

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Jarmila Kaplanová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Vandalismus, vandalství – projev mladé generace

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:

Jarmila Kaplanová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vandalismus, vandalství – projev mladé generace zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 22. 3. 2012

.....

Jarmila Kaplanová

Poděkování

Děkuji mé vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc a odborné rady, které mi poskytla při jejím zpracování. Zvláště bych jí chtěla poděkovat za obětavost a trpělivost, s kterou krotila moji vášeň pro psaní a usměrňovala mé myšlenky do oblasti odborného textu.

Také bych chtěla poděkovat své rodině, která v ústraní tiše snášela mé výkyvy nálad a nervozitu ve chvílích, ve kterých mi chyběl nápad či inspirace. Zejména bych chtěla poděkovat dceři Tereze, která neúnavně vyzvedávala a vracela odbornou literaturu v Moravské zemské knihovně a svému synovi Jiřímu za technickou pomoc při ovládnutí počítačové techniky, která většinou pracovala proti mé vůli a selhávala tehdy, když jsem to nejméně očekávala. Jejich pomoci si nesmírně vážím.

Jarmila Kaplanová

Obsah

Úvod	2
1. Vandalismus jako sociálně patologický jev	5
1.1 Pojem a projevy vandalismu	5
1.2 Vandalismus jako projev agresivity v chování jedince	18
1.3 Vandalismus jako výchovný problém	21
1.4 Rizika vandalismu	22
1.5 Fenomém graffiti – vandalismus nebo umění?	23
2. Příčiny vandalismu u mladé generace	26
2.1 Biologické a sociokulturní dispozice	26
2.2 Rodina, „výchovná slepota“ rodičů	29
2.3 Škola	33
2.4 Vrstevníci, vrstevnické skupiny, subkultury mládeže	35
2.5 Média	37
3. Prevence a řešení	41
3.1 Úloha rodiny	42
3.2 Úloha školy	46
3.3 Úloha volnočasových aktivit	49
3.4 Úloha pedagogicko-psychologického poradenství, poradenských center	54
3.5 Návrhy na optimální řešení	57
4. Praktická část	67
4.1 Cíle výzkumu, metoda a stanovení hypotéz	67
4.2 Vlastní výzkum	69
4.3 Analýza a prezentace dosažených výsledků	72
4.4 Kazuistiky	87
Závěr	90
Resumé	93
Anotace	94
Seznam použité literatury a pramenů	95
Seznam příloh	99

*„Jestliže vychováte špatného člověka, budete mít trápení nejen vy,
nýbrž také mnoho jiných lidí a celá země.“*

A. S. Makarenko

Úvod

Sociálně patologické jevy provází lidstvo od nepaměti. Lidé ještě neznali pojem sociální patologie a už byli svědky krádeží či vražd. Je jedno žijeme-li v hlubokém středověku, s lapky číhajícími u prašných cest, nebo v moderní době, se zloději neváhajícími pro stokorunu použít násilí. Vždy se jedná o jevy nežádoucí, které společnost ohrožují, zatěžují a zhoršují její klima.

Život dnešní, moderní společnosti, je tak trochu zvláštní. Jsme svobodni, přesto otroci vlastního konzumního života. V touze za bohatstvím a mocí odvrhujeme od sebe hodnoty, které z nás dělají lidské bytosti – dobro, slušnost, poctivost a nahrazujeme je hodnotami novými – penězi, majetkem. Vlastní životy poměřujeme luxusními auty, značkovým oblečením, známostmi s vlivnými osobami. Naše děti nás v tomto napodobují, vždyť nápodoba je jedním z přirozených projevů člověka. Svá kamarádství získávají díky vlastnictví nejnovější značky mobilního telefonu a oblíbenost ve skupině, po vzoru dospělých, si zajišťují agresivním chováním.

A všichni se divíme, že společnost je nemocná. Její nemocí jsou sociálně patologické jevy, které moderní člověk dovedl k nebývalé dokonalosti. Rafinovaná kriminalita, nové druhy závislostí vlivem moderních technologií, ale také staletími prověřená závislost na alkoholu a drogách.

Existuje rozsáhlá odborná literatura zabývající se nejpálčivějšími druhy sociálně patologických jevů, které se vyskytují u mladé generace. Psychologové, sociologové, badatelé v sociálních vědách, ti všichni sofistikovaně zmapovali násilí, šikanu, záškoláctví a další rizikové jevy u dětí a mládeže. Na okraji zájmu, dle mého názoru, však zůstává vandalismus. Snad se odborníci domnívají, že se nejedná o tolik závažný jev nebezpečný společnosti a děti s nadcházející dospělostí ztratí o bezdůvodné ničení věcí zájem.

Právě proto, že vandalismus není tolik probádán nebo proto, že se s ním profesně, jako úřednice obecního úřadu, setkávám denně již 20 let své pracovní kariéry, také pro netečný přístup společnosti, pro obrovské materiální škody a ztráty

na kulturních hodnotách, mě tato problematika tolik zajímá. Téma rizikového chování dětí a mládeže je, s každou novou generací, novými výtoky vědy a techniky a novými znalostmi světa, nevyčerpatelné. Stejně je, jak se domnívám, nevyčerpatelné téma vandalismu.

Vandalismus, který je pro mládež předstupněm k páčání dalších závažnějších trestných činů, je stejně nebezpečný jako jiné sociálně patologické jevy vyskytující se ve skupinách mladé generace. Pro netečnost společnosti je však jevem mnohem závažnějším, protože společnost prostě jen čeká, že z toho mladí „vyrostou“. A aby z toho děti nevyrostly se šrámy na duši nebo naopak s pocitem všemocnosti a nadlidskosti, vznikla tato práce. Práce, která má pomoci pochopit proč je ničení věcí tolik přitažlivé. Práce, která má pomoci řešit tento problém, pomoci rodičům a pedagogům přesvědčit své svěfence, že ničení věcí není smyslem dětství, mládí, natož dospělosti.

Cílem mé práce je komplexně ozřejmit problematiku vandalismu u mladé generace, přinést návrhy na její optimální řešení a porozumět vztahu dětí a mládeže k tomuto rizikovému chování.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je strukturována do tří kapitol. V první kapitole se pokusím shromáždit dostupná fakta a poznatky o pojmu vandalismus a jeho projevech. Soustředím se na vandalismus jako projev agresivity v chování jedince a výchovný problém. Upozorním na rizika, která pramení z tohoto projevu. V neposlední řadě se zamyslím nad fenoménem graffiti, a to jako projevu vandalismu, či naopak umění.

V druhé kapitole se zaměřím na příčiny a hledání příčin vandalismu. Moje hledání se soustředí zejména do sféry biologických dispozic, rodiny, školy, vrstevníků a masmédií. Třetí kapitolu věnuji prevenci a řešení, přičemž přiblížím stávající možnosti řešení a prevence. Popíšu preventivní úlohu rodiny, školy, volnočasových aktivit a pedagogicko-psychologického poradenství. Pod vlivem svého bádání se budu věnovat návrhům optimálního řešení.

V praktické části, strukturované do jedné kapitoly, jsem si vytýčila za cíl provést výzkum kvantitativní metodou dotazníku, kterou budu zjišťovat vztah mladé generace k vandalismu. Zajímají mě reakce dětí v případě, že se staly svědky vandalství, reakce mládeže v případě, že byla při provádění vandalství přistižena, jaké jsou reakce

na tento čin ze strany rodičů a jaké jsou ukládány „tresty“ za vandalské chování. Zvláště mě zajímá jaké „tresty“ považují sami děti pro sebe za přiměřené. Chci také najít odpověď na otázku, jestli mladá generace považuje projevy graffiti na veřejných prostranstvích za vandalismus a v případě, že nepovažuje, jaký má k tomu důvod.

Mezi cíle výzkumu jsem si dále stanovila zjistit konkrétní formy výskytu a provádění prevence vandalismu na základních a středních školách.

K cílům praktické části patří také ověření stanovených hypotéz. Závěrem praktické části bych chtěla uvést kazuistiku – konkrétní případy vandalismu získané z vlastní profesní praxe a z okolí svého bydliště.

Domnívám se, že má práce může být zejména vodítkem pro rodiče při výchově dětí v rodině. Mohla by nasměrovat školská zařízení k efektivnímu provádění prevence vandalismu. Všem vychovatelům může přispět k hlubšímu poznání vandalismu, a tím hlubšímu poznání mladé generace, která se vandalstvím projevuje a ukázat jim možnosti jak vandalismu předcházet. Mé ambice jsou nemalé, proto se domnívám, že by práce mohla pomoci porozumět dospělým světu mládí.

Souvislost této práce s oborem Sociální pedagogika je víc než zřejmá. Vandalismus, jako sociálně patologický jev a vandalství, jako výchovný problém, jednoznačně spadá do zájmů sociální pedagogiky.

Sociální pedagogika se zabývá výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže. Rizikové skupiny mládeže jsou, v případě vandalismu u mladé generace, nudící se party adolescentů.

Sociální pedagogika zkoumá roli prostředí ve výchově, a to nejen u rizikových a ohrožených skupin, ale také v celé populaci, aby vytvořila soulad mezi potřebami jedinců a společnosti. Jen tak může být zajištěn optimální způsob života lidí v konkrétní době a podmínkách a rozvoj zdravé společnosti s bohatým kulturním, společenským, morálním a mravním odkazem pro budoucí pokolení. Sociální pedagogika zkoumá proměny společenských podmínek, které ovlivňují člověka při jeho socializaci, přičemž ne vždy tyto podmínky mohou na člověka působit kladně. Úloha prostředí tj. rodiny, školy, vrstevníků, médií, hraje v příčinách, ale i prevenci vandalismu, důležitou roli. Mladá generace je tímto prostředím ovlivňována, ať již negativně či pozitivně. Dle způsobu ovlivnění pak vznikají, či nevznikají, sklony k vandalskému chování.

1 Vandalismus jako sociálně patologický jev

1.1 Pojem a projevy vandalismu

Slovo vandalismus je odvozeno od starogermánského kmene Vandalů. Z historie je známo, že Vandalové roku 455 dobyli část Itálie a vyplenili Řím, ve kterém zničili velké kulturní bohatství tehdejší římské civilizace – sochy a obrazy v chrámech, knihy, právní listiny a jiné písemné texty uložené ve veřejných budovách, vybavení domů patricijců. Avšak staří Vandalové by se jistě dnes divili, snad by jim bylo i stydno za své jméno, které hojně používané, tak nechvalně slouží dodnes.

Slovo vandalismus vytvořil během Francouzské revoluce konstituční biskup Henri Grégoire, který jako Vandalisme popsal chování republikánské armády.

Hartl a Hartlová definují vandalismus jako „*primitivní ničení kulturních hodnot, potěšení z ničení; v zásadě projev skupinového protestu, provokace, upozornění na sebe; spontánní reakce po fotbalovém zápase i jako akt zvěle, msty, rasové nesnášenlivosti.*“¹

Fischer a Škoda charakterizují vandalismus jako „*logicky nezdůvodnitelné poškozování a ničení veřejného a soukromého majetku či věcných hodnot.*“²

Mazánková definuje vandalismus jako „*svévolné neracionální ničení věcí, jehož skrytým účelem je vybití nahromaděného napětí a agresivity.*“³

Výklad slova vandalismus lze najít i v několika encyklopediích.

Encyklopedie Universum pod heslem vandalismus podává následující výklad: „*Vášnivé pustošení, ničení přírody, kulturních objektů a společenských objektů vůbec (soch, parků, hřbitovů, telefonních budek, zaparkovaných automobilů atd.), vystupuje jako projev agrese, motivovaný nenávisť k určitým společenským skupinám a symbolům určitého statutu nebo vůči společnosti vůbec, objevuje se často u lidí sociálně vykořeněných, žijících na okraji společnosti případně příslušníků různých gangů, trpících komplexem bezmocnosti a vědomím, že je společnost odmítá.*“⁴

¹ Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 664

² Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 55

³ Mazánková, L. *Typologie výchovných potíží*. Brno: IMS, 2007, s. 31

⁴ *Universum všeobecná encyklopedie*. Praha: Odeon, 2002, s. 540

Malá Československá encyklopedie pod heslem vandalismus uvádí tento výklad: „V širším smyslu neúčelné, nekulturní a primitivní ničení určitých hodnot, v užším smyslu poškozování hodnotných předmětů v soukromém či společném vlastnictví, manifestovaný převážně formou skupinového či masového jednání.“⁵

Všeobecný encyklopedický slovník podává tento opravdu velmi stručný, avšak výstižný výklad: „*Vandalismus – surové, barbarské, ničení.*“⁶

Zařazení vandalismu mezi sociálně patologické jevy

Sociální patologie (z latinského pathos = utrpení, choroba) označuje negativní, škodlivé, rizikové a společensky nežádoucí jevy a chování. Sociálně patologickým jevem je tedy vandalismus, který ve smyslu úvodního vymezení, je nutno zařadit k jevům jednoznačně negativním, škodlivým, rizikovým, společensky nežádoucím a navíc jevům hojně vyskytovaným.

Sociální patologie ruku v ruce s řadou vědních disciplín, jmenovitě těmi nejpodstatnějšími, a to sociologií, psychologií, psychiatrií, medicínou, etopedií, negativní jevy a chování nejen označuje, popisuje a vysvětluje, ale zabývá se také rozbořem příčin a faktorů, které vedly ke vzniku konkrétních sociálně patologických jevů, analyzuje zdroje a příčiny, které umožňují existenci sociálně patologických jevů ve společnosti a stanovuje takové postupy, preventivní a korektivní, s cílem tyto jevy eliminovat, což je pro léčbu choroby zvané sociální patologie zásadní.

„*Sociální patologie se tedy zabývá zákonitostmi takových projevů chování, které společnost hodnotí jako nežádoucí, protože porušují její sociální, morální a právní normy.*“⁷

Pojem sociální patologie zavedl významný anglický sociolog Herbert Spencer (1820-1903), zastávající v sociologii organistický proud, který se zabýval podobnostmi rysů lidské společnosti a biologického organismu. Hledal podobnost mezi sociální a biologickou patologií v oblasti biologického a sociálního organismu.

⁵ Krejzlík, I., Říman, J. *Malá Československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, s. 451

⁶ Paulička, I., Košková, K. *Všeobecný encyklopedický slovník*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002, s. 732

⁷ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 14

Další z významných sociologů, otec moderní sociologie, francouz Émile Durkheim (1858-1917), vysvětloval sociální patologii jako „vědu o chorobách a nepříznivých skutečnostech, činech, chování, které se odchyľují od stanovených norem, ale současně jsou organickou součástí, komponentou sociálního života.“⁸

Pojem sociální patologie nepoužívali jen významní zahraniční sociologové, ale i naše odborná sociologická veřejnost se může pyšnit neúnavným propagátorem sociologie a zakladatelem brněnské sociologické školy Arnoštem Inocencem Bláhou (1879-1960), který pod termínem sociální patologie „zdůrazňoval poruchy sociálních procesů a sociálních zařízení.“⁹

Pojem sociální patologie bývá nahrazován pojmem sociální deviace. „Sociální deviace (z latinského *deviatio* = odchylka, úchylka) je definována jako způsob jednání, které není konformní vůči společenské normě, jež je akceptována většinou populace.“¹⁰ Tato odchylka od společenské normy je jednak negativní, ale také pozitivní, tzn. že ne všechny jevy jsou pro společnost nežádoucí. Proto je třeba rozlišovat mezi pojmy sociální patologie, s jejími sociálně patologickými jevy, které budou pro společnost, ale i jednotlivce vždy negativní a sociální deviace, s jevy ne vždy patologickými.

Vysvětlení pojmu sociální patologie v souvislosti s pojmem sociální deviace nalezneme i u autora Sociologického slovníku Jandourka, který pod heslem patologie sociální (social pathology) uvádí: „Dřívější označení pro negativní jevy ve společnosti, které naznačovalo analogii s patologií postihující biologický organismus. Dnes se namísto patologie sociální hovoří o sociální deviaci nebo sociální dezorganizaci. Jaké jevy jsou označovány za patologické nebo deviantní, se podle doby a kultury liší. Vedle kriminality, sebevražd, alkoholismu, prostituce a nezaměstnanosti se jako patologie sociální na počátku století označovala i homosexualita nebo obtížně definovatelné chuligánství.“¹¹

⁸ Mühlpachr, P. *Sociopatologie*. Brno: IMS, 2009, s. 54

⁹ Mühlpachr, P. *Sociopatologie*. Brno: IMS, 2009, s. 54

¹⁰ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 14

¹¹ Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, s. 183

K sociálně patologickým jevům jsem tedy správně zařadila vandalismus, kterému je, v kontextu s mladou generací, věnována podrobně celá tato práce. Je však na místě, vyjmenovat a popsat některé další sociálně patologické jevy, vyskytující se mezi mladou generací, které dle mého názoru s vandalismem souvisí.

➤ **Divácké násilí** – je spojováno se sportem, zvláště pak s fotbalem a v 2. polovině 20. století se stalo vážným problémem. Agresivní forma divácké podpory fotbalu se nazývá chuligánství. Divácké násilí je pácháno fanoušky fotbalových klubů přímo na stadionech a ve formě vandalismu i mimo ně. Problematika diváckého násilí je velmi dobře zpracována v kultovním českém filmu Proč. Vzpomenu-li si na děj tohoto filmu, vybaví se mi před zraky mladí lidé, notně posilnění alkoholem a pod vlivem drog, jak demolují vlakovou soupravu a ohrožují životy cestujících. Zde se projevil vandalismus v celé své surové podstatě. Film byl natočen podle skutečné události, jeho děj lze zařadit do prevence vandalismu, ale i naopak, jako přesný manuál vandalského chování, jako nápodobu.

Míra agresivity narůstá v prostředí davu, jehož chování je založeno na nápodobě pod vlivem psychologické nákazy. Otevírá se prostor pro vandalismus, který má na fotbalových stadionech zejména podobu nezdůvodnitelného ničení, které slouží k upozornění na sebe a nepřiměřeně reaguje na stres a frustraci. „Podíl fotbalových diváků schvalujících výtržnosti na stadionech nebo se jich přímo účastňujících je téměř čtvrtinový: 77 % vadí, 19 % nevadí, 3 % se jich aktivně účastňuje a 1 % se nevyjádřilo. Zarážející, i když předpokládaný, je 54% podíl k násilí a výtržnostem tolerantních mladistvých, z nichž 10 % přiznává svoji aktivní účast na nich.“¹²

➤ **Drogová závislost** – užívání drog a následný vznik drogových závislostí je jedním z nejzávažnějším sociálně patologických jevů u mládeže. Důsledkem užívání drog jsou halucinace, deprese, agresivita, megalomanie, paranoidní chování, vše následované celkovým psychickým rozpadem osobnosti, nákaza virem HIV, hepatitidy, poruchy imunity, poškození jater a ledvin. Závažným důsledkem jsou sociální problémy – od neschopnosti o sebe pečovat a naplňovat své sociálních role, přes záškoláctví, až po krádeže.

¹² Sekot, A. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 102

Vzniká jakási sociální izolovanost, odvykání sociálním návykům, proces socializace je přerušen, drogově závislý člověk ztrácí vztah s reálným světem, normální společností a žije ve světě stejně drogově závislých „kamarádů“. Pod vlivem drog se tak otvírá prostor pro páchaní vandalství – rozbíjení a následné vykrádání automatů na jízdenky, kasiček v kostelech či výkladních skříní lékáren.

- **Kriminalita** – kriminalita mládeže je nejzávažnějším sociálně patologickým jevem. Jde o druh sociálně patologického chování, které je v dané společnosti sankcionováno trestním právem. Pojem kriminalita je řazen pod delikvenci, která je širším pojmem než samotná kriminalita. Delikvence (z latinského delinquere tj. provinit se) zahrnuje i činy, které nejsou jinak trestné – např. přestupky nebo trestná činnost osob mladších 15 let, které nelze z důvodu nedostatku věku trestně stíhat. Označení juvenilní delikvence je používána v souvislosti s trestným chováním mladistvých.¹³

Vandalismus je řazen pod trestný čin poškození cizí věci dle § 228 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, proto ho lze zařadit ke kriminálním činům.

- **Kyberšikana** – novodobý druh šikany, který dostal svého vzniku a rozvoje s masovým rozšířením počítačů a internetu do domácností, a tedy i do rodin s dětmi. „*Termínem kyberšikana označujeme nebezpečné komunikační jevy realizované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), jež mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti.*“¹⁴ Kyberšikana se odehrává v anonymním, virtuálním světě, ve kterém jsou smazány rozdíly věkové, sociálního postavení, fyzické dispozice. Do popředí vystupuje odvaha zaútočit, útok mohou provést i ti, kteří v reálném světě k němu nemají dostatek odvahy. Agresorem se může stát kdokoliv, kdo má příslušné znalosti informačních a komunikačních technologií.
- **Sprejerství** – patří k nejčastějším projevům vandalismu a jeho živelné rozšíření atakuje na každém kroku. Podrobně je tento jev zpracován v další části textu podkapitoly 1.5 Fenomén graffiti – vandalismus nebo umění?

¹³ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 156

¹⁴ Kopecký, K., Krejčí, V. *Rizika virtuální komunikace*. Praha: Net university, 2010, s. 5

- **Syndrom CAN** – „*Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN, Child Abuse and Neglect) je definován jako poškození tělesného, duševního a společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné.*“¹⁵

CAN zahrnuje tyto formy týrání:

- tělesné, pohlavní a citové týrání;
- zanedbávání;
- systémové týrání.

Dítě, které je tělesně týráno, zanedbáváno, neustále ponižováno, permanentně kritizováno, se nenaučí vážit sama sebe ani druhých lidí. To co zažívá, je dítěti návodem pro budoucí vlastní chování a jednání. Svoji vlastní nejistotu nahrazuje agresivním chováním, které je představované rozbíjením věcí, týráním zvířat, napadáním slabších.

- **Šikana** – slovo šikana pochází z francouzského slova chicane = zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. Jde o opakované týrání, zotročování, ponižování, omezování jedince nebo skupiny jiným jedincem nebo skupinou, omezování slabšího subjektu silnějším subjektem. Na oběť je působeno agresí a manipulací.

Martínek uvádí tuto definici – „*Šikana – jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“¹⁶ Současně Martínek upozorňuje, že je třeba rozlišovat mezi dvěma základními termíny – šikana a teasing, kterým je nevinné škádlení mezi dětmi, kdy chlapci projevují zájem o dívky, provokují je, dívky se tomuto smějí, křičí, výskají, ale někdy chodí i žalovat.¹⁷ Proto je na profesní erudici a osobní vyspělosti pedagogického pracovníka, aby takový jev správně zařadil a „neudělal tak víc škody než užítku“.

¹⁵ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 145

¹⁶ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 10

¹⁷ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 10

V kolektivech dětí a mládeže se jedná o jeden z nejméně výraznějších sociálně patologických jevů, projevující se od prostého „nekamarádění se“ s určitým jedincem, což vyvolává jeho izolaci od skupiny, přes jeho zesměšňování, urážení, pokračující přes drobná poškozování jeho majetku, např. popsání sešitu, zlomení pravítka, či zlomyslnému a úmyslnému schovávání věcí, po závažnější ničení jeho školních pomůcek nebo rozkopání školní aktovky, postupující přes vyhrožování a vydírání k drobným šroučancům, kopancům, až po pravidelné vybírání „apanáže“ (šikanovaný se domnívá, že odevzdáváním peněz či jiných materiálních statků – svačiny, cigaret, mobilu apod., se agresora zbaví, avšak agresor vyžaduje každým dalším útokem vyšší částky peněz, dražší věci – značkovou mikinu oběti) a pravidelné, surové bití.

Oběť šikany je proti agresorovi bezmocná, má strach na šikanu upozornit právě např. z důvodu převahy silnějšího nad slabším, proto se kromě jiného uchyluje k páchání vandalismu na školních toaletách nápisem „XY je vůl“, což je tichým výkřikem oběti o pomoc, ale také k vandalismu těžšího kalibru, zastoupeného demolicí lavičky v parku, rozbitím lampy veřejného osvětlení, až po spáchání trestného činu týrání zvířete – oběť šikany tak má sama „navrch“ před slabším než je ona sama.

- **Záškoláctví** – Martínek definuje záškoláctví jako „*úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.*“¹⁸

Mimo školu se dítě nudí, vyhledává vrstevnické skupiny stejných záškoláků, u kterých nachází pochopení a akceptování své osoby¹⁹ a v době školního vyučování se dopouští nejen záškoláctví, ale toto je doprovázeno dalšími sociálně patologickými jevy – vandalismem, krádežemi.

- **Závislost na alkoholu – alkoholismus** – alkohol je v ČR nejčastěji užívanou legální psychoaktivní látkou, přičemž naše společnost je vůči jeho konzumaci naprosto tolerantní, naopak konzumace alkoholu patří k sociálním a kulturním zvyklostem, které jsou předávány z generaci na generaci.

¹⁸ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 97

¹⁹ Kraus, B., Hroncová, J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 293-295

Alkohol je u mládeže tzv. průchozí drogou ²⁰ a část dětí přechází od konzumace alkoholu k užívání látek nebezpečnějších, mezi které patří např. tvrdé drogy. U dětí a mládeže již velmi malé dávky alkoholu s sebou přinášejí nejen zdravotní rizika, ale zejména rizika sociální. Je prokázána souvislost konzumace alkoholu se sociálními riziky, mezi něž např. patří problémy s nedokončeným vzděláním, souběh několika sociálně patologických jevů – konzumace alkoholu a záškoláctví a trestná činnost, právě zrovna v podobě vandalismu a vandalství.

Projevy vandalismu

Fischer a Škoda citují proslulého amerického psychologa Philipa G. Zimbarda, který se věnuje výzkumům v oblasti vězeňské psychologie (Standfordský experiment z roku 1971), stydlivosti (spoluzakladatelem Standfordské kliniky stydlivosti), násilí, hypnózy, posthypnotické sugesce a podle něhož *„je vandalismus projevem potřeby sebezpotvrzování u individuí, která jsou v situaci společenských outsiderů a která touží na sebe upozornit.“* ²¹

Vandalismus se projevuje především ničením hodnot, zejména materiálních (věci jako soukromý a veřejný majetek v různých podobách – např. městský mobiliář na veřejném prostranství, z něhož poté nejvíce lavičky, odpadkové koše, informační tabule; zařízení dětských hřišť - herní prvky; živé „věci“ jako jsou dřeviny v parcích a v sídlištní veřejné zeleni; dále zastávky veřejné hromadné dopravy a automaty na výdej jízdenek; hřbitovní náhrobky; hojně poškozované telefonní budky; vybavení veřejných budov), které však mohou nabývat podob hodnot duchovních (např. historické budovy, umělecká díla – sochy v parcích měst, tzv. Boží muka ve volné krajině aj.), či jiných civilizačních vymožeností (např. prostředky hromadné veřejné dopravy, z nichž nejvíce tramvaje a vlaky, a to nejen jejich vnitřní vybavení tj. sedačky, ale i jejich vnější „kabát“ označovaný graffiti, aj.). Podle Fischera a Škody patří k projevům vandalismu i různé počítačové viry. ²² Ničením věcí dochází nejen k finančním škodám, ne zanedbatelným, ale i k trvalým škodám či ztrátám na kulturních hodnotách.

²⁰ Mühlpachr, P. *Sociopatologie*. Brno: IMS, 2009, s. 82

²¹ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 56

²² Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 56

Vandalismem byly např. Dopravnímu podniku města Brna za rok 2010 způsobeny finanční škody ve výši 5,6 milionu Kč. Na odstranění následků vandalů na jízdenkových automatech bylo potřeba 51 000 Kč, na jízdních řádech a stojanech byla škoda vyčíslena ve výši 540 000 Kč, výměna pořezaných a poleptaných skel není levnou záležitostí – čelní sklo u tramvaje stojí od 5 000 Kč do 40 000 Kč, výměna jedné rozřezané nebo posprejované sedačky stojí 1 500 - 3 000 Kč, odstranění sprejerského nápisu se pohybuje v rozmezí od 50 do 5 000 Kč.²³

Vandalismus patří k životnímu stylu mladé generace, zejména soustředěné do různých skupin, part a gangů, ve kterých se vyskytují i další sociálně patologické jevy uvedené v předchozí podkapitole. Z pohledu sociologie jsou party malými, neformálními sociálními skupinami, jejíž členové sdílí společné cíle, uspokojování potřeb členů je činitelem sounáležitosti. Členové skupiny také vyznávají společné hodnoty a normy. V případě vandalismu členové malé sociální skupiny sdílí společný cíl – společnou zábavu, která tkví v ničení, ve vandalství. Ničením uspokojují své potřeby – seberealizace, uznání, respektování, prosazení se, obdivu opačným pohlavím. Společnými hodnotami a normami jsou odlišnost, revolta, vyčnívání z davu, destrukce, značkování teritoria, zachování nesmazatelné stopy po vlastním bytí.

„Trestná činnost je páchána v partách vrstevníků pod vlivem alkoholu. Alkohol a partu je možno považovat za dva kriminogenní faktory typické pro mladistvé delikventy. Alkohol uvolňuje zábrany a usnadňuje zahájení delikventního chování. V partách se uskutečňuje více než 75 % trestných činů. Typické je vandalství, jen 4 % vandalů jedná samostatně, zbývajících 96 % činů probíhá v partách.“²⁴

Vandalismus je nepřehlédnutelným projevem mladé generace, se kterým se lze setkat dnes a denně na každém kroku. Je typickým jevem u adolescentů, zejména pak chlapců. Vzhledem k tomu, že se s vandalismem díky své profesi úřednice obecního úřadu skutečně setkávám téměř denně, po dobu 20 let, došla jsem pozorováním k přesvědčení a tvrdím, že v posledních letech se vandalismus přenesl i do životního stylu mladších dětí a stále více i mezi dívky.

²³ Výstava „Vandalismus v MHD“. Brno – Úrbancentrum, 2011

²⁴ Vašina, B., Zášková, H. *Vybrané otázky psychologie zdraví, anomálního a abnormálního vývoje*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996, s. 52-53

Není výjimkou, když vídám malé slečny s culíky, jak písmem sotva ve škole naučeným, píší na mantinely právě vybudovaného veřejného víceúčelového hřiště svá jména – Růža, Peťka, Terka, Jana, Svatka, Maruška, Sandra, doplněná dětskou kresbou smějícího se zubatého obličej (abych nezapomněla, čmáranicím byl přítomen i chlapec „byl jsem tady já Knedlík“. Hm, Knedlík? Snad ne hanlivá přezdívka nějakého otlejšího chlapce v počátcích jeho šikanování, ve fázi zrodu ostrakismu?). Ale svými jmény zdobí i statní deváťáci, stačí se podívat na lavičky nebo právě na, v předchozím textu zmíněné víceúčelové hřiště a zde nacházející se, herní prvky – houpačky, skluzavky, šplhací stěny, prolézačky, skákadla – označované – byl tu „Dave, Luke, Tony“.

Nesmím opomenout starší adolescenty či mladé chlapce na prahu dospělosti, kteří spreji, v devastující míře, svými nesmyslnými klikyháky vypalují své loginy na nové fasády domů. Co je k tomu vede? Je to touha zvěčnit své jméno? Vykřičet světu „tady jsem byl já!“ či „světe tady mě máš!“. „Jména hloupých na všech sloupích“, i toto je vandalismus.

Svůj vlastní úsudek o zvyšující se agresivitě dívek jsem si ověřila při studiu odborné publikace *Agresivita dětí* od dětské psychiatričky Edwige Antier, která tento můj názor v přesunu vandalismu do životního stylu dívek, mnou poprvé vyslovený v seminární práci „Sociální patologie a moje osobní zkušenost – Vandalismus“²⁵ dne 13.5.2010, sdílí a uvádí: „Každému připadá jasné, že agresivita je spíše výsadou chlapců, kteří mají rádi hry plné násilí a jsou také mnohem častěji než dívky iniciátory trestných činů. Přesto pozorujeme, že agresivita dívek narůstá. Zarážející a zcela nové však je, že velmi obávané dokážou být už i dívky, kterým ještě není ani deset let. Obecně lze u nich pozorovat výrazný vzestup slovní agresivity vůči rodičům. Posléze k ní ve zvýšené míře přistupují i agresivní protispolečenské činy. Taková nová agresivita dívek je znepokojující, protože místo toho, aby přirozenou agresivitu chlapců tlumily, ji naopak provokují.“²⁶ Jak objasním v dalších kapitolách a podkapitolách této práce, je právě agresivita jednou z příčin vandalismu a vandalismus je projevem agresivity.

²⁵ Kaplanová, J. *Sociální patologie a moje osobní zkušenost – Vandalismus*. Seminární práce. Brno: IMS, 2010

²⁶ Antier, E. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004, s. 70

Abych vymezila mladou generaci, musím se obrátit ke znalostem, které jsem získala během studia předmětu vývojová psychologie. Mladou generaci lze specifikovat podle věku, a to od narození po období mladé dospělosti (kolem 20-25 let věku). Už od 3 let věku dítěte se lze setkat s prvními záchvaty vzdoru a vzteku, doprovázené destrukcí věcí, zejména hraček. Velkou roli zde hraje nápodoba, jako součást sociálního učení v kladném i negativním smyslu a vůbec socializace jako taková – prostřednictvím sociálního učení si dítě osvojuje normy vhodného a společensky žádoucího chování, pokud však absentuje zájem rodičů na výchově, dítě si osvojí normy nevhodného a společensky nežádoucího chování, které může být předstupněm k projevům vandalismu v pozdějším věku, třeba již v mladším školním (mezi 6-12 rokem věku) ²⁷ a vůbec předstupněm k projevům závažnějších sociálně patologických jevů, zejména kriminality.

Zásadním obdobím pro zrod vandalského chování však nastává až období dospívání, které je vývojovým mezníkem mezi dětstvím a dospělostí. Dospívání je zahájeno obdobím pubescence (mezi 11-15 rokem věku), ve kterém dochází k proměně všech složek osobnosti a jehož výrazným znakem je tělesné dospívání. „*Tělesné změny v dospívání jsou podmíněny proměnou hormonálních funkcí. Proto s sebou přinášejí, jako všechny hormonální změny, vesměs i větší či menší kolísavost emočního ladění, větší labilitu a tendenci reagovat přecitlivěle i na běžné podněty.*“ ²⁸ Jde o „*období bouří, zmatků, vzdorů a konfliktů.*“ ²⁹ Ve vztahu k počátkům vandalského chování v tomto období hrají primární úlohu vrstevnické skupiny, které jsou pro pubescenta náhradou rodiny, vzorem, představou normy.

Období, ve kterém plně propuká touha ničení (bez ohledu na příčiny) je období adolescence (mezi 15-20 rokem věku). Ještě intenzivněji se projevuje rostoucí vliv vrstevníků a subkultur mládeže. Dospívající má potřebu vyplnit volný čas pro něj zábavnou, napínavou, „adrenalinovou“ formou. Nakonec však svůj volný čas tráví bezcílným a nudným „bloumáním“ ulicemi, a to často za podpory alkoholu. Uspokojení potřeby zábavy, napětí, proto řeší delikventním jednáním, včetně vandalstvím. V tomto věku se u mladistvých setkáváme s dvojím životem. Na jedné straně jsou dobře sociálně integrováni, na druhé straně však žijí kriminálním jednáním. ³⁰

²⁷ Doňková, O., Novotný, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: IMS, 2009, s. 80-105

²⁸ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, s. 161

²⁹ Kuchta, J., Váňková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 274

³⁰ Kuchta, J., Váňková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 275-276

Projevy vandalismu se mohou vyskytovat i u dospělých osob resp. starší generace, a to většinou pod vlivem alkoholu či jiných návykových omamných látek nebo jako „výsledek řádění davu“, např. při tzv. diváckém násilí.

„Někdy může být vandalismus projevem náboženských či jiných fanatiků, často trpících psychózou či závažnějšími formou psychopatie. (Rozbíjení vzácných soch, polévání obrazů svatých kyselinou apod.).“³¹

Ale i ničení starobyklých urbanistických celků necitlivými architektonickými zásahy, devastace přírody – to vše já považuji za vandalství. Na rozdíl od odborníků, kteří toto vandalismem přímo nenazývají, ale jev označují programovým, instrumentálním násilím, kde ničení právě kulturních hodnot a civilizačních výtvorů není samo o sobě cílem, ale jen doprovodným jevem jinak motivovaného chování. Mým názorem je, že i toto jednání je chováním vandalským. Vandalství neúčelné, nesmyslné, nekulturní, primitivní. Jenže takovéto vandalství, v masovém měřítku rozšířené, se děje za souhlasu odborníků a odborných institucí a mnohdy za přispění právních norem. Zatímco zničení lavičky, polámání stromků či posprejování nové fasády (zde nemám na mysli umělecké graffiti na místech k tomu vhodně zvolených a určených) je jako vandalství vnímáno a za vandalství označováno, je výměna funkcionalistických oken za rádobu moderní plastová, vnesení tzv. „socialistické“ architektury panelákových králíkárén do historických center měst či kácení stromů za účelem vybudování zcela komerční aktivity bowlingové dráhy, jako vandalství nevnímáno a dokonce podporováno.

Motivace

Ničení, vandalství, spočívá v iracionalitě, nemá rozumný smysl, proto je tak důležitá otázka motivace.

Hartl a Hartlová chápou motivaci jako „*intrapsychický proces zvýšení nebo poklesu aktivity, mobilizace sil, energizace organismu.*“³² Motiv je pak definován jako „*pohnutka, příčina činnosti, jednání člověka zaměřené na uspokojení určité potřeby.*“³³

³¹ Sochůrek, J. *Úvod do sociální patologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 83

³² Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 328

³³ Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 328

Vágnerová spojuje motivaci s emočním prožitkem a motivy interpretuje jako osobní příčiny konkrétního chování. Zdrojem motivu je konkrétní potřeba, která je impulzem k jednání.³⁴ Zdrojem motivu u vandalského chování je tedy potřeba seberealizace, potřeba akceptace druhými lidmi, u mladé generace více než u druhých lidí, potřeba kontaktu a sounáležitosti s vrstevníky, osobami silnějšími, k nimž lze vzhlížet, osobami opačného pohlaví, potřeba stejnosti, potřeba uznání, potřeba někam nebo k někomu patřit.

Je patologické, chorobné, v moderní společnosti 21. století, v éře „hojnosti a dostatku“ uspokojovat své potřeby destruktivní činnostmi, kterou je vandalismus charakterizován.

*„V pozadí motivace je nuda, prázdnota. Z ní vychází potřeba, aby se něco dělo. Může působit i zvědavost co se stane. Potřeba zasáhnout do světa svojí aktivitou, touha vyryt někam svoji značku jakoby souvisela s odlišnou saturací potřeb sounáležitosti, lásky a seberealizace. Ti kteří se uchylují k takovým činům, nejsou z různých důvodů schopni normální seberealizace. Proto vyjadřují ničením svůj nesouhlas se společností, uvnitř které sice žijí, ale nejsou uspokojeni.“*³⁵

Motivací je radost z ničení, získání pozice a obdivu v partě. *„Motivem může být i revolta proti společnosti, jejím symbolům a hodnotám nebo msta, závist či zloba (např. poškozování luxusních vozidel poškrábáním laku).“*³⁶

Motivem je potřeba stát se členem party a boj o pozici, ukázka vlastní odvahy a síly před vrstevníky. Způsob získávání zájmu osob opačného pohlaví. Motivem je také začlenit se k delikventní subkultuře.³⁷

Motivem je také pomsta. Dospívající bývá přesvědčen, že není dospělým dostatečně chápan, a že je nespravedlivě trestán. Z tohoto pocitu nepochopení pramení pomsta zosobněná do ničení předmětů a věcí, které nějakým způsobem souvisí s osobou, která mladistvého, dle jeho názoru, nespravedlivě „odměňuje“.

³² Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 328

³³ Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 328

³⁴ Vágnerová, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2007, s. 168

³⁵ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 56

³⁶ Sochůrek, J. *Úvod do sociální patologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 84

³⁷ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 56

Druhy vandalismu

Sochůrek uvádí dělení vandalismu podle proslulého amerického psychologa Philipa G. Zimbarda:

- **hrabivý** – rozbíjení automatů – cíl získat vhozené mince;
- **taktický** – cílem je upoutat pozornost;
- **ideologický** – upozornit na vlastní postoje nebo požadavky;
- **mstivý** – má podobu odplaty za skutečnou nebo domnělou křivdu, odplata za něco (např. vězeň, kterému není vyhověno v jeho žádosti, ničí zařízení cely);
- **hravý** – např. sázka o to, kdo rozbije více oken, pouličních lamp apod.;
- **zlostný** – jako výraz zloby nebo závisti (např. ničení drahých aut).³⁸

1.2 Vandalismus jako projev agresivity v chování jedince

Nejprve vymezím pojem agresivita, přičemž Fischer a Škoda, z pohledu sociální patologie, definují agresivní chování jako „*porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí.*“³⁹

Další autoři charakterizují agresivitu takto:

- Hartl a Hartlová definují agresivitu (z latinského *aggressivus*) jako „*útočnost; v etologii tendence k hrozbě nebo útočnému jednání; u člověka může jít a) o reakci na pocit osobního ohrožení, b) o trvalejší osobnostní rys, c) symptom dušení poruchy nebo choroby.*“⁴⁰
- Martínek hovoří o agresivitě jako „*postoji nebo vnitřní pohotovosti k agresi. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem.*“⁴¹

³⁸ Sochůrek, J. *Úvod do sociální patologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 84

³⁹ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 46

⁴⁰ Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 23

⁴¹ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 9

- Projevem agresivity v chování je agrese, proto je nezbytné rozlišovat resp. nezaměňovat tyto dva pojmy. Martínek agresii (z latinského *aggressio*) definuje jako „výpad, útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit“. ⁴²

V souvislosti s vandalismem Fischer a Škoda uvádějí, že „*vandalismus je specifický typ agresivního chování pozorovatelného u lidí.*“ ⁴³

Agresivní chování je zaměřeno destruktivně. Pod pojmem destrukce se vybavuje rozklad, rozvrat, boření, ničení, zkáza, pod pojmem destruktivita rozkladnost, rozvratnost, bořivá a ničivá vlastnost nebo činnost.

Z uvedených poznatků vyplývá souvislost vandalismu s mírou agresivity jedince, resp. jedinců soustředěných do jedné skupiny, party. Každý jedinec je vybaven jistou mírou agresivity, aby mohl ve společnosti vůbec přežít. V rozbitých hřbitovních náhrobcích či lavičkách v parku, se zračí ta síla boření, ničení a rozkladu. Nemám však na mysli jen rozklad ve smyslu rozbití nějaké hmotné věci, ale rozklad zde spojuji v psychologickém smyslu – tedy rozklad osobnosti, její destrukci.

Dělení a směry agrese

Odborná literatura nabízí několik dělení a vymezení směrů agrese. V této práci vycházím z dělení podle Martínka a uvádím pouze typy agresí, které dle mého úsudku s vandalismem souvisí:

- **Fyzická aktivní přímá agrese** – bití, fyzické ponižování, příkladem je šikana.
- **Fyzická pasivní přímá agrese** – agresor fyzicky brání druhému k dosažení jeho cílů; ve školním prostředí se jedná o častý typ agrese, zastoupený ničením školních pomůcek.
- **Emocionální agrese** – nastává po postupném hromadění negativních prožitků, pocitů, nebývá promyšlena předem, vzniká náhle; pokud emoční agrese nastává při průběhu školního vyučování nebo v domácím prostředí, je možné ji zvládnout ⁴⁴

⁴² Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 9

⁴³ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 55

⁴⁴ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 29-31

použitím terapeutického prostředku, kterým je agrese vybitá proti neživému předmětu – „zuřivci“ je nabídnut boxovací pytel, matrace a je povzbuzen k vybití nahromaděných emocí na těchto předmětech; problém nastává jestliže k náhlému propuknutí agrese dojde mimo školní či rodinné prostředí, tzn. kdekoliv ve veřejných prostorách, agresor k vybití nakumulované energie použije dostupný předmět, např. odpadkový koš, lavičku, v nejbrutálnějším případě pak živá zvířata, a tyto v nastalém záchvatu zuřivosti zdemoluje, v případě zvířat dokonce až usmrtí. Dopustí se tak nejenom vandalismu – trestného činu poškozování cizí věci, ale i týrání zvířete.

- **Frustrační agrese** – původ je ve frustraci, což je stav zklamání z nemožnosti dosáhnout nějakého cíle. Cíle nelze dosáhnout, protože v cestě stojí nějaká překážka, která ohrožuje, oddaluje nebo znemožňuje cíle dosáhnout. Frustrace vyvolává negativní emoce, hněv, následovaný agresivním chováním. A opět zde nastupuje vybití agrese prostřednictvím vandalských činů, příp. týrání zvířat.
- **Agrese instrumentální** – lze ji rozdělit na žádoucí a nutnou agresi, u žádoucího typu se jedná o cílenou a promyšlenou agresi, ústící např. do loupeže, ve školním prostředí lze za takovou agresi označit např. vynucování si lepší známky nebo šikanu mezi spolužáky. V případě agrese instrumentální nutné jde většinou o bránění se agresi žádoucí.
- **Agrese vybitá na neživém předmětu** – neživé předměty, ve školním prostředí zastoupené lavicemi, skříňkami, vybavením toalet, na veřejných plochách zastoupené čímkoliv – odpadkovými koši, dopravními značkami, zaparkovanými auty, jsou prostředkem nejen uvolnění agresora, ale také jeho prezentací před ostatními, kterým ukazuje svoji fyzickou sílu, zastrašuje jiné, prezentuje svoje já. Tato agrese typicky ústí do vandalismu a je s ním nerozlučně spojena. Tato agrese může být použita jako terapeutický prostředek a stává se léčbou emocionálně labilních jedinců. Pak již nehovoříme o vandalismu a vandalství.⁴⁵

⁴⁵ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 31-37

1.3 Vandalismus jako výchovný problém

Vandalismus jako výchovný problém, jako porucha chování, je zařazován do poruch sebepojetí spojených s poškozujícím životním stylem⁴⁶ a poruch chování s protispolečenskými rysy.⁴⁷

Nejprve je třeba vandalství zařadit do správné kategorie. V tom mi pomůže znalost poruch chování, rozdělených podle společenské závažnosti, a to disociální, asociální a antisociální chování:

- **disociální** – chování společensky nepřizpůsobivé, nepřiměřené, např. přestupky proti školnímu řádu, neposlušnost, lhavost, vzdorovitost;
- **asociální** – nespolečenské chování, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, např. záškoláctví, alkoholismus, sebepoškozování;
- **antisociální** – protispolečenské chování a jednání kriminálního charakteru.⁴⁸

Ze znalosti faktů, která jsem o vandalismu zjistila a z dalšího studia odborné literatury, samozřejmě ihned zařadím vandalské chování do kategorie antisociálního chování, které označuje všechna protispolečensky zaměřená jednání bez ohledu na věk, původ a intenzitu činu, která poškozují svými důsledky společnost i jedince. Chování antisociální – protispolečenské, se dostává do rozporu nejen s morálkou, ale především s normami práva. Vyznačuje se agresivitou, destruktivní činností, delikvencí. Antisociálním chováním je tak jednoznačně vandalství, které je poruchou chování s protispolečenskými důsledky – ničení hmotných statků; není v žádném případě omezen věkem; jeho původ tkví v mnoha příčinách – nejvíce však v přebytku agresivity, ale třeba i v cílevědomosti stát se vůdcem sociální skupiny – party; s intenzitou činu pohybující se od „pouze“ rozkopnutého odpadkového koše, přes posprejované fasády, polámané koruny stromů, až po úplnou destrukci herních prvků na dětských hřištích.

„Antisociálně se chovající chlapci se dostávají do vězení přibližně se 70% pravděpodobností. Polovina z nich se stane recidivisty.“⁴⁹

⁴⁶ Mazánková, L. *Typologie výchovných potíží*. Brno: IMS, 2007, s. 31

⁴⁷ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 106

⁴⁸ Mazánková, L. *Typologie výchovných potíží*. Brno: IMS, 2007, s. 4-5

⁴⁹ Koukolík, F., Drtinová, J. *Vzpoura deprivantů*. Praha: Makropulos, 1996, s. 115

Vandalství je jednoznačně v rozporu s normami práva, kdy při zjištění pachatele může být řešeno jako přestupek podle zákona o přestupcích (např. přestupky proti veřejnému pořádku, proti majetku apod.) nebo jako trestný čin poškozování cizí věci, výtržnictví apod. Vandalství je tedy poruchou chování, výchovným problémem, ať už v dětském, dospívajícím či dospělém věku.

1.4 Rizika vandalismu

Zamyslí-li se nad riziky, která pramení z vandalismu, nezbyvá nic jiného než konstatovat, že nebezpečí hrozící mladé generaci může nabývat obrovských rozměrů. Společnost nedokáže domyslet, ne-li nechce domyslet, že by snad nějaké „pouhé“ rozbití věci bylo schopno nějakými riziky ovlivňovat nejohroženější skupinu – děti a mládež.

Vandalismus je jevem multifaktoriálním, tj. způsobeným a ovlivněným mnoha faktory. Proto i rizika z něho plynoucí jsou charakteru multifaktoriálního, tzn. všechny faktory způsobující tento sociálně patologický jev zasahují do všech oblastí života jedince ve společnosti a nějakým způsobem ho ovlivňují, ať již žádoucím nebo nežádoucím způsobem, v tomto případě nežádoucím, negativním působením.

Společnost si nechce připustit, že jedním z nejzávažnějších rizik jsou změny v chování dětí a mládeže, které se každým dalším následujícím vandalským činem, mění z disociálního chování, na asociální, až nakonec vyústí v nejzávažnější druh chování, a to chování antisociální. Nelze zavírat oči před prvotními náznaky vandalismu spočívající v rozbíjení hraček v kolektivu mateřské školy a omlouvat toto jednání slovy „vždyť jsou to jen malé a nerozumné děti“, následované „nevinným“ popsáním školní lavice, pokračující v rytí prvním, vlastním, vystřelovacím nožičkem do laviček v parcích a končící podpalováním odpadkových košů, demolicí odstavených vagónů, rozbíjením výkladních skříní atd. Pokud bych si lidé toto nejzávažnější riziko uvědomovali, nemohli by pak netečně stát a dívat se jak statní výrostci demolují zaparkovaná auta, autobusové zastávky, zařízení dětských hřišť. Z těchto vandalských činů se rodí mnohem závažnější delikventní, kriminální chování, často s recidivou. Hranice mezi agresí vybité na neživém předmětu, na živém zvířeti a na lidské bytosti je velmi tenká, citlivá a lze ji snadno pod vlivem alkoholu, drog, negativních emocí, frustrace, šikanování ..., překročit.

Dalšími riziky jsou ztráty hospodářského charakteru. Ničením věcí dochází nejen k vysokým finančním škodám, ale i k trvalým škodám a ztrátám na kulturních hodnotách, na kulturním dědictví. V drtivé většině případů zůstávají vandalské činy neobjasněny, vandalové nepotrestáni, proto se na úhradě těchto škod musí podílet celá společnost, které pak tyto nemalé finanční prostředky chybí v jiných oblastech, např. v záchranných sociálních sítích.

1.5 Fenomén graffiti – vandalismus nebo umění?

Spreji, v žargonu sprejerů označované jako cany nebo speciálními fixami – tága, tegovky, tukovačky, vytvořené klikyháky tagy - značky nebo-li stylizované osobní podpisy autora, piecy - velké obrazce, chromy - stříbrné nápisy obtažené černou konturou, masterpiecy - několikabarevné trojrozměrně působící obrazce, bombing a bombení – samotné sprejování, malování a stříkání, top to bottom – sprejování na vozy prostředků hromadné dopravy, whole car – graffiti přes celý vagón. A to vše na domech, vlacích, protihlukových stěnách, mostech. Vandalství nebo umění? Vandalství nebo umění! Věta tázací, či oznamovací? Fenomén graffiti, těžká otázka a ještě těžší odpověď. Pro někoho vandalismus, pro někoho kultura, umění.

Většina lidí považuje graffiti právem za vandalismus, protože se s ním setkávají živelně na fasádách domů, nejen nově postavených, ale i nově zrekonstruovaných historických budovách, vně a uvnitř dopravních prostředků, z toho nejvíce na vlacích či prostředcích městské hromadné dopravy, v podchodech, vestibulech vlakových nádraží nebo na jízdnicích řádech autobusů. Není se proto čemu divit, že lidé graffiti, ve všech jeho podobách, tedy i v pojetí „výtvarného umění“, vnímají negativně a odsuzují ho, jako každý jiný sociálně patologický jev.

Vznik graffiti, jako subkultury, lze datovat na přelom 60. a 70. let 20. století v USA. Za zakladatele je považován poslíček s přezdívkou Taki, který bydlel na 183. ulici v newyorském Manhattanu. Spojením jeho přezdívky s místem bydliště si vytvořil svůj podpis, svůj tag TAKI 183. Po roce 1971 se graffiti začalo šířit obrovskou rychlostí po celé Americe, poté i po celém světě. Na přelomu 80. a 90. let minulého století vytáhl do boje proti tomuto vandalství starosta New Yorku Rudolph Giuliani.⁵⁰

⁵⁰ Dubský, J., Urban, L. *Sociální deviace*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, s. 73-79

V západní Evropě se graffiti objevilo v 80. letech 20. století. Zemí sprejerů v Evropě se stala Francie, městem Paříž. Nejprve zde bylo graffiti chápáno jako svérázná forma pop-art a bylo dokonce zkoumáno na univerzitní úrovni. Přibývaly však materiální škody a tolerance veřejnosti, i té umělecké, klesala a dnes je sprejerství v zemi galského kohouta chápáno zejména jako vandalismus.

V České republice bylo možné se s prvními graffiti setkat kolem roku 1989, a to nejprve v Praze. Ale protože je Česká republika zemí malou, záhy se rozšířilo do dalších velkých měst – Brna, Ostravy, Plzně, Ústí nad Labem, Teplic, Liberce, Českých Budějovic.

U nás začínají s graffiti zpravidla děti, převážně chlapci, ve věku 12-14 let, nemající v subkultuře velkého uznání. Jsou označováni za *toye* – amatéry, čmáraly. Toyové umisťují své tagy všude, kde je to jen trochu možné, ale hlavně viditelné a v tuto chvíli nastává první krok k vandalismu. Mezi motivy proč začít s graffiti lze zařadit dobrodružství, napětí, zahánění nudy, šance zviditelnit se u vrstevníků, upoutat na sebe pozornost, někam patřit, získat image rebela tolik obdivovaný mladými slečnami. Tyto motivy koneckonců patří k etiologii vandalismu jako takového.

Pohled na fenomén graffiti se hodně liší. Někdo ho chápe jako nový ucelený životní styl, jiný jako rebelii, jejíž filosofií je vzdor betonové šedi (zde se však svět ptá, proč tedy vznikají graffiti i na nových barevných fasádách domů). Pro méně tolerantní společnost je graffiti sprostým vandalismem a neúctou k cizímu majetku. Sami „grafit’áci“ ve sprejích vidí nástroj nekonvenčního, osobitého projevu a plnohodnotného výtvarného vyjádření svých pocitů s úctou k jistým pravidlům. Tento rozměr má asi nejbližší k tzv. graffiti (street, pop) artu – pouličnímu výtvarnému umění. Někteří jedinci ale na pravidla skutečně zapomenou a v jejich podání se už začne jednat pouze o egoistické zviditelňování svých nálad a okamžitých pocitů, o individuální exhibici. Vyspělejší sprejeři, které stres, noční honičky, schovávání se nebo výslechy na policejních stanicích už omrzely, provozují graffiti jako obchodně výdělečný umělecký směr a tvoří na objednávku a za peníze.⁵¹

⁵¹ Dubský, J., Urban, L. *Sociální deviace*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, s. 73-79

Takto rozlišuji graffiti i já – na vandalství a na umění. Právě ony nesmyslné klikyháky na ještě nezaschlých fasádách nově opravených domů, ovšem pro své autory jedinečné výkřiky, pro mě bez obsahu, pro autory s nábojem poselství světu, jsou u mne oním vandalstvím. Pak tu však vidím i jiné graffiti. Barevné obrazce, někde i s texty hlubokých myšlenek.

Graffiti z pohledu zákona

Graffiti si každoročně vyžádá po celém světě miliony dolarů za jejich odstraňování. Stal se z něj sociální a politický problém 21. století.

Nelegální sprejství je závažnou formou vandalismu a jeho vytvářením je naplněna skutková podstata přečinu či trestného činu poškozování cizí věci dle § 228 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

„(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na věci svědka, znalce nebo tlumočnicka pro výkon jejich povinnosti

b) spáchá-li takový čin na věci jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

c) spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle jiného právního předpisu, nebo

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.“⁵²

⁵² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

2 Příčiny vandalismu u mladé generace

„Podle psychologů jsou příčinou vandalství na základních školách větší společenské napětí, hospodářská nejistota, spousta násilí ve filmech, rodinné krize a neexistující žebříček životních jistot.“⁵³

2.1 Biologické a sociokulturní dispozice

V podkapitole 1.3 Vandalismus jako projev agresivity v chování jedince jsem vysvětlila vandalismus jako specifický typ agresivního chování u lidí. Při hledání příčin tohoto destruktivního jednání u mladé generace, budu při vymezování biologických a sociokulturních dispozic vycházet z příčin problémového a agresivního chování jako takového.

Biologické dispozice

Příčiny vandalismu psychologové kategorizují na dispozice vnitřní a vnější. Mezi biologické (vrozené) dispozice, patřící do kategorie vnitřních předpokladů, řadí Lazarová osobnostní vlastnosti, zejména temperament,⁵⁴ který je vrozený základ osobnosti a „představuje formální základ průběhu duševních dějů i projevů chování.“⁵⁵ Do osobnostních vlastností dále patří převažující emoční ladění jedince (emoční stabilita, labilita, empatie), jeho sklon k extraverci (otevřenost, společenskost, snadná sociální adaptabilita) nebo introverzi (uzavřenost do sebe, nespolečenskost, neadaptabilita), úroveň volných vlastností, odolnost v zátěžových situacích, tendence k neurotickým projevům. Mezi vnitřní předpoklady, které významným způsobem přispívají k příčinám vandalismu, je nutné zařadit také náchylnost k onemocněním a aktuální stav organismu – i nemoci a různé handicapy zasahují do struktury a dynamiky osobnosti.⁵⁶

⁵³ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/soutez/zpravy/zaskolak.html>. 25.10.2011

⁵⁴ Lazarová, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů*. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 5-6

⁵⁵ Vágnerová, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2007, s. 216

⁵⁶ Lazarová, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů*. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 5-6

Kraus, Hroncová a kol. uvádějí, že Heretik ve svém díle *Základy forenzní psychologie*, mezi vrozené dispozice zahrnuje poruchy osobnosti – psychopatii (podíl psychopatů na všeobecné kriminalitě, mezi kterou můžeme zařadit i vandalismus jako poškozování cizí věci dle trestního zákoníku, tvoří 50 %), psychózu a schizofrenii (duševní onemocnění způsobující narušení psychické integrity osobnosti), neurózy, mentální retardaci (geneticky podmíněná porucha, která se projevuje snížením intelektu, neschopností uvážit následky svého konání), lehkou mozkovou dysfunkci (LMD).⁵⁷

Matoušek a Kroftová uvádí, že přisuzují agresivní chování mládeže, ústící v delikventní jednání, vrozenému syndromu hyperaktivity – ADHD (z anglického termínu Attention Deficit Hyperactivity Disorder, po 2. světové válce popsán jako lehká dětská encefalopatie LDE, později minimální mozková dysfunkce MMD, od 90. let minulého století je nazýván syndromem hyperaktivity). Mezi symptomy ADHD patří trvalý neklid, velké kolísání pozornosti, změny nálad, impulzivní chování, nedostatek koordinace a zábran v pohybové aktivitě, ale i v řeči. Syndrom hyperaktivity je způsoben poškozením mozku, jednak v prenatálním období, a to komplikacemi v těhotenství, např. alkoholismus a kuřáctví matky, prodělání infekční choroby, jednak v menší míře v perinatálním období při nedostatku kyslíku u komplikovaných porodů. Dědičnost se také podílí na jeho výskytu (monozygotní dvojčata se v hyperaktivitě shodují 2x častěji než dizygotní dvojčata). Děti se syndromem ADHD trpí častěji poruchami chování, které mají přímou spojitost s jejich hyperaktivním chováním a reakcí ostatních na toto chování. Syndrom hyperaktivity postihuje 5 % dětí, 5x - 6x častěji chlapce než dívky.⁵⁸

K biologickým dispozicím je třeba zařadit i příslušnost k pohlaví. Vyšší agresivita vyskytující se u mužského pohlaví je ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem.⁵⁹

⁵⁷ Kraus, B., Hroncová, J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 37-38

⁵⁸ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 27-28

⁵⁹ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 33

Sociokulturní dispozice

Tendence k asociálnímu či antisociálnímu chování, tedy i k vandalismu, vyznačující se agresí, nelze hledat jen v biologických dispozicích, ale příčiny je nutné hledat i v sociokulturních dispozicích, tzn. v příčinách vnějších. Mezi sociokulturní dispozice patří rodina a další sociální skupiny, zejména vrstevnické a subkultury, společnost a její systém – politika, média, škola. V podkapitolách 2.2 – 2.5 pojednám o těchto předpokladech podrobněji.

Základní sociokulturní dispozicí je sociální učení, ve kterém si jedinec osvojuje sociální zkušenosti získávané prostřednictvím interakce s ostatními lidmi. Sociální učení probíhá prostřednictvím:

- **sociálního posilování** – chování je vytvářeno na základě odměn a trestů, sociálně žádoucí chování je odměňováno, tzn. posilováno, sociálně nežádoucí chování je trestáno, tzn. neposilováno; domnívám se však, že pro etologii vandalského chování nemá tento způsob sociálního učení zásadního významu, protože vandalství jako antisociální chování nebývá často sankcionováno, a to z důvodu nízké objasněnosti případů vandalismu orgány činnými v trestním řízení („pachatel neznámý“);
- **nápodoby** – chování je vytvářeno na základě napodobování jiného jedince, který je za konkrétní druh chování odměňován; v případě vandalismu je takovou odměnou např. uznání a respekt od ostatních členů v partě, posun směrem nahoru na žebříčku hierarchie osob v partě či obdiv opačným pohlavím;
- **ztotožnění** – chování je vytvářeno prostřednictvím identifikace se vzorem, tzn. je napodobována jiná osoba, resp. dojde ke ztotožnění s jinou osobou jako celkem;⁶⁰ u vandalismu může být ztotožněním převzetí identifikace nějakého uznávaného sprejera v subkultuře graffiti.

Jak jsem již uvedla v podkapitole 1.1 Pojem a projevy vandalismu, je vandalství páčáno z 96 % v partách, proto lze mezi další sociokulturní dispozice přiřadit odlišný vliv vrstevnických skupin.

⁶⁰ Vízdal, F. *Sociální psychologie I.* Brno: IMS, 2010, s. 40-41

Vrstevnícké vazby na partu nemají pro dívky tak zásadní význam jako pro chlapce,⁶¹ pro které má parta v období pubescence a adolescence prvořadý význam, a to i na úkor rodiny. Vlivem vrstevníků na vandalské chování se budu podrobněji zabývat v podkapitole 2.4.

2.2 Rodina, „výchovní slepota“ rodičů

*„Rodinné prostředí je prvním a základním životním prostředím člověka, které zároveň odráží problém doby. Organizace rodinného života je jakýmsi sociologickým modelem dané kultury a vztahy mezi manželi, mezi rodiči a dětmi i mezi sourozenci navzájem do značné míry vyjadřují zvláštnosti dané třídy, kultury, morálky, doby, tradice a rasy.“*⁶²

Rodina je malá sociální skupina, do které se jedinec rodí a s níž se jako s první primární skupinou identifikuje. Rodina jako primární sociální skupina se vyznačuje vysokou intimitou a emocionálností vztahů, citovými vazbami, soudržností a přesným vymezením sociálních rolí jednotlivých členů. Rodina zajišťuje potřeby svých členů, ať již jde o potřeby biologické – jídlo, pití; či potřeby bezpečí – nemít strach; přimknutí – někam patřit, mít rád a být milován; úcty a respektu; poznání. Rodina má velký vliv při socializaci dítěte a působí na vytváření osobnosti svých členů, zejména dětí (ale i rodiče se mohou pod vlivem dětí osobnostně změnit).

V neposlední řadě jsou prostřednictvím rodiny předávány kromě tradic, zvyklostí, hodnot, postojů, kulturního dědictví, také normy chování uplatňované v dalším životě ve společnosti. Normy chování předávané v rodině však mohou být nejen společensky přijatelné, ale také společensky nepřijatelné, tj. směřující k rozvoji disociálního, asociálního a antisociálního chování. Předávání nespolečenských norem chování v rodině je pro etiologii vandalismu další podstatnou příčinou.

⁶¹ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 33

⁶² Kohoutek, R. *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: CERM akademické nakladatelství s.r.o., 1998, s. 3

Způsob, jakým rodina plní své funkce, resp. neplní, je příčinou sociálně patologických jevů. Při plnění funkcí rodiny lze rozlišit:

- **rodinu funkční** – plní všechny funkce;
- **rodinu problémovou** – má již potíže při plnění svých funkcí, ale tyto ještě neohrožují vývoj dítěte;
- **rodinu dysfunkční** – neplní ani základní funkce.⁶³ V rodině dysfunkční dochází k psychické deprivaci dítěte. Matějček definuje psychickou deprivaci takto: „*Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu.*“⁶⁴

Rodiče jako primární vychovatelé svých dětí, přispívají svojí osobností rozhodujícím způsobem k utváření sociálního a emocionálního klimatu v rodině, osobnosti dítěte, jeho chování vůči jiným sociálním skupinám, škole, společnosti. Matějček uvádí několik způsobů nesprávných nebo problematických postojů a praktik ve výchově:

- **výchova zavrhuje** – dítě je rodičem zavrženo, protože mu připomíná nějaký jeho dřívější nezdar, dítě je „*trestáno, omezováno, utlačováno a zaháněno do postoje vzdoru a protestu, nebo do pasivity a rezignace;*“⁶⁵
- **výchova zanedbávající** – kromě toho, že se vyskytuje v rodinách žijících na nízké socioekonomické úrovni, může se vyskytovat v rodinách, které nejsou v hmotné nouzi, ale dítě je ponecháváno samo sobě a zvyká si na „volný život“ bez povinností, v rodinách zatížených asociálností a stojících v otevřeném konfliktu s normami společnosti;
- **výchova rozmazluje** – rodiče na dítěti nezdravě lpí, rozmazlují ho, odstraňují mu z cesty překážky, nedovolí mu osamostatnit se;⁶⁶

⁶³ Kohoutek, R. *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: CERM akademické nakladatelství s.r.o., 1998, s. 9

⁶⁴ Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 115

⁶⁵ Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 61

⁶⁶ Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 61-64

- **výchova příliš úzkostná a příliš protektivní** – rodiče dítě nezdravě ochraňují a ze strachu, aby si neublížilo, mu brání v činnostech, zbavují ho vlastní iniciativy; dítě je frustrováno a frustraci se snaží překonat aktivním protestem ve formě agresivního chování mimo dohled a dosah rodičů nebo se vlichotit do part, zvláště do part s asociálním a antisociálním chováním, protože ty jsou pro dítě přitažlivější;
- **výchova s přepjatou snahou o dokonalost dítěte (perfekcionismus)** – rodiče se snaží, aby dítě bylo ve všem dokonalé, výsledkem je přetěžování dítěte, které u něho vede k obranným postojům;
- **výchova protekční** – rodiče chtějí, aby dítě dosáhlo takových hodnot, které jsou pro život výhodné, avšak nezáleží jim na způsobu jejich dosažení tzn., že dítě nemusí být dokonalé, ale musí být na tom správném, výhodném, místě. Dítěti „umetají cestičky“, ve všem mu pomáhají, pracují za něho.⁶⁷

Domnívám se, že psychická deprivace vznikající v dysfunkční rodině a všechny uvedené nesprávné způsoby výchovy, jsou spouštěčem pro problémové chování dítěte, pro chování sociálně patologické. Ničením věcí ukazuje dítě svůj vzdor a protest, svým způsobem se rodičům mstí. Nezbytné pro motiv pomsty je však vykonání vandalského činu ve školním prostředí, kde je pravděpodobnost objasnění vandalského činu větší než v anonymitě ulice. Dítě usiluje o zjištění pachatele vandalismu, protože tak je teprve pomsta rodičům plně vykonána. Při výchově protekční se domnívám, že motivem vandalismu není prvoplánově pomsta, ale dítě spoléhá na to, že rodiče vandalský čin prostřednictvím „protektce“ vyřeší bez jakékoliv újmy pro něj.

Příčinu sociálně patologických jevů lze spatřovat v nečitelnosti ve výchově. Martínek uvádí, že nečitelný rodič působí na dítě nejistě, ve výchově nejsou stanoveny jasná pravidla, odměny a tresty jsou závislé na náladě rodičů. Dítě však neví jakou náladu rodič zrovna má, prožívá nejistotu, která v něm budí napětí a agresi.⁶⁸

Vandalismus je projevem agresivity v chování jedince a Martínek agresivitu spojuje s tzv. „výchovnou slepotou“ rodičů.⁶⁹

⁶⁶ Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 61-64

⁶⁷ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 67-68

⁶⁸ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 16

*„Jedná se o situace, kdy rodiče odmítají jakoukoliv spolupráci, nevidí v chování svého dítěte naprosto žádný problém a nic řešit nechtějí. Svádějí vinu za chování svého potomka na školu, spolužáky, většinou tvrdí, že doma se dítě chová zcela normálně, potíže s ním mají pouze ve škole, která je od toho, aby nezvladatelné chování jejich dítěte vyřešila; rodiče se za ně zbavují odpovědnosti. Nejsou schopni přijmout jakoukoliv výtku vůči jejich výchově, mají pocit, že vše dělají správně a pro blaho svého potomka. Naprostou katastrofou jsou situace, kdy rodič dokonce své dítě k agresivitě nabádá – dítě je vedeno v představě, že současný svět je jen o konkurenci, a pokud jedinec nemá „ostré lokty“, nemůže v této silné konkurenci obstát.“*⁶⁹

Mezi další příčiny vandalismu jako specifického typu agresivního chování patří v rodinném prostředí neuspokojená bazální jistota dítěte. Pro optimální psychický vývoj dítěte je důležitá pevná citová vazba mezi ním a matkou. Vazba je pro dítě nenahraditelná a *„je podstatou bazální (základní) jistoty u dítěte. Znamená pro něj bezpečí, ochranu před okolím, sycení podněty, péči o základní potřeby nutné pro přežití.“*⁷⁰ Děti s neuspokojenou bazální jistotou v raném věku, reagují ve školním prostředí agresivně bez důvodu, upozorňují na sebe za každou cenu, mají problémy s hyperaktivitou. Narušení bazální jistoty je příčinou poruch chování – opoziční vzdor, lhaní, sklon k užívání návykových látek, únik do part a skupin se závadovým chováním, neschopnost dodržovat pravidla v chování daná společností.⁷¹

Mezi zvláštní příčiny patří neuvědomělé rodičovské povzbuzování dítěte do delikventního chování. Rodičem, který nevědomky povzbuzuje dítě k chování, které mu „naoko“ zakazuje, bývá většinou matka. Dítě se ztotožňuje nejen s chováním rodiče, ale také s jeho skrytými sklony a přáními, které rodič sděluje opominutím, nedůsledností, tolerancí. Výsledkem jsou mezery v superegu – svědomí dítěte je v několika málo ohledech nedostatečně vyvinuté, což vede k jeho přesvědčení, že něco, co by mělo být zakázané, považuje za dovolené.⁷²

⁶⁹ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 16-17

⁷⁰ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 17

⁷¹ Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 19

⁷² Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 44

„Mnoho forem problémového chování je projevem nezralých způsobů osamostatňování se mladistvého ze závislosti na rodině a autoritě dospělých, zvláště v podmínkách velmi přísné, autokratické výchovy. U dětí s postižením smyslovým, somatickým nebo intelektovým – a často nemocných je zvýšená pravděpodobnost nepřiměřeného sebehodnocení a obtíží ve styku s vrstevníky, v osvojení komunikačních dovedností; to vše zvyšuje pravděpodobnost jejich problémového chování.“⁷³

„Rodič, který se chová delikventně, nadměrně pije, bere drogy, je často nezaměstnaný nebo má podobné projevy „sociální nepřizpůsobivosti“, také zvyšuje pravděpodobnost, že dítě bude během dospívání přestupovat meze zákona.“⁷⁴

2.3 Škola

Škola je první, nejvýznamnější vzdělávací institucí, se kterou se dítě ve svém životě setkává a po rodině, druhou, nejdůležitější výchovnou instituci, kde si osvojuje normy chování. Škola, jako hromadná vzdělávací a výchovná instituce dané společnosti, vštěpuje dětem normy chování, které jsou společností vyžadované a pro společnost přijatelné. Normy chování nepřijatelné pro společnost jsou dávány za odstrašující příklady nespolečenského chování a slouží jako memento.

Matoušek uvádí, že *„děti v tradičních školách soutěží v reprodukci znalostí, nesoutěží ve schopnosti spolupracovat ani ve schopnosti nalézat vlastní řešení reálných problémů společnosti. Žáci jsou sice ve školách vedeni ke kázni (což není u rizikových dětí zanedbatelné), ale i k nesamostatnosti, k závislosti na autoritě učitele, která se však u rizikových dětí snadno zvrátí v odpor ku učitelově autoritě.“⁷⁵* Proto se školní prostředí, vedle své kladné výchovné funkce, stává rizikovým činitelem pro rozvoj problematického, protispolečenského, agresivního, delikventního chování.

⁷³ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 361

⁷⁴ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 45

⁷⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 71

Osobnost učitele a jeho výchovný styl ve velké míře ovlivňuje osobnost dítěte, jeho chování a způsob přijímání pravidel. Stejně jako v rodině, tak i ve škole, vede nesprávný výchovný styl u mládeže ke vzdoru, protestu, odporu. Tento vzdor je dáván najevo prostřednictvím agrese vůči věcem dostupným ve školním prostředí – žáci ničí vybavení školní třídy (lavice, židle), školní pomůcky (ať již v majetku spolužáků nebo v majetku školy), hygienické zázemí nebo šatny (stržená splachovadla, vytrhané vodovodní baterie, popsané nebo rozkopené dveře) a také samotnou budovu školy (rozbitá okna, posprejovaná fasáda) či majetek samotného učitele (propíchané pneumatiky nebo utržené stěrače na osobním automobilu).

Čáp a Mareš uvádějí 5 základních stylů učitelova výchovného působení, a to:

- **autokratický styl** – záporný emoční vztah a silné řízení;
- **liberální styl s nezájmem o dítě** – záporný emoční vztah a slabé řízení;
- **rozporný autokraticko-liberální styl** – záporný emoční vztah a rozporné řízení;
- **laskavý liberální styl** – kladný emoční vztah a slabé řízení;
- **integrační styl** – kladný emoční vztah a střední až zesílené řízení.

Z těchto výchovných stylů můžu jednoznačně za nesprávný styl vedoucí k agresi označit autokratický styl. Učitel působí na žáky výlučně rozkazy, zákazy, výčitkami, vyhrožováním, varováním, trestáním. Svým jednáním vyvolává strach a napětí. Učitele zajímá jen vzorná kázeň a bezchybný výkon žáků. Nepřihlíží k přáním a potřebám dětí, většinou tyto děti ani blíže nezná, resp. se nesnaží je poznat. Na základě rozkazů a zákazů požaduje, aby se vše provádělo dle jeho pokynů, čímž omezuje samostatnost a iniciativu žáků. Při pokusech o humor učitel propadá do ironie a zesměšňování dětí. ⁷⁶

⁷⁶ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 315-325

Inklinaci ke kriminalitě může napomáhat reakce školy na zjištěné asociální chování žáků. Způsob jakým je výskyt sociálně patologických jevů vyšetřován a uložené sankce, jsou pro ostatní žáky významnou informací o tom, jak škola dbá o dodržování pravidel nebo zda všem „měří stejným metrem“. Pokud škola přehlíží zjevné přestupky, stanovuje nejasná pravidla žádoucího chování a disciplíny, která navíc platí pro „různé“ žáky jinak, ponižuje žáky při trestání nebo je rozhodování učitelů neobjektivní, vyvolávají tyto postoje u dětí přesvědčení o tom, že nejsou stanoveny jasné mantinely způsobů žádoucího chování a je tedy na libovůli učitelově, jak objasní konkrétní následky problémového chování konkrétních žáků.⁷⁷

Nejen škola jako instituce, sociální klima školy (prostředí, atmosféra, kultura), učitelé a vychovatelé mohou být příčinou vandalismu u mladé generace, ale také do školního prostředí neoddělitelně patřící sociální klima školní třídy, vztahy mezi spolužáky, vrstevníky a vztahy s ostatními, věkem blízkými, žáky školy. Ve třídě vznikají skupinky, pravidelné dělení je na chlapce a dívky. Skupinky mohou být zárodkem asociálních part, a to dle Matouška už u dětí na 1. stupni základní školy.⁷⁸

2.4 Vrstevníci, vrstevnické skupiny, subkultury mládeže

Skupina vrstevníků poskytuje mladistvému příležitost k získání zkušeností v interakci a komunikaci s osobami, které mu nejsou nadřazeny jako rodiče a učitelé. Mladistvý se učí komunikovat s osobami různých názorů a vlastností osobnosti, plnit rozmanité sociální role: vedeného i vedoucího, smiřovatele aj. Učí se prosazovat určitý názor a také ho korigovat, řešit konflikty, diskutovat, argumentovat, vyjednávat, seznámit se s hlediskem druhého, hledat kompromis, bránit se, vyrovnávat se i s nespravedlností a nezdarem.“⁷⁹

⁷⁷ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 77

⁷⁸ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 75

⁷⁹ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 279-280

V prepubertě nabývají značného významu a závislosti pro jedince vrstevnické skupiny. Důvodem jsou první vážnější názorové konflikty s rodiči a jinými dospělými. Mladiství u vrstevníků hledají porozumění, protože sami prožívají stejné problémy a vrstevníci se tak pro mladistvého stávají referenční skupinou. Vrstevníci pomáhají dospívajícímu osamostatnit se z dětské závislosti na rodičích, v opačném případě je ohroženo formování rysů jedince – samostatnost, iniciativa, sociální a organizační dovednosti. Pro jedince je hlubokou frustrací obava, že by nebyl do vrstevnické skupiny přijat, nebo naopak byl z ní vyloučen.⁸⁰

„Skupina vrstevníků působí na své členy jednak tím, že uspokojuje jejich důležité potřeby, jednak nátlakem – kladením požadavků, napomínáním, posměchem, hrozbou vyloučení, některá skupina i tělesnými tresty, šikanováním.“⁸¹

Vliv vrstevníků a vrstevnických skupin na dospívajícího je tedy jak kladný, tak negativní. Pro vznik vandalského chování je v popředí negativní vliv vrstevnických skupin, které jsou svým uzpůsobením nátlakové – aby se jedinec ve skupině prosadil a nezůstal outsiderem, musí se nátlaku podřídit chováním vyžadovaným skupinou, tzn. chováním nespolečenským, porušujícím normy. Vandalismus a vandalské chování se tak stává prostředkem k získání respektu, prestiže, uznání u vrstevníků a postavení v delikventní vrstevnické skupině.

Mladiství páchají vandalismus výhradně ve skupinách, v partách. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro děti, které pochází z funkčních rodin. Děti frustrované nezájmem rodiny mají mnohem větší potřebu kladného přijetí vrstevnickou skupinou než děti s dobrým rodinným zázemím. Rituálem vstupu do již ustavené delikventní skupiny je spáchání trestného činu.⁸² Jedinec usilující o získání členství ve skupině snadno odhazuje, do té doby prozatím, nabyté základy morálky, mravnosti, slušnosti.

⁸⁰ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 278

⁸¹ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 278-279

⁸² Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 83

Některé vrstevnické skupiny mládeže vytvářejí vlastní ideologie, které jsou živnou půdou pro delikventní chování. Vznikají subkultury mládeže, které plodí vandalismus. Jsou jimi subkultura drogová, rasistická, pseudonáboženská a v podmínkách naší společnosti i subkultura graffiti.⁸³

2.5 Média

Současný svět žije obrovskou explozí masových komunikačních médií (masmédií). Tisk, rozhlas, televize, internet, to vše zprostředkovává komunikaci s okolním světem, přináší informace, poznání, umožňuje poznávání a přejímání hodnot a ideálů, formuje názory a postoje a je prostředkem regenerace, odpočinku a zábavy. Masmédia však mají i svoji odvrácenou stránku, zprostředkovávají zkušenosti, ale pouze jen ty pasivní, informace nejsou objektivní, je představován zkreslený svět. Nadměrnou konzumací televize a internetu se odcizuje člověk člověku, sociální interakce s ostatními „živými“ lidmi jsou zúženy, přátelé jsou v „elektronické podobě“, místo rodičů vychovává děti Skype, ICQ, Facebook. Člověk se sice umí bravurně „proklikat“ k požadované informaci, ale cestou narazí na velké množství balastu, slovního salátu a neumí oddělit „zrno od plev“. Není schopen utvořit jednoduché, srozumitelné a logicky na sebe navazující věty, kterými by vyjádřil své myšlenky, úvahy, názory, nedokáže si vytvořit vlastní postoje, zato dokáže, bez ostychu, vydávat cizí myšlenky, získané z televizního vysílání či internetového zdroje, za své vlastní a brání se tak silně před nařčením z plagiátorství, že vyvolává dojem postižení chorobou paměti – kryptomnézií.

V roce 2005 trávili české děti ve věku do 14 let u televize průměrně 139 minut za den a 27 % dětí ve věku 9-13 let mělo vlastní televizor v dětském pokoji; 43 % dětí se ve všední den dívalo na televizi jak dlouho chtělo a jen 7 % dětí se dívalo kratší dobu než 1 hodinu.⁸⁴

⁸³ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 84-89

⁸⁴ Musil, J. *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita J. A. Komenského Praha, 2007, s. 76

Masmédia ohrožují postoje a chování nejmladší generace. „V současné době dochází k masivní devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní zodpovědnosti. Jsme též svědky otupování a deformování estetického cítění a vkusu.“⁸⁵ Dochází k absenci morálních zábran, následkem je arogance a agresivita. Masmédia se stávají masovým manipulátorem myšlení, jednání a chování u mladých, nedospělých recipiētů.⁸⁶

„Výsledky průzkumů dokazují, že růst násilí ve společnosti je z velké části zapříčiněn prezentací násilí dětskému publiku v televizi, ve filmech a videohrách.“⁸⁷ Násilné chování, jehož důsledkem je, mimo jiné, vandalismus, si dítě osvojuje od nejútlejšího věku, přičemž kritickým je věk mez 6-8 lety. Pokud si v tomto věku dítě upevní násilné postoje a názory, je v budoucnu málo pravděpodobné, že by tyto násilné sklony měnilo. Modely jednání se tvoří pozorováním, napodobováním a hrou. Totéž se děje i při sledování pořadů s násilnickou tematikou, dítě jen nepozoruje, ale pozorované chování napodobuje, vytváří si ve fantazii obdobné náměty, které vnáší do svých her. Kromě budoucího násilnického chování formou rozbíjení předmětů, vede časté sledování násilných pořadů v médiích k ochuzení rozumového vývoje dítěte, hra ovlivněná násilím je málo tvořivá, což je opakem toho, čím má být hra pro všestranný rozvoj dítěte. Ve hře jsou napodobovány jen násilnické úkony, mimiky „hrdinů“, chudý jazykový projev a násilná řešení problémů jsou svou impulsivností protikladem řešení promyšleného, které rozvíjí rozumové schopnosti.⁸⁸ „Hlavním způsobem, jak sledované násilí v dětství přispívá k pravděpodobnosti násilnického jednání v dospělosti, je skrze utváření vnitřních norem chování. Vnitřní normy, alespoň co se týče násilnických postojů, se obvykle nemění po osmém roku věku. Vytváří se v době, kdy dítě ještě není schopné dobře rozlišovat mezi realitou a fikcí a kdy nekriticky přijímá to, co v médiích vidí a slyší.“⁸⁹

„Hodnocení obecného vlivu televize a internetu na psychiku mladistvých vychází z faktu, že působení jakékoliv informace (v obecném významu) je tím silnější, čím méně předchozích znalostí a zkušeností je k dispozici pro kritické zhodnocení zprávy v rovině operacionální a čím méně jsou ustálené hodnotové a morální postoje. Oba faktory vedou k vyššímu ohrožení dětí a mládeže.“⁹⁰

⁸⁵ Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 70

⁸⁶ Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 71

⁸⁷ Vyhňálek, J. *Vliv násilí v médiích na vývoj dětí*. <http://www.rodina.cz/clanek4514.htm>. 15.8.2011

⁸⁸ Vyhňálek, J. *Vliv násilí v médiích na vývoj dětí*. <http://www.rodina.cz/clanek4514.htm>. 15.8.2011

⁸⁹ Vyhňálek, J. *Vliv násilí v médiích na vývoj dětí*. <http://www.rodina.cz/clanek4514.htm>. 15.8.2011

⁹⁰ Musil, J. *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita J. A. Komenského Praha, 2007, s. 78

Stejně jako vzniká závislost na drogách či alkoholu, je novodobým závislostním chováním, vlivem médií, závislost na televizi a netomanie. Děti a adolescenti postupně ztrácejí blízké vztahy k vrstevníkům, dostavuje se morálně emoční otupění – děti a mladiství se chovají egoisticky. Při sledování agresivních scén se navozuje agresivní chování.⁹¹ Dochází ke ztrátě smyslu pro realitu, ke ztrátě norem chování.

Závislost na počítačových hrách není jen internetovou záležitostí, ale tvoří součást vlivu elektronických médií. Počítačové hry rozvíjí sice motoriku jemných svalů, ale děti za tuto schopnost platí degenerací schopnosti učení, dlouhodobé paměti a obecné kontroly chování. Hrozí agresivita a asociální jednání.⁹²

Mediální násilí bylo zkoumáno od 80. let minulého století v anglosaských zemích. Násilnické scény na televizních obrazovkách se vyskytují, ve značné míře, pro svoji diváckou přitažlivost. První kvalifikovaná studie výskytu násilí v televizních pořadech byla provedena v roce 1995 na katedře žurnalistiky univerzity v Sheffieldu na objednávku televizních stanic BBC a ITC. Studie pracovala s širokou definicí násilí, od rozbití okna po vraždu a zjistila, že 70 % všech násilnických scén se objevuje ve filmech, poté ihned následují dětské pořady. V roce 1997 prokázal průzkum v Polsku, že v televizním vysílání každé 4 minuty někdo někoho bije, kope, ponižuje nebo vraždí. Do roku 1997 bylo publikováno kolem 3 000 vědeckých prací, které prokazovaly negativní dopad násilí v médiích na děti a mládež a většina psychologů a psychiatrů se od 80. let 20. století shoduje na tom, že účinky na psychiku a chování jsou negativní. V 2. pol. 90. let minulého století bylo násilí v médiích širěji studováno i v USA. Zde bylo upozorněno na další závažné skutečnosti, a to že zobrazované násilí zůstává ze 73 % nepotrestáno a nejsou prezentovány vzniklé škody. Významným posunem v bádání o mediálním násilí byla studie lékařů z Michiganské univerzity v roce 2003, která ukázala, že muži, kteří v dětství hojně sledovali televizní pořady s násilnickou tematikou, měli v dospělosti objektivně potvrzeno více záznamů v trestním rejstříku. Některé české výzkumy také prokázaly statisticky významnou korelaci mezi sociální deviací a sledováním určitých televizních pořadů.⁹³

⁹¹ Mühlpachr, P. *Sociopatologie*. Brno: IMS, 2009, s. 97-98

⁹² Musil, J. *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita J. A. Komenského Praha, 2007, s. 40-41

⁹³ Musil, J. *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita J. A. Komenského Praha, 2007, s. 79-81

Elektronická média a z nich televize na prvním místě však patří neodmyslitelně k životnímu stylu všech generací, proto je rozumné seznámení s televizí součástí výchovy dítěte a součástí života mládeže.⁹⁴ Je třeba znát onu rozumnou míru, kterou však dítě a dospívající ještě nedokáže odhadnout. Zde tedy musí být jednoznačně rádcem rodič, vychovatel, učitel.

⁹⁴ Musil, J. *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita J. A. Komenského Praha, 2007, s. 77

3 Prevence a řešení

„Za prevenci rizikového chování považujeme takové typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních, terapeutických či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho rozvoji, minimalizování již existujících projevů rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“⁹⁴

Prevenci sociálně patologických jevů, mezi kterými je vandalismus zařazen, lze rozdělit na:

- **prevenci primární**, která je orientována na celou společnost, v případě vandalismu na celou populaci mladé generace, na osoby, u kterých ještě nedošlo k projevům sociálně patologického chování; cílem je eliminace rizikových faktorů, podpora společensky žádoucího chování, rozvoj kladného vztahu ke společnosti, k sociálnímu prostředí, podpora tvorby společensky žádoucích hodnotových žebříčků, prosociálního chování, zdravého životního stylu a duševního zdraví;
- **prevenci sekundární**, jejíž zaměření je specializováno na osoby rizikové, u kterých je již pravděpodobný výskyt společensky nežádoucího a nebezpečného chování, nebo k výskytu sociálně patologických jevů došlo; cílem je včas diagnostikovat problém a určit neoptimálnější výchovné, léčebné a jiná opatření k řešení;
- **prevenci terciární**, zabývající se již konkrétními osobami, u kterých se sociálně patologické chování projevuje, dále příčinami, sociálním prostředím; cílem je předcházení zhoršování vzniklého stavu a recidivě, eliminace následků, resocializace a reedukace.⁹⁵

Prevenci lze dělit také na:

- **prevenci specifickou** – prevence jednotlivých sociálně patologických jevů, např. u mládeže prevence vandalismu, záškoláctví, šikany, kriminality;
- **prevenci nespecifickou** – prevence, která působí na celkovou osobnost dítěte a její žádoucí formování, vytváření, rozvoj, posílení a upevnění schopností odolávat zátěži (psychické i tělesné), stresovým faktorům, negativnímu působení okolí, či „atraktivním nástrahám“ (např. drogám, alkoholu).⁹⁶

⁹⁴ Doležalová, P. *Přístupy k prevenci rizikového chování*. <http://www.msmt.cz/socialni-programy/pristupy-k-prevenci-rizikoveho-chovani>. 28.12.2011

⁹⁵ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 80

⁹⁶ Kraus, B., Hroncová, J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 301

Základním, optimálním, řešením sociálně patologických jevů, je primární a sekundární prevence. Prevence, která zajistí, že dítě či adolescent, vůbec nedozraje do fáze, kdy k uspokojování svých potřeb použijí hrubou sílu k vandalskému ničení, devastování, kdy jejich bažením se nestane vandalství.

Prevenci vandalismu musí zajistit široké sociální prostředí potencionálních „pachatelů“ tohoto společensky nežádoucího jevu. Stejně tak musí působit široké sociální prostředí i při řešení již nastalých situací, tedy bezprostředně po vzniku vandalského činu a vypátrání jeho „pachatele“.

Vedle rodiny a školy, jako nejbližších a klíčových subjektů preventivního působení na mladou generaci, musí do procesu předcházení antisociálnímu chování, tj. i vandalismu, vstupovat nejrůznější zájmové organizace dětí a mládeže (střediska volného času dětí a mládeže, skauting, sportovní kluby, základní umělecké školy, ekologická sdružení apod.), široká oblast pedagogicko-psychologického poradenství, orgán sociálně právní ochrany dítěte, sociální kurátoři mládeže a další orgány sociální péče, policejní orgány s preventivně výchovnými programy, obce, kraje, ministerstva a jimi zřizované příslušné orgány (např. v rámci obcí komise sociální, kulturní, volnočasových aktivit). V dnešní době komunikačního boomu je nezbytné zapojení masových komunikačních médií – televize, rozhlasu, tisku, internetu, aby nebyly jen příčinou sociálně patologického chování, ale naopak působily hlavně v oblasti prevence.

3.1 Úloha rodiny

Nejzásadnějším a nejvýznamnějším činitelem v prevenci je rodina a výchova dětí v rodině. V současné době však badatelé hovoří, a to celosvětově, o krizi rodiny.

„V souvislosti s problémy rodinné výchovy můžeme slyšet slova o proslulém „začarovaném kruhu“, ze kterého není východiska: „Rodí se děti nevychovaných a neodpovědných rodičů, které zůstanou rovněž nevychovány a jako takové založí rodiny, ze kterých vyroste další generace neodpovědných a nevychovaných jedinců, a tak to půjde stále dokola.“⁹⁷

⁹⁷ Rozum, Z. *Rodina jako neúčinnější činitel prevence asociálního chování dětí a mládeže*. In Sborník referátů ze semináře Mládež a sociálně negativní jevy. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 83

„Organizace vztahů v rodině, utváření životního stylu a kulturního vzorce, výchova dětí vůbec, se v mnoha případech uskutečňuje metodou pokusu a omylu, nebo se úzkostlivě lpí na tradici, na zkušenosti získané v dětství. To by nebylo až tak špatné pokud by daná zkušenost a na ní postavená tradice, měla žádoucí hodnotu.“⁹⁸

Rodina je aktuálně orientována na ekonomickou prosperitu. Tenze, která je vyvolána společností konzumu a blahobytu, negativně působí na rodinné klima. Strach rodičů ze ztráty zaměstnání, která vede k sociální chudobě, nepřispívá ke klidnému a harmonickému vývoji dítěte. Rodina, kde rodiče mají několik zaměstnání, příp. pracují na tzv. úvazky přesčas, nemůže dítě všestranně rozvíjet a plní tak pouze funkci zabezpečení základních materiálních životních potřeb – jídla, ošacení, bydlení. Stejně je na tom však i rodina movitých, finančně velmi dobře zabezpečených rodičů. Výborné finanční zabezpečení rodiny je, tak jako u předešlé skupiny rodičů, na úkor trvale pracujících rodičů, workholiků. V takové rodině nelze opět spatřovat tendence harmonického vývoje dítěte. Dítě sice netrpí nouzí, ba naopak, žije v nadbytku, ale jeho citový, emocionální život ze strany rodičů je chudý, nedostatečně podnětový. Dítěti nezbyvá nic jiného, než vyhledávat party „stejně postižených“ vrstevníků, s kterými, v závadových skupinách, společně páchá sociálně patologické jevy.

„I v rodinách ubývá možností individualizovaných projevů emocí, schopnosti je sdílet, zkomunikovat, ale také ochoty a potřeby je sdílet s druhými. Uspěchaný, netrpělivý způsob rodinného života neposkytuje dostatečný prostor emocionálního bezpečí, podpory pro identifikaci sama sebe v realnosti tj. akceptaci sama sebe v pozitivním i negativním bez přetvářky v intencích požadovaného nebo očekávaného. Nedostatek emociální podpory dítěte a nedostatečná emocionální akceptace rodiči takového jaké je vyvolává citovou deprivaci.“⁹⁹

Přes všechna úskalí, kterým je moderní, nukleární, rodina vystavena, ať už je to nezaměstnanost, chudoba nebo naopak nadbytek, materiální bohatství a workoholismus rodičů, dvoukariérová manželství, bytová problematika, dále závislost dětí a rodičů na alkoholu, jiných návykových látkách, hracích automatech, televizi či internetu,

⁹⁸ Rozum, Z. *Rodina jako nejúčinnější činitel prevence asociálního chování dětí a mládeže*. In Sborník referátů ze semináře Mládež a sociálně negativní jevy. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 84

⁹⁹ Černíková, V., Stýblová, R. *Mládež a drogy*. In Sborník referátů ze semináře Mládež a sociálně negativní jevy. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 102-103

nadměrná rozvodovost, suicidální chování za účelem řešení problémů, je nezbytné, aby rodina nebyla příčinou sociálně patologických jevů. Pro splnění této úlohy je však třeba, aby se jednalo o rodinu funkční, harmonickou, uspokojující jak biologické a materiální potřeby, tak v hojné míře potřeby psychické, citové, emoční, motivační, potřeby sociální – pocit bezpečí, dávání a přijímání lásky a samozřejmostí musí být obaplná, obohacující komunikace mezi rodiči a dětmi. Rodina musí rozvíjet a praktikovat umění dorozumění, vzájemného naslouchání a společně hledat a řešit vzniklé problémy. Standardem rodiny by mělo být část trávení volného času a odpočinku jejich členů společnými aktivitami, výchova k úctě k sobě samému, k druhým lidem, k přírodě, k lidské práci a vytváření hodnot, a to nejen hodnot soukromých pro sebe, ale hodnot vytvářených pro druhé, pro společnost, osvojení si finanční, právní a sociální gramotnosti. Kde lépe vysvětlit dítěti hodnotu peněz, hodnotu věcí, než v rodině při „střádání korunek do prasátka“? Jak lépe vysvětlit dítěti hodnotu lidské práce než jeho zapojením do spolupráce na každodenním fungování rodiny?

Domnívám se, že rodina splňující výše uvedené atributy, resp. rodiče při výchově dětí, musí vycházet z demokratického výchovného stylu:

- *„Tento typ rodiče zahrnuje své dítě láskou a přízní, sleduje a reaguje na potřeby dítěte, avšak k omezování chování dítěte nepoužívá tresty.*
- *Demokratický rodič může být velmi náročný ohledně chování dítěte, avšak zároveň je vstřícný vůči jeho nápadům a názorům.*
- *Namísto trestání dítěte za negativní chování tento rodič jasně vymezí své představy o pozitivním chování a důsledcích, které bude vyvozovat z negativního chování.“¹⁰⁰*

Mottem tohoto výchovného stylu je „*Pojďme si o tom promluvit*“ ...“¹⁰¹

„Rodiče, kteří při výchově využívají demokratický přístup a uplatňují pozitivní komunikaci, jejímž prostřednictvím mají děti možnost promlouvat do určování pravidel a postihu za jejich nedodržení, mnohdy zjišťují, že děti pak není nutné tolik hlídat a kontrolovat.“¹⁰²

¹⁰⁰ <http://prevence.sananim.cz/node/126>. 28.12.2011

¹⁰¹ <http://prevence.sananim.cz/node/126>. 28.12.2011

¹⁰² <http://prevence.sananim.cz/node/127>. 28.12.2011

*„Z výzkumu vyplývá, že děti vychovávané tímto demokratickým stylem bývají nejschopnější nebo mívají nejvyšší předpoklady k úspěchům v rodinném životě, ve škole i v dalších oblastech.“*¹⁰³

Kromě demokratického výchovného stylu, je dle mého názoru, nutné uplatňovat v rodině výchovu prací. Obyčejnou lidskou prací, jako nositelkou a tvořitelkou materiálních a duchovních hodnot, jako prevenci i terapii řešení problémů a rizikového chování. *„Práce může podporovat formování příznivých vlastností vůle, kladný postoj k práci aj., ale za předpokladu, že se vykonává bez donucení a v příznivém emočním klimatu.“*¹⁰⁴

Práci, jako výchovný prostředek, propagoval již ve dvacátých a třicátých letech 20. století významný ruský pedagog, v současnosti bych již použila sociální pedagog, Anton Semjonovič Makarenko. Označení sociální pedagog je příznačné, protože Makarenko pracoval zejména s mládeží delikventní a bezprizorní, čemuž se sociální pedagogika, mimo jiné, věnuje.

Podle Makarenka má začít pracovní účast dětí na fungování rodiny velmi brzo, a to formou hry. Už malému dítěti lze vštípit povinnost ukončit svoji hru úklidem hraček. Pracovní úkoly zadávané dítěti však musí být přiměřené jeho věku a aktuálním schopnostem. Vykonávání domácích prací, ale nesmí být na úkor školních povinností a relaxace ve volném čase. Zadání práce má být provedeno použitím prosby, příp. klidného, jistého a věcného příkazu. V žádném případě nesmí rodič použít tělesného donucení, protože vyvolá v dítěti odpor k práci, což může vyústit až v odpor k rodiči. Také v případě nekvalitně odvedené práce není žádoucí, aby rodiče dítě trestali či se dítěti dokonce vysmívali za jeho neschopnost. Naopak, je třeba dítěti vysvětlit jeho pochybení a podat mu pomocnou ruku k nápravě.¹⁰⁵

*„Výchova dětí vyžaduje největší vážnost, prostotu a upřímnost. V těchto třech vlastnostech musí být největší pravda vašeho života. Sebenepatrnější dávka lživosti, strojenosti, posměvačnosti nebo lehkomyšlnosti předurčuje vychovatelskou práci k nezdaru.“*¹⁰⁶

¹⁰³ <http://prevence.sananim.cz/node/126>. 28.12.2011

¹⁰⁴ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 283

¹⁰⁵ Makarenko, A. S. *O výchově v rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, s. 66-69

¹⁰⁶ Makarenko, A. S. *O výchově v rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, s. 19

Domnívám se, že v tomto má Makarenko skutečně pravdu. Ať už je vašemu dítěti 5 nebo 15 let, lží, výsměchem, ironií, potlačováním jeho osobnosti, ale také nezájmem, zraníte jeho ego. Léčba takto zraněného dětského ega je léčbou celoživotní, bez záruky na úspěch.

3.2 Úloha školy

Škola je po rodině dalším z klíčových subjektů zajištění prevence rizikového chování dětí a mládeže, prevence vandalismu. Největší úloha a zátěž v prevenci je kladena do oblasti základního a středního školství. Probíhá zde především prevence primární a v interdisciplinární spolupráci s odborníky, a to psychology, psychiatry, terapeuty, speciálními pedagogy, koordinátory prevence, pedagogicko-psychologickými poradnami, speciálními poradenskými centry, neziskovými organizacemi aj., státními orgány, veřejnou správou, také prevence sekundární.

Ve školním prostředí jsou, školnímu metodikovi prevence, výchovnému poradci, školnímu psychologovi a speciálnímu pedagogovi, vodítkem k primární i sekundární prevenci rizikového chování, výchovných problémů žáků a studentů, a tedy i vandalství a vandalismu, tyto dokumenty:

- Školský zákon a další navazující právní normy;
- Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže;
- Národní strategie protidrogové politiky (v současnosti pro období let 2010-2018);
- Strategie prevence kriminality ČR;
- Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (aktuální na období let 2009-2012);
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28;
- Metodický pokyn k prevenci a šíření šikanování u žáků škol a školských zařízení;
- Strategie prevence kriminality a Strategie prevence protidrogové politiky zpracovávané jednotlivými krajskými úřady (např. Strategie prevence Jihomoravského kraje, Strategie prevence protidrogové politiky Jihomoravského kraje, aktuálně platná na období 2010-2018);
- další dokumenty např. občanských sdružení a neziskových organizací zabývajících se rizikovým chováním mladé generace, odborná literatura, semináře, apod.

Primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR se zaměřuje na předcházení rizikům, která plynou z rizikového chování žáků jako je agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, extremismus, xenofobie, záškoláctví, užívání návykových látek, gambling, poruchy příjmu potravy, negativní působení sekt či sexuálně rizikové chování.

Principem primární prevence rizikového chování u žáků je taková výchova, která předejde a minimalizuje rizikové projevy chování, povede děti a mládež k zdravému životnímu stylu, rozvine u nich pozitivní sociální chování, psychosociální dovednosti a schopnost zvládat zátěžové situace.

Je uplatňována specifická primární prevence formou aktivit a programů, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování všech forem rizikového chování. V rámci této specifické prevence probíhá:

- **všeobecná prevence** – pro všechny žáky bez dřívějšího zjišťování rozsahu problému nebo rizika;
- **selektivní prevence** – pro žáky, u nichž lze předpokládat výskyt rizikového chování;
- **indikovaná prevence** – pro žáky, jednotlivce a skupiny, u nichž byl zjištěn vyšší výskyt rizikových faktorů v chování.¹⁰⁷

Dále školy uplatňují:

- **nespecifickou primární prevenci** – aktivity podporující zdravý životní styl, osvojování si pozitivního sociálního chování a společenských pravidel, zdravý rozvoj osobnosti a odpovědnosti za sebe a své jednání;
- **efektivní primární prevenci** – interaktivní programy v menších skupinách, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, programy pomáhající odolávat žákům sociálnímu tlaku zaměřené na zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládání konfliktů a zátěžových situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení, posilování odvahy, stanovování realistických cílů, zvládání úzkosti a stresu.¹⁰⁸

¹⁰⁷ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>. 5.1.2012

¹⁰⁸ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>. 5.1.2012

Ve škole musí působit řádně vyškolený pedagogický personál, odborně vzdělaný a celoživotně vzdělávaný školní metodik prevence, výchovný poradce, speciální pedagog a školní psycholog, aby bylo zamezeno provádění neúčinné primární prevence, kterou je např. pouhé předávání informací, potlačování diskuse, stigmatizování žáků, nerespektování názorů žáků, politika nulové tolerance na škole.

Školy vytváří tzv. Minimální preventivní program, což je konkrétní komplexní dokument školy zaměřený na prevenci rizikového chování, vycházející z Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28.

Součástí jmenovaného metodického doporučení jsou popisy jednotlivých typů rizikového chování u mladé generace, které se vyskytují ve školním prostředí, včetně doporučených postupů preventivního působení a řešení v případě výskytu konkrétního nežádoucího jevu. Metodické doporučení obsahuje ve své příloze č. 10 také „návod“ jak postupovat v případě výskytu vandalismu na půdě školy. Jako prevence vandalství a vandalismu je doporučeno, mimo jiné, umístění kamerového systému na riziková místa školy, organizované aktivity v rámci přestávek, vytvoření míst k posezení v rámci přestávek k neformálním rozhovorům mezi kamarády. Preventivním opatřením je nutnost zakotvit do školního řádu podmínky zacházení se školním majetkem, včetně sankcí a náhrad škod.¹⁰⁹

Domnívám se, že optimálním řešením náhrady škody je uvedení poškozené věci do původního stavu viníkem, a to jeho vlastními silami, lidskou, fyzickou prací (za předpokladu, že ještě lze vandalsky poškozenou věc opravit).

Vedle prevence realizované školou ve smyslu metodického vedení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, by pedagogičtí pracovníci měli realizovat prevenci rizikového chování dětí a mládeže také vlastním postojem a přístupem k výchově a vzdělávání, být pro žáky vzorem v chování, jednání a řešení krizových situací, být příkladem samostatně rozhodující, zdravě sebevědomé, vzdělané, sociálně kompetentní osobnosti.

¹⁰⁹ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuzeni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani> . 5.1.2012

3.3 Úloha volnočasových aktivit

*„Volný čas se stal nedílnou součástí života a výchovy každého příslušníka společnosti, všech jeho životních fází a sociálních prostředí; zvláštní význam má pro rozvoj, výchovu a vzdělávání dětí a mládeže.“*¹¹⁰

Volný čas tráví člověk činnostmi, které si může svobodně a dobrovolně vybrat, které mu přináší příjemné zážitky, radost, zábavu, relaxaci, rozvíjí a kultivují jeho osobnost, spontánně jej vzdělávají, rozvíjí jeho dovednosti a talent.

*„Dítě, které nemá přiměřené zájmy, svého koníčka, nudí se, snadněji podlehne negativním vlivům asociálních jedinců a part. Naopak dítě, které má svůj oblíbený sport, hudbu, tanec, věnuje se modelářství, rybaření nebo jiné zájmové činnosti, nebude pravděpodobně z nudy rozbíjet v parcích sochy, přepadat důchodce, týrat a šikanovat mladší a slabší spolužáky nebo ubližovat zvířatům.“*¹¹¹

Institucionálně zajištěné volnočasové aktivity tvoří důležitou roli ve vývoji dítěte v osobnost zdravě sebevědomou, samostatnou a komunikativní. Přispívají ke zdravému duševnímu a tělesnému vývoji dítěte, tím pomáhají vytvářet zdravý životní styl, který je přenášen do dospělého věku. Volnočasové aktivity dětí a mládeže tak plní primární preventivní úlohu před nevhodnými a škodlivými formami chování, jako jsou agresivita, záškoláctví, drogové závislosti a vandalismus. Neméně důležitou úlohu volnočasové aktivity zastávají i v prevenci sekundární a terciární, kdy volný čas trávený zájmovou činností pod vedením pedagogů volného času, speciálních pedagogů, event. psychologů, může působit jako terapeutický, resocializační a reedukační prostředek.

Proto, aby volnočasové aktivity mohly splnit svoji úlohu v prevenci rizikového chování mladé generace, tedy i vandalismu, je nezbytné, aby tyto aktivity mládež vykonávaly s potěšením, zájmem, pod vlastní motivací a iniciativou. Tohoto lze docílit pouze tím, že příslušná aktivita bude vybrána na základě společné dohody rodičů a dětí, s ohledem na talent, schopnosti, dovednosti, zájem a přání dítěte. Pokud si rodiče nejsou jisti ve své volbě a dítě prozatím neprojevuje vyhraněnou dovednost a schopnost, jsou

¹¹⁰ Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2003, s. 4

¹¹¹ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 38

v rozpoznání talentu či zájmu pro určitou činnosti nápomocni již pedagogové v mateřských školách, kteří pozorným sledováním svých svěřenců, při hrách a dalších činnostech, mohou vydedukovat zaměření dítěte. Mateřské školy také navštěvují pedagogové ze základních uměleckých škol nebo vyškolení trenéři ze sportovních klubů a z jejich názorů na možný talent dítěte mohou rodiče vycházet také. V neposlední řadě jsou nápomocni psychologové či speciální pedagogové v pedagogicko-psychologických poradnách, kteří vlohy dítěte objeví nejerudovaněji.

Volnočasová aktivita nesmí být nikdy dítěti vnucována, či nevěle dítěte aktivitu vykonávat trestána. Rodič při jejím výběru nesmí nikdy použít slovo „musíš ...“.

V celé oblasti volnočasových aktivit je zásadním prostředkem ovlivňování hra, jejímž prostřednictvím lze provádět preventivní působení nenásilnou formou. Hrou lze především rozvíjet schopnost kooperace v týmu, interpersonální vztahy, sociální komunikaci, altruismus, empatii, osvojit si pravidla, vyzkoušet různé sociální role, naučit se zdravému sebeprosazování, vstřícnosti, laskavosti. Všechny tyto dovednosti a schopnosti předurčují vysokou odolnost vyvíjející se osobnosti dítěte či adolescenta *„proti škodlivým vlivům a závislostem: proti nepříznivému vlivu některých vrstevníků nebo i dospělých, antisociálně zaměřených skupin a ideologií, proti závislosti na kouření, alkoholu, drogách, herních automatech a počítačových hrách, sektách“*¹¹² a proti vandalskému chování.

Mezi nejvýznamnější zařízení institucionálně vedených volnočasových aktivit v ČR, které splňují všechny atributy prevence sociálně patologických jevů, současně však umožňující všestranný a harmonický rozvoj osobnosti dítěte, patří:

- **Školní družiny** – pracují s dětmi 1. stupně základní školy. Výchovná činnost probíhá pestrou formou v zájmových kroužcích různého zaměření.¹¹³ Ve výchovné činnosti školních družin je ideální možnost provádět, v mladším školním věku, primární prevenci proti vandalismu. Vychovatelům jsou v prevenci vandalismu a sociálně patologických jevů nápomocny např. v městě Brně Pedagogicko-psychologická poradna Brno, Středisko volného času Lužánky, Občanské sdružení Podané ruce aj.

¹¹² Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 358

¹¹³ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 43

- **Školní kluby** – pracují s dětmi na 2. stupni základní školy. Zájmová činnost je již specializovanější – výtvarné, hudební a počítačové kroužky, tělovýchovní oddíly. V rámci těchto zájmových činností lze plně uplatnit ve výchově primární i sekundární prevenci sociálně patologických jevů. Také zde se, např. v městě Brně, uplatňuje odborná pomoc Pedagogicko-psychologické poradny Brno, Střediska volného času Lužánky, Občanského sdružení Podané ruce, Speciálně pedagogického centra Brno atd.
- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže** – realizují specializované zájmové činnosti pod odborným pedagogickým vedením. Jedná se nejen o pravidelné zájmové kroužky pro registrovanou mládež (přírodovědné, technické, výtvarné, sportovní), ale i jednorázové nabídky pro neorganizovanou mládež a dospělé (tvořivé dílny), prázdninové tábory, spontánní aktivity pro děti a mládež, pro rodiče s dětmi a pro dospělé. V Brně je takovým střediskem, s bohatou historií, Středisko volného času Lužánky, s pobočkami po celém městě – centra volného času, studio dramatické výchovy, centrum rodinných aktivit atd. Středisko volného času Lužánky se nezaměřuje pouze na volnočasové aktivity mladé generace, ale významnou měrou pomáhá svými výukovými programy mateřským, základním a středním školám v jejich výchovné a vzdělávací činnosti a v zajišťování prevence rizikového chování žáků.
- **Základní umělecké školy** – působí v estetické výchově, rozvíjí umělecký talent.
- **Tělovýchovné a sportovní organizace**¹¹⁴ – rozvíjí zejména tělesné a fyzické schopnosti mladé generace, čímž přispívají k tělesnému, ale i duševnímu zdraví. Přestože je sport spojován zvláště s agresivitou, která je příčinou vandalského chování, není nezanedbatelný jeho kladný přínos, nejen již v uvedeném tělesném zdraví dítěte, ale také ve schopnosti osvojení si pravidel, a tedy i pravidel chování, jednání, kázně. Pod vedením zkušeného trenéra, který musí být současně erudovaným vychovatelem, pak může být agresivní chování potlačeno na úkor žádoucího jednání fair play.

¹¹⁴ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 44

- **Sdružení dětí a mládeže** – mezi které patří např. Junák, jehož posláním je rozvoj duchovní, mravní a tělesné zdatnosti dětí, ale i dospělých. Právě v rozvoji duchovní a mravní zdatnosti dětí lze spatřovat prevenci proti sociálně patologickým jevům, prevenci proti vandalskému chování. Do oblasti prevence vandalismu lze také zařadit Hnutí Brontosaurus, sdružující děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí a sdružení Duha, které realizuje programy pro děti a mládež v přírodě i ve městě – herní aktivity, psychologické hry. V České republice také zakotvilo sdružení YMCA, které usiluje o plnohodnotný život mladých lidí.¹¹⁵
- **Organizace církví a náboženských společností** – z nichž některá jsou zaměřena na rizikové skupiny dětí a mládeže, čímž výrazným způsobem zasahují do primární, sekundární, ale i terciární prevence, jako např. katolická kongregace řádu Salesiánů Dona Bosca. Don Bosco byl průkopníkem sociální pedagogiky, svůj život zasvětil výchově zanedbaných chlapců v Turíně. Po své smrti byl svatořečen a stal se patronem mládeže. Salesiáni v ČR zřizují nízkoprahová střediska volného času (v městě Brně jsou tato střediska dvě, poskytují volnočasové aktivity a sociální služby pro děti a mládež ve věku od 1 roku do 26 let, včetně společných aktivit dětí a rodičů) a připravují odborníky pro sociálně pedagogickou činnost.¹¹⁶
- **Občanská sdružení pracující s mládeží** – nabízející vedle volnočasových aktivit také výchovně vzdělávací, poradenskou a aktivizační činnost či sociální služby dětem a mládeži, včetně rodičům, vychovatelům a pedagogům. Podrobněji bude o občanských sdruženích pojednáno v následující podkapitole 3.4. Úloha pedagogicko-psychologického poradenství, poradenských center.

¹¹⁵ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 142-145

¹¹⁶ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 142-145

V oblasti pedagogiky volného času se uplatňují i nové formy práce s mladou generací, které mohou ještě víc zatraktivnit volnočasové aktivity, tím zaujmout více dětí a mládež ke smysluplnému, naplňujícímu trávení volného času a záživnou formou plnit preventivní úlohu proti rizikovému chování. Mezi nové přístupy se řadí:

- **Animace** – je „*výchovná metoda založená na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii*“, ¹¹⁷ tzn., že jsou vytvářeny tak zajímavé nabídky konstruktivních činností, čímž protispolečenské jednání, tedy i vandalismus, ztrácí svou přitažlivost, aniž bychom mládeži cokoli zakazovali či ji vychovávali moralizováním. ¹¹⁸
- **Výchova zážitkem** – těžící z intenzivních prožitků a zkušeností získaných aktivní účastí na zejména fyzicky náročných činnostech spojených s určitou mírou kontrolovaného rizika, odehrávající se v přírodním i městském prostředí. Zážitky jsou zaměřeny na rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů, vztahů k životnímu prostředí, zahrnují sebereflexi, reflexi sociální interakce. ¹¹⁹ *Předpokládá se totiž, že prožití a zpracování (řízená reflexe) takto získaných podnětů může vést ke změně chování a jednání a k pozitivnímu rozvoji osobnosti.* ¹²⁰ Proto lze výchovu zážitkem zařadit k prevenci sociálně patologických jevů.
- **Terénní práce (streetwork)** – probíhající ve volném čase, ale přesahuje podstatně do sociální pedagogiky. Terénní pracovník – streetworker vyhledává mládež v jejich přirozeném prostředí a nabízí jim pozitivní možnosti využití volného času, organizuje akce zaměřené na hry, zážitky, sebevyjádření, ale také poskytuje poradenskou činnost v krizových situacích a poskytuje kontakty na odbornou pomoc. Streetworker zajišťuje tak nejen primární prevenci, ale zasahuje významně do prevence sekundární a terciární. ¹²¹

¹¹⁷ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 77

¹¹⁸ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 77

¹¹⁹ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 79

¹²⁰ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 79

¹²¹ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 79-80

Kromě nesporně kladného přínosu volnočasových aktivit v prevenci rizikového chování mladé generace, však v důsledku mezilidských vztahů v rámci daného kolektivu existují reálně jevy, které mohou být hrozbou, např.: šikana, tlak vrstevnické skupiny k antisociálnímu jednání aj. ¹²² „Dospělý by svým jednáním s ostatními měl ukazovat a dokazovat, že konflikty lze řešit bez agrese a ubližování druhým..“ ¹²³

3.4 Úloha pedagogicko-psychologického poradenství, poradenských center

„Vlastním smyslem poradenské činnosti je intervence, zákrok, vedení, pomoc, tedy víceméně cílevědomá aktivita směřující ke změně něčeho, k nápravě, rehabilitaci, úpravě, reorientaci.“ ¹²⁴

Úloha, současně však i poslání, pedagogicko-psychologického poradenství, do kterého jsou začleněny pedagogicko-psychologické poradny, speciálně-pedagogická centra a střediska výchovné péče spočívá, kromě v jiných specializovaných psychologických a pedagogických službách, v cílené, odborné a terapeutické sekundární a terciární prevenci sociálně patologických jevů, rizikového, asociálního a antisociálního chování dětí a mládeže. Prevence a terapie je poskytována za nedílné kooperace rodiny, školy, odborů sociální péče měst a obcí a dalších státních orgánů (např. krajské úřady – koordinátoři prevence, Policie České republiky apod.).

Pedagogicko-psychologické poradny

Úlohou pedagogicko-psychologických poraden je komplexní psychologická, speciálně pedagogická a sociální diagnostika, s cílem zjistit příčiny poruch chování a učení, poruch ve vývoji osobnosti, poruch ve výchově a vzdělávání dětí a mládeže. Poradny působí psychokorektivně a terapeuticky v rozvoji osobnosti, sebepoznání a rozvoji prosociálních forem chování žáků. Neméně důležitou úlohou poraden je působení v prevenci poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji dětí, prevenci školní neúspěšnosti a poruch učení. ¹²⁵

¹²² Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 55

¹²³ Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 55

¹²⁴ Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, s. 16

¹²⁵ Kolektiv autorů. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: IMS, 2008, s. 27

Speciálně-pedagogická centra

Speciálně-pedagogická centra plní úlohu v poskytování poradenské činnosti, diagnostice a depistáži u dětí a mládeže se zdravotním postižením, poradenskou, metodickou a osvětovou činnost rodičům, pedagogům, společenským a zájmovým organizacím i široké veřejnosti v oblasti péče, vývoje a rozvoje postiženého dítěte, včetně řešení náročných situací spojených s výchovou. Služby spočívají v komplexní a systematické speciálně pedagogické, psychologické a psychoterapeutické práci zajišťované psychology, speciálními pedagogy a sociálními pracovníky.¹²⁶

Zdravotně postižené děti, pokud tomu nebrání závažnost jejich postižení (týká se zejména tělesných postižení), není nutné marginalizovat, ale naopak je žádoucí jejich integrace do společnosti zdravých dětí a návštěva běžných základních či středních škol. Postižené děti však nejsou imunní vůči rizikovým projevům chování, proto i u nich je stejně důležité preventivní působení proti sociálně patologickým jevům. V této prevenci pak jsou nápomocny právě speciálně-pedagogická centra.

Střediska výchovné péče

Prioritní úlohou středisek výchovné péče je okamžitá pomoc a systematická péče při zjištění prvních náznaků výchovných problémů u mladé generace, čímž mohou předcházet vážnějším výchovným poruchám a odstraňovat nebo eliminovat již vzniklé poruchy chování. Střediska poskytují preventivní výchovnou péči dětem a mládeži s negativními projevy chování,¹²⁷ proto nezastupitelnou měrou přispívají k prevenci, odstranění či eliminaci vandalského chování.

Střediska výchovné péče tuto svoji úlohu naplňují činnostmi preventivní, diagnostickou, poradenskou, psychoterapeutickou, výchovnou a vzdělávací, a to formou ambulantní nebo internátní.¹²⁸

¹²⁶ Kolektiv autorů. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: IMS, 2008, s. 28

¹²⁷ Kolektiv autorů. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: IMS, 2008, s. 29

¹²⁸ Kolektiv autorů. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: IMS, 2008, s. 29

Poradenská centra

Vedle pedagogicko-psychologického poradenství zřizovaného státem, se rozvíjí síť soukromých poradenských služeb, zajišťovaných nestátními neziskovými organizacemi. Jejich úloha spočívá převážně v prevenci, která je zajišťována nejen poradenstvím, metodickou činností, pomocí dětem v nouzi, ale zejména vytvářením výukových programů, zážitkových aktivit, volnočasových aktivit a nabídek alternativního způsobu života, jako způsobu odklonu dětí a mládeže od sociálně patologického chování. Neziskové organizace nabízí svoji pomoc jak mladé generaci, tak rodičům, školám a školským zařízením.

Rodiče, pedagogové, vychovatelé, sociální pracovníci, tak mají dostatek možností konzultovat aktuální výchovné problémy svých svěřenců, zajistit optimální přístup ve výchově a vzdělávání, nejen u rizikových jedinců, ale i u dalších dětí všech věkových kategorií, které nemají výchovné problémy a osvojit si nejvhodnější způsoby řešení rizikového chování mladé generace. Mládež pak může bez studu a ostychu pohovořit s vyškolenými pracovníky, psychology, speciálními pedagogy, o svých problémech, nejen v oblasti svého chování, ale také o problémech v rodině, s vrstevníky. V rámci pořádaných aktivit mohou děti strávit smysluplně volný čas, naučit se sociálním dovednostem, kooperaci, sebedůvěře, osvojit si mravní a morální zásady, zlepšit si fyzickou kondici, posílit tělesné i duševní zdraví, získat nové dovednosti a znalosti zájmového charakteru.

V Brně působí těchto neziskových organizací několik, příp. zde mají pobočky organizace s celorepublikovým dosahem, např.:

- **INEX – Sdružení dobrovolných aktivit** – nabízí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, organizují sociálně preventivní program Pět P – přátelství, pomoc, prevence, péče a podpora znevýhodněným dětem.
- **Občanské sdružení Lidské Možnosti** – zabývá se rozvojem dětí a mládeže prostřednictvím volnočasových aktivit především pro sociálně znevýhodněné děti a mládež.¹²⁹

¹²⁹ Galko, M., Janík, R. *Adresář organizací působících v sociální oblasti ve městě Brně*. Brno: Magistrát města Brna, 2009, s. 65-87

- **Nejsi sám, občanské sdružení** – pracuje s dětmi, mládeží a rodinou v prevenci toxikomanie, kriminality a dalších sociálně patologických jevů, sdružení se zaměřuje na rodiny dysfunkční, nabízí volnočasové aktivity, diskuze, poradenství, doučování, sportovní, kulturní a společenské vyžití, poznávání přírody, na pozvání školy pořádají, vyškoleným lektorem, přednášky o AIDS a sektách.
- **Petrov, občanské sdružení** – pomáhá mladým lidem přijmout pozitivní pohled na život, převzít zodpovědnost za druhé a smysluplně využít volný čas, cílovou skupinou je mladá generace, ve věku od 6 do 26 let, ohrožená společensky nežádoucími jevy, žijící v sociálně vyloučených komunitách, vedoucí rizikový způsob života nebo jsou tímto ohroženy a etnické menšiny.
- **Ratolest Brno, občanské sdružení** – pomáhá sociálně znevýhodněným dětem a mladým lidem řešit jejich problémy, pomoc je prováděna ambulantně a terénní formou – streetworker v přirozeném prostředí nabízí zážitkové programy zaměřené na rozvoj sociálních dovedností.
- **Modrá linka, občanské sdružení** – nabízí rychlou a telefonicky lehce dostupnou pomoc dětem a mladým lidem v krizových, obtížných a náročných životních situacích.¹³⁰

3.5 Návrhy na optimální řešení

Jedno jediné optimální řešení vandalismu jako sociálně patologického jevu neexistuje.

Prevence, o které se vede diskurs, a která je v této oblasti, dle mého úsudku, dostatečně sofistikována a aplikována v praxi, však není všemocná, což dokazuje stav vandalsky poškozených věcí všude kolem. Přesto se domnívám, že prevence nadále zůstane jedním z optimálních řešení tohoto problému.

Cílem prevence nemůže být jen samotná absence sociálně patologických jevů, ale „*cílem musí být prezence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispoločenským.*“¹³¹

¹³⁰ Galko, M., Janík, R. *Adresář organizací působících v sociální oblasti ve městě Brně*. Brno: Magistrát města Brna, 2009, s. 65-87

¹³¹ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 267

Dětem a mládeži musí být nabídnuty alternativní životní programy, které je odkloní od rizikového stylu života, což je zejména doménou volnočasových aktivit, ale i školy a rodiny. Proto i prezenci sociálně příznivého chování zařazují mezi optimální návrhy na řešení rizikového chování.

Jsem zastáncem práce jako výchovné metody, prevence i terapie. Práci řadím mezi optimální způsoby řešení, jak v rodinném a školním prostředí, tak v oblasti působení trestního práva, a to formou obecně prospěšných prací.

Řešení v rodinném prostředí

Návrhy na řešení sociálně patologických jevů v rodinném prostředí jsem, prostřednictvím demokratického výchovného stylu a výchovy prací, vysvětlila v podkapitole 3.1 Úloha rodiny.

Demokratický výchovný styl a výchovu prací v rodině, stejně tak jako funkční, harmonickou rodinu, která uspokojuje všechny materiální, duchovní, sociální a emocionální potřeby dítěte, považuji jednoznačně za jeden z optimálních způsobů řešení rizikového chování.

Rodič může svým vlivem působit i proti negativnímu vlivu masmédií. Rodiče jsou hlavním subjektem v „televizní výchově“ dětí a rozhodují, před kterými pořady děti chránit, ale i které pořady dětem doporučit ke sledování.¹³² Rodič má vědět na co se jeho dítě dívá, vyhodnotit vhodnost pořadu, ale také množství času stráveného sledováním televize. Rodič by se měl na televizní pořady dívat spolu s dítětem, aby včas mohl dítěti vysvětlit „realitu“ děje, příp. dítě uklidnit nebo ho vést k zamyšlení.¹³³

Řešení ve školním prostředí

Jedním z návrhů optimálního řešení vandalismu, zůstává nadále prevence rizikového chování žáků základních a středních škol, realizovaná školou, pod korelací státních orgánů a pedagogicko-psychologického poradenství. Předmětnou prevenci jsem podrobněji objasnila v podkapitole 3.2 Úloha školy.

¹³¹ Duspiva, Z. *Vliv elektronických médií na děti a mládež ČR v roce 2003*. <http://blisty.cz/art/15104.html>. 14.12.2011

¹³² Vyhnálek, J. *Vliv násilí v médiích na vývoj dětí*. <http://www.rodina.cz/clanek4514.htm>. 15.8.2011

„Učitelé patří k významným osobám v životě a vývoji dětí a mladistvých“, ¹³³ proto je nezbytné, aby souběžně s popsanou prevencí realizovali pedagogičtí pracovníci prevenci rizikového chování dětí a mládeže prostřednictvím vlastních postojů, názorů, přístupů k výchově a vzdělávání, byli pro žáky vzorem v chování, jednání a řešení krizových situací, byli příkladem samostatně rozhodující, zdravě sebevědomé, empatické, konzistentní, intelektuální, vzdělané, komunikativní a sociálně kompetentní osobnosti.

„Děti a mladiství potřebují učitele jako celého člověka, osobnost s lidským vztahem, s porozuměním pro třídu i pro osobní problémy jednotlivých žáků. Děti vítají, když učitel pomůže s obtížemi učení a v případě potřeby i s jinými starostmi; v některých případech učitel či učitelka nahradí i chybějící model, třeba otce nebo laskavou matku.“ ¹³⁴

Pedagog k prevenci rizikového chování nejvhodněji přispěje stylem výchovy, a to sociálně integračním (sociálně integrativním, demokratickým) vedením, což je opět součástí komplexního řešení výchovných problémů. Dimenze tohoto vedení spočívá v tom, že pedagog udílí méně příkazů, podporuje samostatnost a iniciativu žáků, působí příkladem než tresty a zákazy, je přístupný k rozhovorům i o jiných tématech než pracovních a má porozumění pro děti a jejich individualitu. Pedagog projevuje k žákům důvěru, klade na ně přiměřené, postupně se zvyšující požadavky a kontroluje jejich plnění laskavou formou, bez urážek a ponižování žáků. ¹³⁵ „Sociálně integrační způsob vedení má lepší účinky jak v pracovních výsledcích, tak v chování a kázni dětí.“ ¹³⁶

Pedagog však může svým vlivem působit např. i proti negativnímu vlivu masmédií. „Pedagogové všech oborů mají povinnost působení těchto prostředků nejen sledovat a mapovat, ale musí se také snažit je ovlivňovat, i když tak mohou činit jen nepřímo. Musí hledat nový algoritmus pedagogických strategií a snažit se ovlivnit alespoň výběr toho, co budou děti přijímat.“ ¹³⁷

¹³³ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 264

¹³⁴ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 265

¹³⁵ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 304, 326

¹³⁶ Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, s. 305

¹³⁷ Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 75

Kraus doporučuje oslabení negativního působení masmédií tím, že pedagog podrobí důkladné a komplexní analýze např. televizní pořad, který děti sledují, demonstruje žákům na konkrétních situacích jeho nedostatky a škodlivost (stereotypnost, monotónnost, nepřirozenost apod.). Druhým doporučením je, aby pedagog vzbudil v žácích touhu po elementárních, přirozených estetických aktivitách a stimuloval jejich potřebu je poznat, procítit a intenzivně prožít.¹³⁸

Působení trestního práva

Jako optimální řešení se přímo nabízí preventivní působení trestního práva a speciálně trestu odnětí svobody. Teoreticky by pachatele vandalského činu, tedy mládež trestně odpovědnou, tj. starší 15 let, mohla odstrašovat výše trestní sazby, rychlost uložení trestu a neodvratnost trestu (míra pravděpodobnosti, že po spáchání vandalského činu trest pachatele postihne).

Ve veřejném mínění se však vliv trestů přeceňuje. Argumentace laické veřejnosti vychází z předsudků o všemocnosti trestu, než ze znalosti skutečného vlivu hrozby trestu na odstrašení potencionálních pachatelů od vandalského konání, zvláště když objasněnost vandalských činů, tj. objasnění skutkové podstaty trestného činu poškozování cizí věci, není příliš vysoká.

Kriminologické výzkumy několik desítek let ukazují, že výše trestní sazby má nulový nebo jen velmi malý vliv na kriminální chování.¹³⁹ Tato tvrzení badatelů a kriminologické výzkumy mě přesto nepřesvědčily o zanedbatelném vlivu trestu, proto je nadále jedním z mých návrhů optimálního řešení vandalismu působnost trestního práva ukládáním trestů, v případě mladistvých pachatelů trestních a výchovných opatření a výchovných povinností.

V případech trestného činu poškozování cizí věci, pod který je vandalismus a sprejerství zařazováno, se domnívám, že účinnější, než zvýšení trestní sazby, je pro mladistvé uložení alternativního trestu obecně prospěšných prací. Podstatou tohoto trestu je vykonávání činnosti ve prospěch společnosti, a to fyzickou prací.

¹³⁸ Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 75-76

¹³⁹ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 266

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. a zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. tuto možnost připouští, a proto by měla být soudci plně využívána. Zde bych pak apelovala na zákonodárce o zvýšení horní hranice výměry hodin a na soudce, aby více využívali zákonem stanovenou horní hranici a neuchylovali se hromadně pouze k dolní hranici 50 hodin.

Dle mého názoru, je dále žádoucí mladistvému ukládat v souladu se zákonem výchovná opatření – dohled probačního úředníka, absolvování probačního programu (sociální výcvik, psychologické poradenství), výchovné povinnosti (vykonání společensky prospěšné činnosti), výchovná omezení (zákaz styku se závadovými skupinami mládeže).

Ovlivňování veřejnosti

Domnívám se, že přístup veřejnosti k problematice vandalství a vandalského chování je ambivalentní. Část veřejnosti odmítá vandalismus a požaduje tvrdé postihy pro pachatele v duchu přísloví „ohýbej proutek dokud je mladý“, druhá část veřejnosti je k projevům vandalského chování apatická, nevšímavá, příp. tento problém bagatelizuje.

Apatičnost a benevolenci k vandalismu, a to v populaci mladé generace, jsem si také ověřila svým výzkumem (podrobněji kapitola 4 Praktická část), ze kterého vyplynulo, že 55 % dotázaných studentů střední školy (věková kategorie 15-21 let) a 48 % dotázaných žáků základních škol (2. stupeň, věková kategorie 11-16 let), na otázku: „Pokud jsi byl(a) svědkem vandalství, jaká byla tvá reakce“?, odpovědělo „nic jsem neudělal(a)“. Zajímavé je také zjištění, že 5 % studentů střední školy a 7 % žáků základních škol, se projevům vandalského chování smálo nebo se k „vandalovi“ přidalo. Pokud nebude mladé generaci vštípeno, že vandalismus je závažným sociálně patologickým jevem, který přináší nejen destrukci osobnosti, ústící v další nebezpečné kriminální jednání, ale také velké hospodářské škody, přenesse si svoji benevolenci k vandalskému chování i do dospělosti.

Ovlivňování veřejnosti k míře tolerantnosti, resp. netolerantnosti vandalismu, by mělo být prostřednictvím masových komunikačních médií, formálních a neformálních institucí. Velký vliv na postoj veřejnosti mají také autority uznávané společností.

Komunitní přístup

Naše společnost, které byl po několik desetiletí vnucován kolektivismus se, po roce 1989, v demokratickém zřízení, stala společností individualistů. V prevenci a řešení rizikového chování mladé generace je však tento individualismus na škodu věci samé. V anglosaských zemích se běžně praktikují komunitní (sousedské) preventivní programy organizované v místě, v malém „regionu“, který ve městě zahrnuje jednu čtvrť či obvod se všemi zde žijícími obyvateli – od dětí po seniory. Komunitní preventivní programy by měly být koordinovány z jednoho místa – komunitní koordinací agenturou. Tato agentura by měla umět kvalifikovaně zjistit problém mládeže v komunitě a podle nich stanovit priority v plánu prevence. Také u nás se pod pojmem komunitní programy nabízejí akce skupinám rizikové mládeže spočívající ve smysluplném trávení volného času. Matoušek a Kroftová však tvrdí, že prozatím se nepodařilo prokázat, že tyto programy snižují výskyt kriminálního chování, proto začala vůči nim vzrůstat skepse mezi odborníky a politiky.¹⁴⁰

Dle mého názoru, se však na prevenci rizikového chování musí podílet celá příslušná komunita, jen tak mohou být komunitní programy dalším z možných řešení rizikového, vandalského chování. Komunitní programy proto nemohou být věnovány jen části populace v komunitě, tj. rizikové mládeži, ale veškeré populaci žijící v dané komunitě. Programy musí být sestavovány tak, aby se jich mohli účastit vedle dětí a mládeže z rizikových i nerizikových skupin, také dospělí v produktivním věku a senioři. Společné setkávání a smysluplné trávení volného času, včetně za pomoci odborníků (pedagogů, psychologů, streetworkerů, sociálních pracovníků, policistů), všech obyvatel komunity, má vzájemný přínos pro všechny zúčastněné. Rozvíjí se tak nejen dobré a bezpečné sousedské vztahy ústící ve všeobecnou bezpečnost v komunitě, ale všechny generace se navzájem mezi sebou učí kooperovat a komunikovat. Děti a mládež se socializují v širším sociálním okolí, poznávají různé sociální role členů komunity, učí se ohleduplnosti, prosociálnosti, zdravému sebeprosazování, osvojují si a rozvíjí společností žádoucí normy chování, což vede k předpokladu nerozvinutí se jejich rizikového či kriminálního jednání.

¹⁴⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 284

Řešení v oblasti sprejerství

Dubský a Urban uvádějí „základní teorémy anti-graffiti prevence:

1. *Graffiti bylo, je a bude! Nelze ho násilím vytlačit z našeho života a přehlížet jako celek jenom proto, že se většinové společnosti nelíbí, nemá o něm informace nebo oněm nechce déle přemýšlet.*
2. *Zkušenost preventistů zní: „Těžko se proti nim bojuje, ale dohodnout se s nimi dá.“*
3. *Jenom tvrdá represe (kriminalizace) nepomůže. Ani ten nejtvrdší trest nenahradí v krátké době škodu způsobenou na majetku.*
4. *Vždy je racionálnější starat se o příčiny, než jenom trestat důsledky.*
5. *Zamysleme se sami nad sebou a nad svým bezprostředním okolím. Je ve své podstatě nějaký rozdíl mezi počítačovým pařanem a sprejerem?*
6. *Hodnoty a produkty vysoké kultury a reakce si zasluhují úctu, ale pokud se jim ve školách, v rodině a na veřejnosti nevěnuje dostatečná pozornost, není náhodou, že si takový postoj některé skupinky dětí a mladistvých vyloží po svém. Přetvářku a povrchní mentorování dospělých pozná mládež velmi rychle.*
7. *Asi každý pedagog spatřuje v osvětě, vzdělávání a komunikaci tu nejlepší správu věcí veřejných. Kde není komunikace, problémy se neřeší. Pouze se demonizují a jejich skutečné řešení je odkládáno na neurčito. Pravidlo efektivní komunikace zní: „Naslouchat musí obě strany, nejenom jedna. Předsudky musí jít stranou.“*
8. *Co je a není kvalitní graffiti se určuje velmi složitě. Zvláště lidem mimo subkulturu. Přesto bychom se o to za pomoci writerů měli pokusit. Větší shovívavost k umělecky zdařilým graffiti se totiž vyplácí. Napomáhá komunikaci se subkulturou, přístupu k elitě, názorovým vůdcům, kteří se mohou stát důležitým komunikačním kanálem. Rozlišujeme graffiti art od obyčejných čmáranic!“¹⁴¹*

¹⁴¹ Dubský, J., Urban, L. *Sociální deviace*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, s. 78

„Z veřejných diskuzí totiž vyplývá, že dobré a nápadité graffiti umístěné na dobrém místě většinou společnosti nevadí. To, co vzbuzuje pohoršení, jsou tagy na historických památkách, metru, soukromých fasádách. Snažme si najít cestu alespoň k těm sprejerům, kteří mají výtvarné ambice!

9. *Komunikace je velmi důležitá, ale vyvarujme se „romantizujících přístupů“ a „pseudotolerance“. Trestný čin nebo přestupek byl přece spáchán!*¹⁴²

Domnívám se, že uvedené teoremy nejsou jen prevencí graffiti, jako specifického typu vandalismu, ale mnohé lze aplikovat i na prevenci vandalismu jako takového, což doporučuji, v praxi sociálních pedagogů a nejen jejich, realizovat.

Dalšími preventivními opatřeními jsou:

- vyčlenění legálních ploch, kde je vytváření graffiti povoleno; toto opatření však nebývá sprejery příliš kladně přijímáno, protože hnací silou pro tvůrce graffiti je zvýšená hladina adrenalinu pro nelegálnost tohoto konání a potvrzuje se tak nezvratně přísloví o „zakázaném ovoci, které chutná nejlépe“;
- navázání spolupráce s autory graffiti za účelem grafického ztvárnění vybraných veřejných ploch a budov (např. podchodů, protihlukových stěn, mostů, komínů), není výjimkou, že takovou objednávku učiní i soukromý vlastník objektu nějaké firmy či rodinného domu;
- informační osvěta ve školách a výchova k hodnotám;
- techniky pasivní prevence minimalizující již vzniklé škody – např. antigrffitové nátěry, rychlé a systematické odstraňování graffiti.

Naopak sporným, se dle mého názoru, jeví preventivní opatření tzv. „nulové tolerance“, spočívající v odmítnutí legálních ploch pro graffiti. Takovým příkladem nulové tolerance byl v letech 1998-2002 postoj primátora Brna, který boj s graffiti zařadil do svého politického programu a inicioval úpravu trestního zákoníku v roce 2001 – v jeho § 257b, kdy autora nelegálního graffiti bylo možno potrestat tvrdším postihem než u jiného vandalství – poškozování cizí věci.

¹⁴² Dubský, J., Urban, L. *Sociální deviace*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, s. 78

Psychoterapie

Psychoterapeutické metody, při řešení vandalského chování a vůbec rizikového chování mladé generace, lze použít za předpokladu, že dítě je ochotné na změně spolupracovat. Ve skutečnosti však děti přichází na terapii neochotně a aby práce byla úspěšná, je třeba podpory a pomoci rodičů, pedagogů, sociálních pracovníků a vrstevníků.¹⁴³

Účinností psychoterapie se zabývalo více než 250 studií z jejichž výsledků vyplynulo, že 79 % dětí psychoterapie pomůže.¹⁴⁴

Vandalismus je projevem agresivity v chování jedince. Eliminaci agresivity je možné zajistit prostřednictvím psychoterapie, kterou uvádím jako další způsob řešení. Využívá se režimový přístup, úprava prostředí, sociální výcvik, individuální a skupinové poradenství, intervence v krizových situacích.

*„Metodou, která se jeví jako účinná, je trénink zvládnání vlastní agresivity.“*¹⁴⁵ Realizuje se formou individuální nebo skupinové kognitivně behaviorální terapie. Tato teorie uvádí, že příčinou agresivních reakcí jsou chybné způsoby chování a myšlení. Chování a myšlení je naučené a udržované faktory, vnějšími i vnitřními, které lze rozpoznat. V rámci tréninku může jedinec chyby v chování a myšlení pochopit, odnaučit se jim a reedukací se naučit nové způsoby řešení obtížně zvládaných situací. Cílem je reagování, jednání a chování usměrnit do sociálně přijatelné formy.¹⁴⁶

Mezi další metody kognitivně behaviorálního přístupu je nácvik odolnosti vůči stresu, který byl vytvořen jako léčba úzkosti, vzteku a bolesti. Cílem je, aby si dítě vytvořilo a umělo používat celou škálu dovedností, které mu pomohou zvládat stresující situace.¹⁴⁷

¹⁴³ Elliot, J., Place, M. *Dítě v nesnázích*. Praha: Grada, 2002, s. 19

¹⁴⁴ Elliot, J., Place, M. *Dítě v nesnázích*. Praha: Grada, 2002, s. 22

¹⁴⁵ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 57

¹⁴⁶ Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 57

¹⁴⁷ Ronenová, T. *Psychologická pomoc dětem v nesnázích*. Praha: Portál, 2000, s. 93

K zvládnání poruch chování, mezi které se zařazuje vandalské chování, lze využít terapii zaměřenou na zlepšení sebeovládání. Rozeznáváme tři typy terapií:

- **nápravná** – provádí se korekce procesu sebeřízení;
- **reformativní** – zaměřením na změnu běžných způsobů chování (negativních) a zvládnání nových typů jednání;
- **prožitková** – vztahuje se k emocím a otevřenosti k novým prožitkům (kladným).

Psychoterapeut vždy přizpůsobuje terapii vývojovému stadiu dítěte, jeho potřebám a typu problémového chování.¹⁴⁸

Dalšími psychoterapeutickými metodami jsou léčba rozhovorem, terapie hrou, rodinná terapie, terapie prostředím.

¹⁴⁸ Ronenová, T. *Psychologická pomoc dětem v nesnázích*. Praha: Portál, 2000, s. 115-123

4 Praktická část

4.1 Cíle výzkumu, metoda a stanovení hypotéz

Cíle výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo zjistit vztah mladé generace k vandalismu tzn., zda a v jaké formě se děti a mládež s vandalismem setkali, zda sami něco a jak vandalsky poškodili, včetně motivu a s kým se na poškozování věci podíleli. Byla jsem také velmi zvědavá na reakce dětí v případě, že se staly svědky vandalství, čímž jsem si chtěla ověřit svůj názor o ambivalentním přístupu veřejnosti k vandalismu, resp. přístup apatický, benevolentní. Dále jsem zkoumala, zda byla mládež při provádění vandalství přistižena, jaká byla reakce na tento čin ze strany rodičů a jaké jsou ukládány „tresty“ za vandalské chování. Zvláště mě zajímalo jaké „tresty“ považují sami děti pro sebe za přiměřené. Chtěla jsem také najít odpověď na otázku, jestli mladá generace považuje projevy graffiti na veřejných prostranstvích za vandalismus a v případě, že nepovažuje, jaký má k tomu důvod.

Mezi cíle výzkumu jsem si dále stanovila zjistit konkrétní formy výskytu a prováděné prevence vandalismu na základních a středních školách.

K cílům praktické části patřilo ověření hypotéz, které jsem si stanovila.

Metoda výzkumu

Pro analýzu vztahu mladé generace k vandalismu a ověření stanovených hypotéz jsem zvolila kvantitativní metodu nestandardizovaného anonymního dotazníku, což je sled písemných otázek, na které respondenti také písemně odpovídají. Dotazníkem jsem zjišťovala některá tvrdá data – věk, pohlaví, ale zejména měkká data, kterými jsem problematiku vandalismu zkoumala. V dotazníku jsem použila kombinaci otázek uzavřených, a to alternativní a výběrové, s otázkami otevřenými. Z tohoto typu otázek lze získat nejvíce informací o názorech, postojích či motivech dotazovaných ke zkoumanému jevu.

Dotazník je jednou z frekventovaných metod kvantitativního výzkumu. Použití dotazníku je možné v pedagogických, psychologických, sociálních, sociologických či statistických vědách. Prostřednictvím dotazníku lze, za relativně velmi krátkou dobu,

získat potřebná data od velkého souboru respondentů, což je nesporně jeho výhodou. V této metodě však také tkví jistá úskalí možné neobjektivnosti získaných informací, a to vlivem samotných respondentů, kteří i přes anonymitu dotazníku, na otázky odpovídají nepravdivě, ať již úmyslně či neúmyslně. Některá data mohou být podána respondenty i zkresleně, přičemž důvodem může být nepochopení otázky. Proto musí být otázky do dotazníku stanoveny jasně, zřetelně, srozumitelně a s ohledem na věkové a vývojové zvláštnosti, včetně rozumových schopností stanoveného souboru dotazovaných.

Pro zjištění konkrétních forem výskytu vandalismu na základních a středních školách, včetně provádění prevence, jsem zvolila kvalitativní metodu individuálního rozhovoru s otevřenými otázkami. Rozhovor jsem vedla se školními metodiky prevence. Kvalitativní výzkum tak velmi vhodně doplňuje empirickou část bakalářské práce a vůbec je žádoucí k celkovému zpracování problematiky vandalismu a vandalství u mladé generace.

Rozhovor je základní kvalitativní metodou v mnoha humanitních oborech, přičemž významnou úlohu plní v pedagogických a psychologických vědách. Stejně jako u dotazníku, také v rozhovoru je nutné respondentům klást otázky jasně, srozumitelně, nepoužívat sugesci či ovlivňování tazatelem. Nastane-li případ, že dotazovaný nepochopí položenou otázku, tazatel může dovysvětlit některé podrobnosti, což je oproti dotazníku výhodou. Lze se tak vyhnout příp. zkresleným odpovědím, avšak ani zde není zaručena pravdivost odpovědí, které dotazovaní poskytují.

Závěrem jsem praktickou část doplnila o kazuistiku. Jedná se o tři případy získané z vlastní, téměř dvacetileté, profesní praxe úředníka obecního úřadu a jeden případ z mého bydliště.

Stanovení hypotéz

V projektu bakalářské práce jsem pro svůj výzkum stanovila 5 hypotéz, které jsem však po následném teoretickém, hlubším, studiu problematiky vandalismu, poopravila a ve výzkumu jsem již pracovala výhradně s těmito nově stanovenými hypotézami:

➤ **Hypotéza č. 1** – Vandalství páchají stejnou měrou chlapci i děvčata.

Původní hypotéza zněla „Vandalství častěji páchají chlapci než děvčata“.

Tato hypotéza však byla badateli verifikována, proto jsem stanovila novou, dle mého názoru, odvážnou hypotézu, která vychází z pozorování v mé profesní praxi.

- **Hypotéza č. 2** – Většina mladé generace páchá vandalství především z nudy a vlivem svého agresivního chování.
- **Hypotéza č. 3** – Pokud jsou děti a mládež svědky vandalského činu, jejich reakce je většinou apatická a benevolentní.

Původní hypotéza zněla „Vandalismu je páchán společně ve skupinách“. Protože tato hypotéza byla taktéž badateli verifikována, rozhodla jsem se pro stanovení hypotézy nové, která by ověřila můj názor na apatičnost a benevolenci k páchání vandalských činů.

- **Hypotéza č. 4** – Většina mládeže nepovažuje projevy graffiti za vandalismus.
- **Hypotéza č. 5** – Většina mladé generace považuje za standardní, že škodu vzniklou vandalstvím zaplatí jejich rodiče.

4.2 Vlastní výzkum

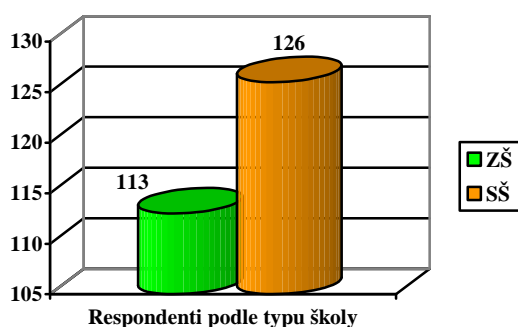
V roce 2011 jsem provedla, kvantitativní metodou nestandardizovaného dotazníku, výzkum u žáků 2. stupně dvou základních škol a studentů jedné střední školy, včetně výzkumu kvalitativní metodou rozhovoru u školních metodiků prevence. Všechny školy se nachází v městě Brně. Výzkumu se zúčastnilo celkem 239 respondentů ve věku od 11 do 21 let, kteří tvořili výchozí celkový výzkumný soubor, který byl dále, dle specifikace otázek a požadavků na jejich analýzu, rozdělen na dílčí výzkumné soubory, a to dle typu školy a pohlaví. Dále se výzkumu účastnili 3 školní metodici prevence.

Žáky základních škol a studenty střední školy jsem vybrala záměrně, protože cíl výzkumu a hypotézy se týkaly právě mladé generace ve věku od 11-12 do 20-21 let.

V souladu se stanovenými cíli empirické části bakalářské práce, jsem nejprve sestavila dotazník s otázkami, z jejichž odpovědí bych mohla, co možná nejlépe, charakterizovat vandalství jako projev mladé generace a pomocí nichž bych mohla verifikovat či falzifikovat stanovené hypotézy. Stejně jsem postupovala při stanovení struktury rozhovoru. Dotazník i rozhovor jsem konzultovala s vedoucí bakalářské práce.

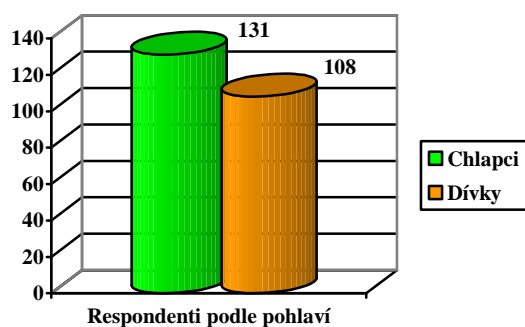
Následně jsem kontaktovala školní metodiky prevence s žádostí o provedení výzkumu. Všichni oslovení žádosti vyhověli. Dotazníky jsem distribuovala do škol, školní metodici prevence zajistili jejich rozdělení a vyplnění v rámci školního vyučování. Současně jsem s nimi provedla rozhovor. Poté jsem si, po dohodě termínu, vyzvedla vyplněné dotazníky ve školách.

Obrázek 1 Zastoupení respondentů podle typu školy

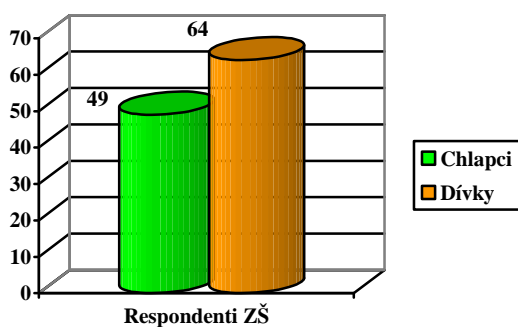
Obrázek 1 znázorňuje zastoupení respondentů podle typu školy. Počet dětí ze základních škol, účastnících se výzkumu, bylo celkem 113 (47 %) dotazovaných, ze střední školy se účastnilo celkem 126 (53 %) dotazovaných.

Obrázek 2 Zastoupení respondentů podle pohlaví

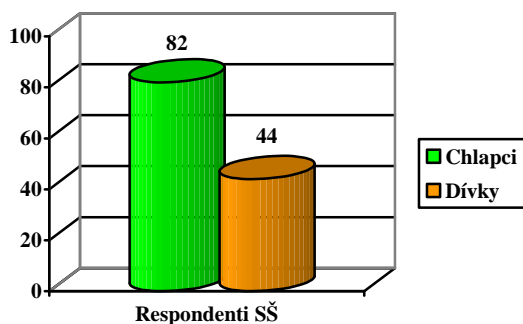
Obrázek 2 znázorňuje počet respondentů podle pohlaví. Výzkumu se účastnilo 131 chlapců (55 %) a 108 dívek (45 %) z celkového počtu 239 dotazovaných.

Obrázek 3 Zastoupení respondentů podle pohlaví a typu školy – základní škola

Obrázek 3 znázorňuje počet respondentů podle pohlaví a typu školy – základní škola. Výzkumu se na základních školách účastnilo 49 chlapců (43 %) a 64 (56 %) dívek z celkového počtu dotazovaných na základních školách.

Obrázek 4 Zastoupení respondentů podle pohlaví a typu školy – střední škola

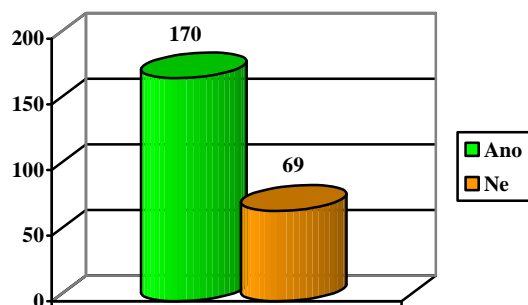
Obrázek 4 znázorňuje počet respondentů podle pohlaví a typu školy – střední škola. Výzkumu se na střední škole účastnilo 82 chlapců (65 %) a 44 dívek (35 %) z celkového počtu dotazovaných na střední škole.

4.3 Analýza a prezentace dosažených výsledků

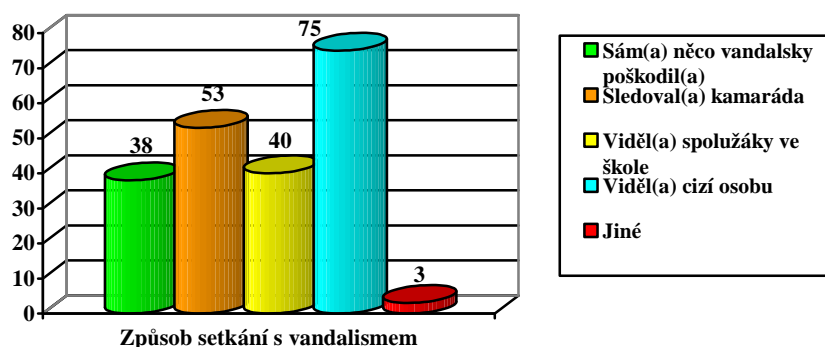
Kvantitativní výzkum metodou dotazníku

Otázka č. 1 – Setkal(a) jsi se osobně s projevem vandalství?

Obrázek 5 Osobní setkání s vandalismem

Obrázek 6 Osobní setkání s vandalismem – způsob setkání s vandalismem

Na otázku č. 1 odpovědělo všech 239 respondentů, z toho 170 respondentů (71 %) uvedlo odpověď ano, tzn., že se osobně s projevem vandalismu setkali.

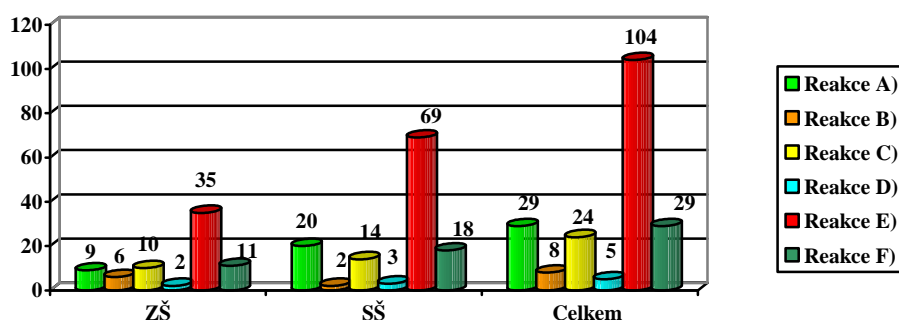
Ze 170 respondentů uvedlo 38 (22 %) , že sami něco vandalsky poškodili, 40 (24 %) respondentů vidělo vandalské konání u spolužáků ve škole, 53 (31 %) respondentů sledovalo svého kamaráda při vandalském činu, 75 (44 %) respondentů uvedlo, že při vandalismu viděli cizí osobu. Zbývající 3 (2 %) respondenti svoji odpověď ano neupřesnili. Z analýzy vyplývá, že 23 % respondentů se s projevy vandalismu setkalo ve více jak jednom z uvedených případů.

Otázka č. 2 – Pokud jsi byl(a) svědkem vandalství, jaká byla tvá reakce?

Tabulka 1 Reakce dětí a mládeže, jako svědků, na vandalství

Reakce	ZŠ		SŠ		Celkem ZŠ + SŠ		
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	
A)upozornil(a) jsem vandala na jeho špatné chování	9	12	20	16	29	15	
B)oznámil(a) jsem to třídnímu učiteli	6	8	2	2	8	4	
C)řekl(a) jsem o tom rodičům	10	14	14	11	24	12	
D)oznámil(a) jsem to na policii	2	3	3	2	5	3	
E)nic jsem neudělal(a)	35	48	69	55	104	52	
F)jiná reakce	smích, sympatie a přidání se k vandalovi, nevšímavost	5	7	7	5	12	6
	špatný pocit, strach	1	1	1	1	2	1
	bez upřesnění reakce	5	7	10	8	15	7

Obrázek 7 Reakce dětí a mládeže, jako svědků, na vandalství

Na otázku č. 2 odpovědělo celkem 199 respondentů, z toho 73 (63 %) účastníků výzkumu ze základních škol a 126 (100 %) účastníků výzkumu ze střední školy.

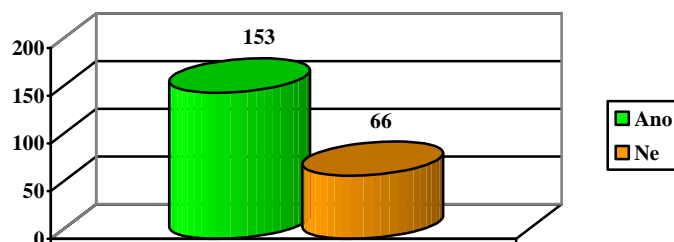
Přehled všech reakcí je uveden v tabulce 1 a znázorněn graficky v obrázku 7.

Za účelem ověření hypotézy č. 3, je zásadní analýza reakce E, ze které vyplývá, že 104 (52 %) respondentů, kteří byli svědkem vandalství, z toho 35 (48 %) žáků ze základních škol a 69 (55 %) studentů střední školy, nijak na tento čin nereagovali. Za většinu byl v tomto výzkumu považován počet dětí a mládeže větší než polovina výzkumného vzorku, která na otázku č. 2 odpověděla, tj. 99,5 dítěte. Tento výsledek odpovídá mému předpokladu o apatičnosti a benevolenci k vandalskému chování.

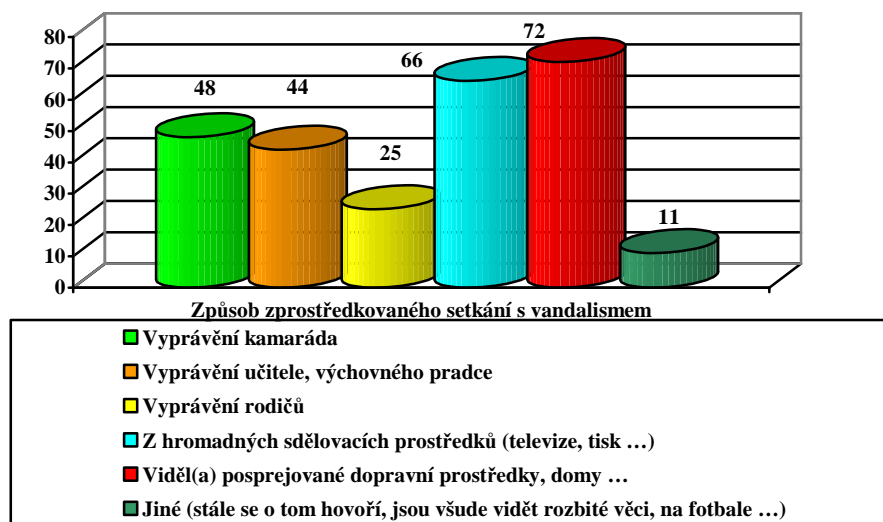
Pro budoucí výzkumy je zajímavá analýza reakce F, ze které vyplynulo, že 12 (6 %) respondentů, z toho 5 (7 %) žáků základních škol a 7 (5 %) studentů střední školy, uvedlo jako jinou reakci smích, sympatie k vandalovi či pomoc vandalovi v jeho konání. Pouze 2 (1 %) respondenti uvedli, že pokud byli svědky vandalského chování, měli špatný pocit a dostali strach.

Otázka č. 3 – Setkal(a) jsi se zprostředkovaně s projevem vandalství?

Obrázek 8 Zprostředkované setkání s vandalismem

Obrázek 9 Druhy zprostředkovaného setkání s vandalismem

Na otázku č. 3 odpovědělo 219 respondentů, z toho 153 (70 %) respondentů, uvedlo odpověď ano tzn., že se zprostředkovaně s projevem vandalismu setkali.

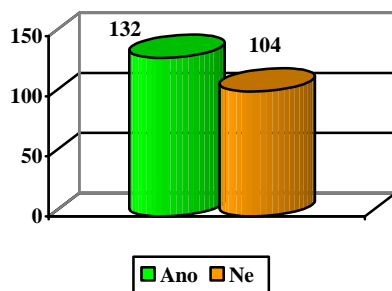
Přehled zprostředkovaných setkání s vandalismem je znázorněn graficky obrázkem 9.

Z analýzy vyplývá, že 21 % respondentů se s projevy vandalismu zprostředkovaně setkala ve více jak jednom z uvedených případů.

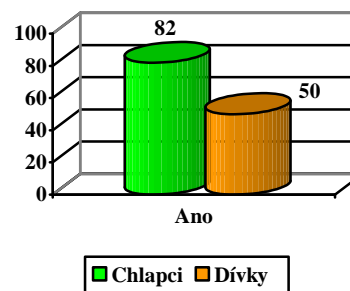
Je pro mě překvapující výsledek zprostředkovaného setkání prostřednictvím učitelů a výchovných poradců. Pouze 44 (29 %) žáků a studentů uvedlo, že o vandalismu slyšeli od pedagogů a výchovných poradců. Potvrdil se však vliv masmédií na mladou generaci, protože 66 (43 %) respondentů uvedlo, že se s vandalismem setkali prostřednictvím masmédií. Tento vliv však musí být výchovný, jen tak budou masmédiá plnit úlohu v prevenci rizikového chování dětí a mládeže.

Otázka č. 4 – Sám(a) jsi něco vandalsky poškodil(a)?

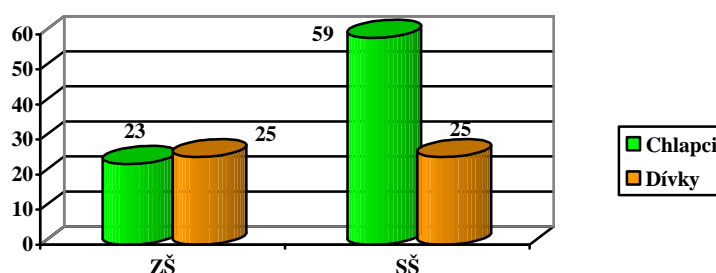
Obrázek 10 Vandalské poškození respondenty

Obrázek 11 Respondenti podle pohlaví, kteří vandalismus spáchali

Obrázek 12 Zastoupení respondentů podle pohlaví a typu školy, kteří vandalismus spáchali

Na otázku č. 4 odpovědělo 236 respondentů, z toho 132 (56 %) uvedlo odpověď ano, tzn., že sami něco vandalsky poškodili. Zjištěný výsledek odpovídá tomu, že vandalismus a vandalství je skutečně projevem mladé generace.

Mnohem důležitější je však zjištění, že zbývajících 104 (44 %) dětí a mladistvých se vandalismu nedopustilo. Dle mého názoru se jedná o zjištění pozitivní, na které by měli navázat rodiče, pedagogové, sociální pedagogové, aby skrze své výchovné působení a primární prevenci sociálně patologických jevů, vštěpovali mladé generaci normy a společenská pravidla chování a jednání, morálku, mravnost, slušnost.

Analýza otázky č. 4 se vztahuje k ověření „odvážné“ hypotézy č. 1 – Vandalství páchají stejnou měrou chlapci i děvčata. Hypotéza se ve výzkumném souboru nepotvrdila – vandalství se dopustilo 82 (62 %) chlapců a 50 (38 %) dívek.

Na zváženu je však rozpor v odpovědích na otázku č. 1 a č. 4. V otázce č. 1 se k vandalství přiznalo jen 38 (22 %) respondentů, oproti 132 (56 %) respondentům v otázce č. 4.

Tabulka 2 Co je nejvíce mladou generací vandalsky poškozááno a ničeno

Poškozená, zničená věc	Počet případů	%
lavička v parku	49	37
stromy, keře ve veřejné zeleni	36	27
prostředek veřejné hromadné dopravy	20	15
odpadkový koš na ulici	34	26
herní zařízení na dětském hřišti	16	12
zastávka veřejné hromadné dopravy	17	13
fasáda domu	13	10
zařizování, vybavení ve škole (lavice, židle, žaluzie, okna, WC, dveře, zdi, pomůcky spolužáků ...)	67	51
jiné (okna, auta, zrcátko u auta, dopravní značky, informační tabule, stánek)	22	17

Z přehledu uvedeného v tabulce 2 vyplývá, že žáci a studenti vandalsky nejvíce poškozáují či ničí zařizování a vybavení ve škole. Toto je signálem pro ředitele škol, školní metodiky prevence a výchovné poradce, aby dětem v rámci přestávek nabídli atraktivní, současně odpočinkové, aktivity, které odvedenou pozornost dětí od rizikového chování.

Otázka č. 5 – Jak jsi věc vandalsky poškozil(a)?

Tabulka 3 Způsob vandalského poškození

Způsob	Počet případů	%
posprejování/popsání	33	25
Popsání/potržení jízdního řádu	16	12
polámání větví stromů	26	19
Popsání školní lavice	61	46
vyrytí nápisů	25	19
Podpálení	3	2
Rozbití	30	28
Omylem, „prostě jsem ničil“, jiné	6	5

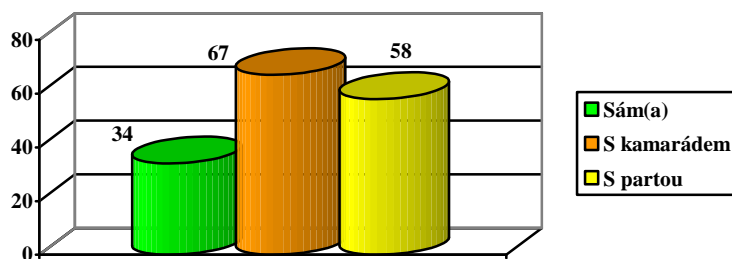
Na otázku č. 5 odpovědělo 132 (100 %) respondentů, kteří vandalský čin vykonali.

Analýza otázky č. 5 ukázala, že mladou generací je nejvíce využíván způsob vandalského poškození popsáním, posprejováním, rozbitím a vyrytím nápisů. Nezdráhají se však k „zahnání“ nudy či vybití vlastní agresivity, zničit věci živé, a to stromy.

K jednomu z nejméně užívaných způsobů ničení patří žhářství, které ve zkoumaném souboru přiznali 3 (2 %) respondenti. To do jisté míry neodpovídá zkušenostem z mé profesní praxe.

Otázka č. 6 – S kým jsi byl(a) při poškozování věci?

Obrázek 13 S kým probíhalo poškozování věci

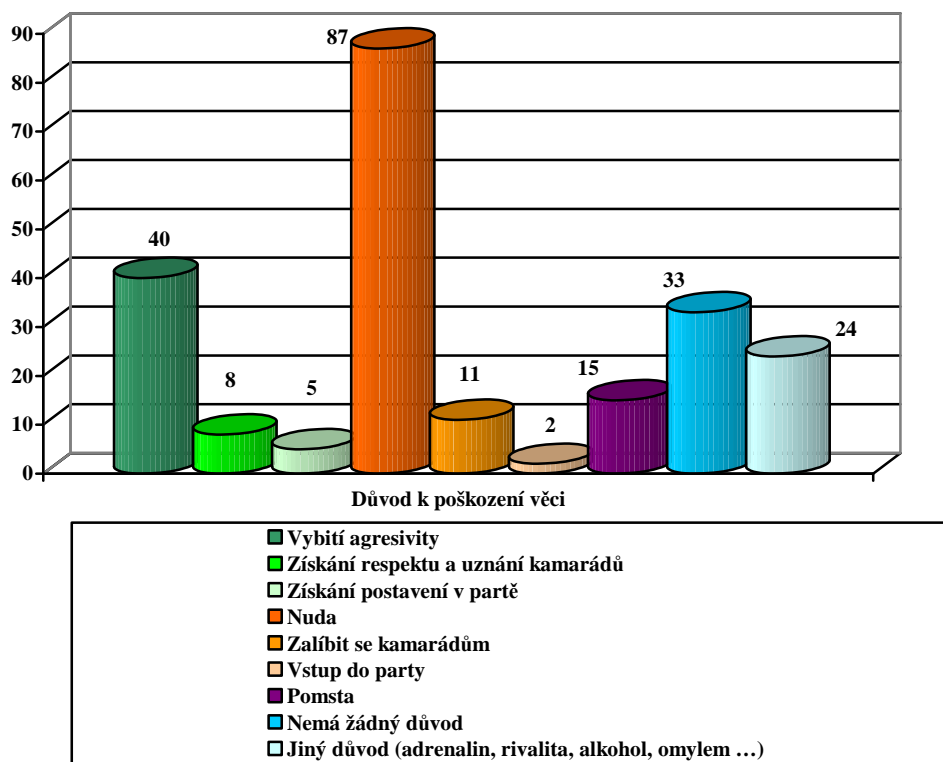

Na otázku č. 6 odpovědělo 132 (100 %) respondentů, kteří něco vandalsky poškodili, z toho 34 (26 %) uvedlo, že při vandalském konání byli sami, 67 (51 %) uvedlo, že se na vandalství podíleli spolu s kamarádem a 58 (44 %) respondentů uvedlo, že vandalismus spáchali v partě. Tento výsledek dokládá tvrzení odborníků, že vandalismus je páchan společně ve skupinách.

Z analýzy otázky č. 6 lze dále konstatovat, že 21 % respondentů se na poškozování věci podílelo ve více jak jedné z nabízených možností.

Otázka č. 7 – Jaký jsi měla(a) důvod k poškození věci?

Obrázek 14 Důvod mladé generace k poškození věci

Tabulka 4 Důvody mladé generace k poškození věci

Důvod	ZŠ		SŠ		Celkem ZŠ + SŠ		
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	
vybití agresivity	16	33	52	62	68	52	
získání respektu a uznání kamarádů	6	13	2	2	8	6	
získání postavení partě	2	4	3	4	5	4	
Nuda	33	69	54	64	87	66	
zalíbit se kamarádům	3	6	8	10	11	8	
vstup do party	2	4	0	0	2	2	
pomsta	7	16	8	10	15	11	
nemá žádný důvod	18	38	15	18	33	25	
jiný důvod	adrenalin	0	0	1	1	1	1
	rivalita	0	0	2	2	2	2
	alkohol	0	0	2	2	2	2
	omylem, nehoda	3	6	0	0	3	2
	divácké násilí (fotbalové utkání)	0	0	1	1	1	1
	uvolnění vzteku, naštvanost, vyprovokování	2	4	3	4	5	4
	vášeň, zkusit to, „líbí se mi to“, „chtělo se mi“, „baví mě to“	2	4	5	6	7	5

Otázka se vztahuje k ověření hypotézy č. 1 – Většina mladé generace páchá vandalství především z nudy a vlivem svého agresivního chování. Za většinu byl v tomto výzkumu považován počet dětí a mládeže větší než polovina výzkumného vzorku, která na otázku č. 7 odpověděla, tj. 66 respondentů.

Na otázku č. 7 odpovědělo 132 (100 %) respondentů, kteří vandalský čin vykonali, z toho 48 (100 %) ze souboru ZŠ a 84 (100 %) ze souboru SŠ.

V celém výzkumném souboru mladé generace převažují k vykonání vandalského činu dva motivy, a to agresivita, kterou přiznalo 68 (52 %) respondentů a nuda, a to u 87 (66 %) respondentů. Hypotéza byla potvrzena.

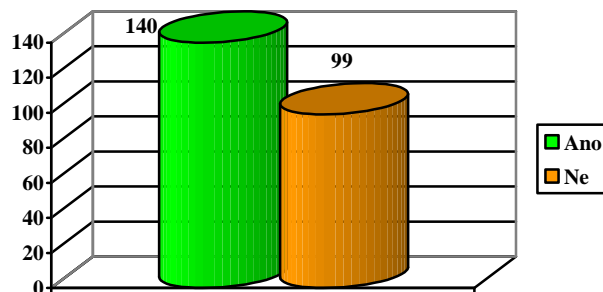
Třetí nejčastější odpovědí bylo, že děti nemají žádný důvod k vandalismu, přesto tak činí. Takto odpovědělo 33 (25 %) dotazovaných z celého výzkumného vzorku.

S věkem narůstá agresivita dětí. Pokud motivem k vandalismu byla u 16 (33 %) žáků ZŠ agresivita, tak na SŠ byl tento motiv již u 52 (62 %) studentů. Opakem je motiv nuda, který s věkem mírně klesá. Na ZŠ se tento motiv vyskytl u 69 % (33) žáků, kdežto na SŠ u 64 % (54) studentů.

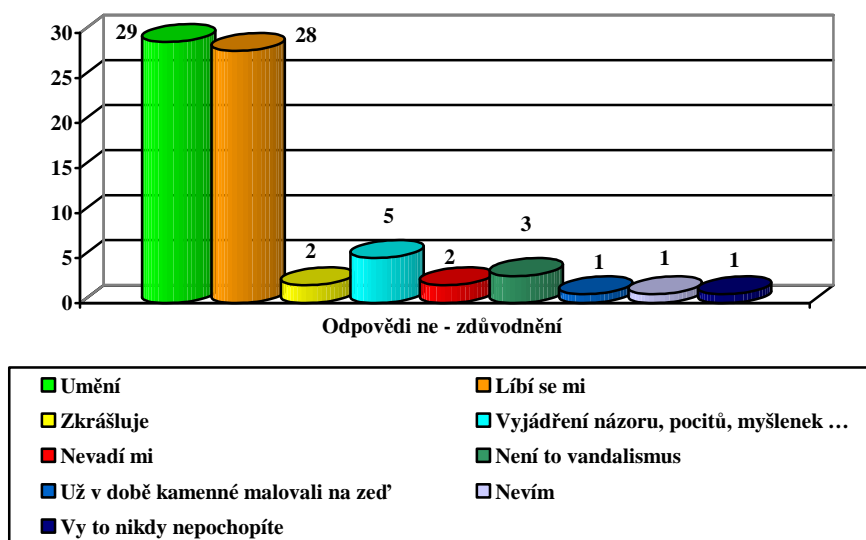
Z analýzy otázky č. 7 lze dále konstatovat, že u 90 % respondentů se na vandalismu podílí více jak jeden z uvedených motivů.

Otázka č. 8 – Považuješ projevy graffiti (např. na prostředcích veřejné dopravy, fasádách budov, atd.) za vandalství?

Obrázek 15 Jsou graffiti projevem vandalství?

Graf 16 Důvody proč nejsou graffiti vandalstvím

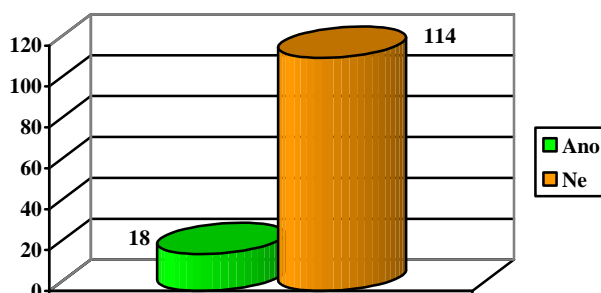

Na otázku č. 8 odpovědělo všech 239 respondentů, z toho 140 (59 %) respondentů uvedlo, že graffiti za vandalismus považují a 99 (41 %) respondentů uvedlo, že graffiti za vandalismus nepovažují. Nepotvrdila se stanovená hypotéza č. 4.

U odpovědí ne jsem provedla analýzu důvodů, proč respondenti nepovažují graffiti za vandalismus. Tato analýza je obsahem obrázku 16. Zjistila jsem, že nejčastěji byli respondenty voleny odpovědi, že graffiti je umění, a to v 29 (29 %) případech, a že se mladé generaci graffiti líbí, a to v 28 (28 %) případech.

Otázka č. 9 – Byl(a) jsi při provádění vandalství přistižen(a)?

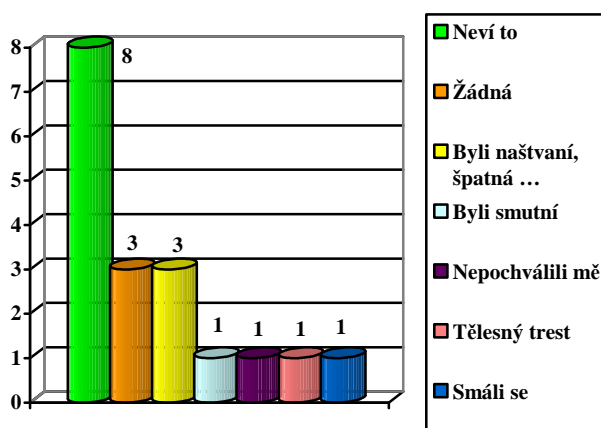
Obrázek 16 Přistižení při vandalství

Na otázku č. 9 odpovědělo všech 132 (100 %) respondentů, kteří se přiznali, že nějaký vandalský čin spáchali, přičemž 16 (12 %) respondentů bylo při vandalství přistiženo, oproti 116 (88 %) respondentům, kteří přistiženi nebyli.

Otázka č. 10 – V případě odpovědi Ano na otázku č. 9. – Jaká byla reakce tvých rodičů?

Obrázek 17 Reakce rodičů na vandalství svých dětí

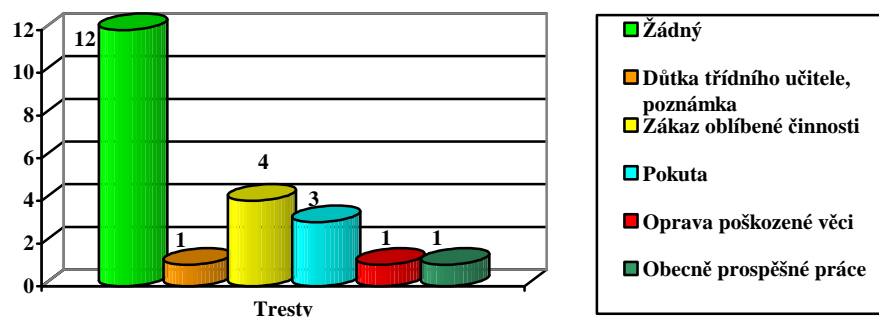

Na otázku č. 10 odpovědělo všech 18 (100 %) respondentů, kteří byli při vandalství přistiženi, přičemž 8 (44 %) přiznalo, že rodiče o jejich prohřešku neví, u 3 (17 %) respondentů nebyla ze strany rodičů reakce žádná.

V jednom případě se však rodiče nezachovali profesionálně, protože místo výchovného působení na své dítě, se jeho prohřešku smáli. Tato reakce by v žádném případě ze strany rodičů neměla nikdy nastat, protože dítě pochopí, že vandalské chování není nežádoucím chováním, ale chováním „tolerovaným“.

Otázka č. 11 – V případě odpovědi Ano na otázku č. 9. – Jaký trest jsi za svůj čin dostal(a)?

Obrázek 18 Druhy trestů za vandalství

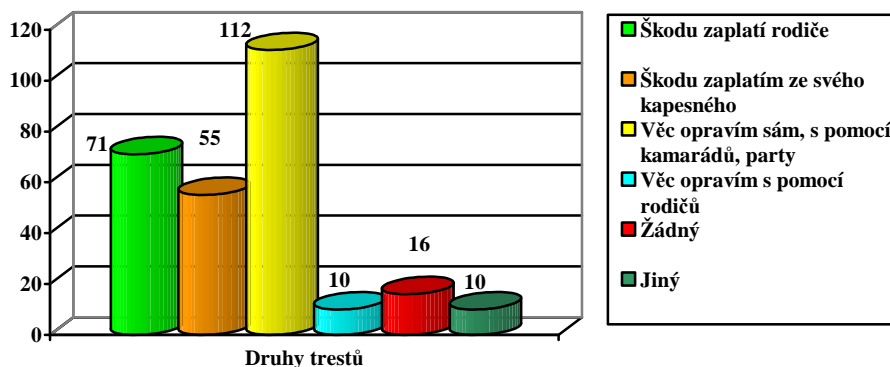

Na otázku č. 11 odpovědělo všech 18 (100 %) respondentů, kteří byli při vandalství přistiženi, přičemž 12 (67 %) přiznalo, že žádný trest za své nežádoucí chování nedostalo. Toto je, dle mého názoru, alarmující zjištění, protože pokud už je dítě při vandalském chování přistiženo, mělo by za své společensky nebezpečné chování nést následky. Trest musí být volen přiměřeně k věku, psychickému a morálnímu vývoji dítěte tak, aby měl jednoznačně výchovný charakter.

Z odpovědí také vyplynulo, že 1 respondent za svůj prohřešek obdržel kombinaci uvedených trestů, a to obecně prospěšné práce, finanční náhradu a „zákaz chodit ven“.

Otázka č. 12 – Jaký trest považuješ pro sebe za přiměřený?

Obrázek 19 Druhy trestů, které mladá generace považuje pro sebe za přiměřené

Tabulka 5 Druhy trestů, které mladá generace považuje pro sebe za přiměřené

Druhy trestů	Počet	%	
škodu zaplatí rodiče	71	31	
škodu zaplatím ze svého kapesného	55	24	
věc opravím sám, s pomocí kamarádů, party	112	49	
věc opravím s pomocí rodičů	10	4	
žádný	16	7	
jiný	veřejné práce	1	0,5
	zavřít do „pastěáku“	1	0,5
	omluvit se	3	1
	zákaz oblíbené činnosti	2	1
	zaplatí pojišťovna	1	0,5
	„10x Otčenáš“	1	0,5
	„pokud si učitelé dovolí k žákům co si dovolí, tak se není čemu divit a můžou být jen rádi, že to byly jenom věci“	1	0,5

Otázka se vztahuje k ověření hypotézy č. 5 – Většina mladé generace považuje za standardní, že škodu vzniklou vandalstvím zaplatí jejich rodiče. Za většinu byl v tomto výzkumu považován počet dětí a mládeže větší než polovina výzkumného vzorku, která na otázku č. 12 odpověděla, tzn. 115 a více respondentů.

Na otázku č. 12 odpovědělo 229 (99 %) respondentů.

Přehled všech druhů trestů, které mladá generace pro sebe považuje za přiměřené, je uveden v tabulce 5 a pro přehlednost graficky v obrázku 19.

Analýzou této otázky jsem zjistila, že v celém výzkumném souboru mladé generace převažuje druh trestu, spočívající v opravě poškozené věci, buďto samotným respondentem nebo s pomocí kamarádů či party. Tento trest zvolilo 112 (49 %) respondentů. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že vzniklou škodu zaplatí rodiče. Takto odpovědělo 71 (31 %) respondentů. Protože je k ověření hypotézy stanovena většina výzkumného vzorku, která na otázku odpověděla, tj. 115 a více respondentů, musím konstatovat že hypotéza se nepotvrdila.

Přestože moje hypotéza nebyla potvrzena, je pro mě velmi pozitivním zjištěním, že respondenti nejčastěji volili možnost, že vandalsky poškozenou věc opraví sami nebo s pomocí kamarádů nebo party. Tuto variantu uvedlo 112 (49 %) respondentů). Výběr opravy poškozené věci svépomocí, jako možné sankce za vandalismus, je spojena s fyzickou prací, kterou považují za nejlepší možnou variantu prevence i terapie řešení problémů a rizikového chování, což jsem i zdůraznila v teoretické části bakalářské práce.

Ověření hypotéz

- **Hypotéza č. 1** – Vandalství páchají stejnou měrou chlapci i děvčata.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že 132 (56 %) respondentů něco vandalsky poškodilo, z nichž bylo 82 (62 %) chlapců a 50 (38 %) dívek.

Hypotéza se nepotvrdila.

- **Hypotéza č. 2** – Většina mladé generace páchá vandalství především z nudy a vlivem svého agresivního chování.

Ve výzkumném souboru mladé generace převažují k vykonání vandalského činu dva motivy, a to agresivita u 68 (52 %) respondentů a nuda u 87 (66 %) respondentů.

Hypotéza se potvrdila.

- **Hypotéza č. 3** – Pokud jsou děti a mládež svědky vandalského činu, jejich reakce je většinou apatická a benevolentní.

Výzkum prokázal, že 104 (52 %) respondentů, kteří byli svědky vandalismu, nijak na tento čin nereagovali.

Hypotéza se potvrdila.

- **Hypotéza č. 4** – Většina mládeže nepovažuje projevy graffiti za vandalismus.

Ve výzkumu uvedlo 140 (59 %) respondentů, že graffiti za vandalismus považují a 99 (41 %) respondentů uvedlo, že graffiti za vandalismus nepovažují. Hypotéza ověřena nebyla, přesto se domnívám, že zjištěný rozdíl mezi odpůrci a příznivci graffiti naznačuje sympatii mladé generace k tomuto projevu vandalství.

Hypotéza se nepotvrdila.

- **Hypotéza č. 5** – Většina mladé generace považuje za standardní, že škodu vzniklou vandalstvím zaplatí jejich rodiče.

Výzkum neprokázal, že většina mladé generace považuje za standardní, že škodu vzniklou vandalstvím zaplatí jejich rodiče. Takto odpovědělo 71 (31 %) respondentů.

Hypotéza se nepotvrdila.

Kvalitativní výzkum metodou rozhovoru

Okruh otázek č. 1 – V jaké formě se vandalismus na školách v posledních letech vyskytuje?

➤ **Co je ničeno?**

- 1.ZŠ – lavice, židle, šatní skříňky, nápisy na WC;
- 2.ZŠ – drobná poškození vybavení školy, WC;
- SŠ – lavice, židle, vybavení odborných učeben, počítače.

➤ **Nejčastější věková skupina?**

- 1.ZŠ – na 1. stupni 5. třída, na 2. stupni 7. a 8. třída;
- 2.ZŠ – 2. stupeň, avšak i na 1. stupni se objevují případy popsání lavic;
- SŠ – 1. ročníky (věk 16 let).

➤ **Jaké tresty jsou ukládány?**

- 1.ZŠ – jednání s rodiči a úhrada vzniklé škody, kázeňská opatření;
- 2.ZŠ – při prokázaném zničení věci – spoluúčast na náhradě škody, kázeňská opatření – ředitelská důtka;
- SŠ – jedná se o hrubé porušení školního řádu, při úmyslném poškození majetku školy může dojít k podmíněčnému vyloučení nebo dle závažnosti až k vyloučení ze školy; zasedá výchovná komise ve složení zástupce ředitele, výchovný poradce, třídní učitel, správce budov, pachatel vandalského činu a jeho zákonný zástupce – zjišťuje se všechny okolnosti případu, přihlíží se k dosavadnímu chování studenta.

➤ **Jak žáci reagují na trest?**

- 1.ZŠ – po zjištění pachatele jsou do školy zavoláni zákonní zástupci žáka, žák trest přijme (i rodiče); jinak žáci zapírají;
- 2.ZŠ – pokud je poškození prokázané není problém s přijmutím trestu;
- SŠ – pokud si sám student uvědomí co spáchal, tak trest přijme.

➤ **Jak žáci nepáchající vandalské činy reagují na potrestání vandalů?**

- 1.ZŠ – pracuje se s celou třídou – viníci objasňují proč čin spáchali, pokud jsou viníci potrestání, je to ponaučení pro všechny žáky a ti potrestání přijímají pozitivně; jsou však i výjimky („nepoučitelní“);
- 2.ZŠ – ambivalentní reakce – část žáků tvrdí, že je škola příliš přísná, druhá část

naopak tvrdí, že je škola přísná málo;

SŠ – pokud je vina prokázána i ostatní studenti potrestání svých spolužáků přijímají pozitivně.

➤ **Jak reagují rodiče vandalů?**

1.ZŠ – rodiče si to v soukromí domova vyřídí „po svém“;

2.ZŠ – pokud je vina prokázána, rodiče vezmou případ bez problémů na vědomí;

SŠ – protože jsou rodiče přítomni na jednání výchovné komise, tak chápou, že je třeba za provinění uložit trest, aby student nepokračoval v nežádoucí činnosti.

Vyhodnocení okruhu otázek č. 1

Nejčastější věkovou skupinou žáků, kteří páchají vandalismus jsou žáci 2. stupně ZŠ a studenti 1. ročníků SŠ.

Jako trest za vandalské chování jsou ukládána kázeňská opatření.

Pokud je vandalský čin žákovi prokázán, trest přijímá.

Většinou je potrestání vandala, za prokázané vandalství, spolužáky přijímáno pozitivně.

Rodiče vandalů při prokázané vině chápou nutnost uložení trestu.

Okruh otázek č. 2 – Jakou prevenci vandalismu škola provádí?

➤ **Jaké projekty škola využívá, s jakými institucemi spolupracuje, jaké pořádá přednášky, besedy, aktivity, apod.?**

1.ZŠ – preventivní programy městské policie a občanských sdružení, prevence úrazů „Už vím“, „Bezpečné chování na ulici“, „Ejhle jehla“, „Závislost a my – Z hlouposti do závislosti“, „Bezpečně na internetu“, „Právní vědomí“;

2.ZŠ – programy Policie ČR, právní otázky – „právní vědomí“, trestná činnost, trestná činnost páchaná na dětech; SPC – problematika vztahů; programy Centra volného času Lužánky;

SŠ – prožitkové lekce zaměřené na vztahy ve třídě od občanského sdružení Podané ruce; dramatické lekce (modelové situace) pořádané Centrem volného času Lužánky zaměřené na vzájemnou komunikaci; preventivní programy Policie ČR; návštěva Rómského muzea.

➤ **Jaký je zájem ze strany žáků o tyto projekty?**

1.ZŠ – žáci je vítají, mají možnost sami si vybrat projekt, který je zajímá, v tzv. třídnických hodinách probíhá rozbor absolvovaného projektu;

2.ZŠ – zájem žáků je vstřícný, programy neodmítají;

SŠ – studenti zájem mají, programy se jim líbí.

➤ **Vliv preventivních projektů na chování žáků.**

1.ZŠ – žáci o preventivních programech přemýšlí, dotazují se výchovné poradkyně, ale chybí jim vazba ze strany rodičů;

2.ZŠ – žáci jsou spokojeni;

SŠ – pozitivní je zejména vliv na kolektiv třídy – lépe se se studenty ve vyučování pracuje, vliv i na lepší spolupráci s třídním učitelem.

➤ **Zájem rodičů na projektech.**

1.ZŠ – ambivalentní přístup – části rodičům programy nevadí, část rodičů si myslí, že projektů už bylo hodně a raději dítě z účasti omluví; některé programy jsou zpoplatněny a žáci je nemohou absolvovat z finančních důvodů;

2.ZŠ – od rodičů není negativní odezva;

SŠ – rodičům projekty nevadí.

Vyhodnocení okruhu otázek č. 2

Školy nejčastěji využívají preventivní programy Policie ČR a Centra volného času Lužánky, ale vybírají si i z preventivních programů městské policie a spolupracují s občanskými sdruženími, která nabízí vhodné preventivní projekty. Preventivní programy a projekty se týkají všech okruhů rizikového chování, rozvíjení právního vědomí. Důraz je také kladen na programy řešící mezilidské vztahy.

Ve všech případech je zájem o programy u žáků a studentů jednoznačně pozitivní. Stejně pozitivní je vliv těchto programů na žáky.

Rodičům většinou tyto aktivity nevadí.

4.4 Kazuistiky

Případ 1

První případ, z mé profesní praxe úředníka obecního úřadu, se týká sprejerství. Jedná se o případ, který byl policií objasněn. V roce 2005 byli v městské části, kde pracuji, aktéry sprejerského „řádění“ dva chlapci. Jeden z hlediska trestněprávní odpovědnosti osoba mladistvá a druhý, formou spolupachatelství, jako osoba, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná. Chlapci posprejovali tři umělecké skulptury nacházející se na veřejném prostranství. Domnívali se snad, že „vykřičí“ do světa své pocity, zlobu, zášť, či označují svoje teritorium a tyto skulptury „zkrášlili“ nápisem ReLic v stříbrnočerné kombinaci. Při svém konání však neunikli bystrému oku všímavého občana a pod tíhou důkazů se k jednání přiznali. Mládenci pod vedením rodičů a pod hrozbou trestu, zvláště chlapec mladistvý, posprejované skulptury uvedli do původního, ne-li lepšího stavu. Policie, po dohodě s naší městskou částí, které jako vlastníkově věci vznikla škoda, která byla pachateli plně nahrazena, v průběhu trestního řízení případ u mladistvého odložila, a to také díky tomu, že mladistvý se osobně za své jednání omluvil (trestní stíhání u druhého chlapce – dítěte mladšího 15 let, v souladu se zákonem, pro nedostatek věku, policie vůbec nezahájila).

Případ 2

Další případ, z mé profesní praxe, se odehrál před deseti lety. Jde o případ, ve kterém hraje důležitou úlohu v prevenci vandalismu oblast volnočasových aktivit, konkrétně občanské sdružení provozujících nízkoprahový klub, který se specializuje na práci s dětmi a mládeží, ohrožených společensky nežádoucími jevy. Posláním klubu je sociální začlenění a pozitivní změna ve způsobu života dětí, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci. Klub je orientován na komunitu v Brně – Bohunicích a přilehlých městských částí.

Zástupci nízkoprahového klubu navštívili, se vší vážností, náš úřad s nápadem, že by jejich „svěřenci“ rádi opravili zničené lavičky v blízkosti dětského hřiště. Místo, obklopené zelení, vybízelo k odpočinku a rozhovorům o životě, avšak lavičky byly zdevastované od vandalů, proto nemohly plnit svůj účel. Mládež se rozhodla sama lavičky opravit, aby se měla při svých procházkách kam uchýlit. Úřadu bylo navrženo,

aby zakoupil barvy, štětce, mládež investuje svoji lidskou práci. Protože se mi iniciativa klubu velmi líbila, podpořila jsem její schválení u vedení radnice. Obec tak zakoupila barvy, štětce, nové desky a další materiál potřebný pro opravu laviček, mládež si donesla z domu různé nářadí, pod dozorem mě, jako odpovědného pracovníka úřadu a dospělých z řad klubu, zahájila opravu a natírání laviček. Výsledek? Udivující. Od počátečního chaosu, absolutní nekázně a nerespektování mě jako dospělého, přes uklidnění, bezchybnou organizaci práce v rámci vlastní sociální skupiny, až po striktní dodržování mých rad ve věci bezpečnosti práce a odborného zpracování oprav. Lavičky byly opraveny a takto ve svém novém hávu vydržely několik let. Sama mládež si je totiž hlídala doslova jako „oko v hlavě“. Když se mládeži jednou nepodařilo lavičky uhlídat a jiní nezvaní vandalové je posprejovali, tak mladí neváhali a znovu je natřeli. Právě na tom, jak si lavičky děti sami hlídaly, je vidět ten výchovný moment, nejen pro ně samé (pokud si věc opravily vlastními silami, dokázaly si této věci vážít a uchránit ji před nežádoucími vandalskými nájezdy), ale pro celou komunitu, která si uvědomila, že není nutné striktně odsuzovat „nevychovanou“ mládež. Z teenagerů se však časem stali dospělí lidé, rozešli se za jinými zájmy a povinnostmi. Lavičky osiřely, další generace vandalů je zničila. Snad se najde nová, další generace mladých a lavičky zas ožijí.

Případ 3

Případ tohoto vandalismu se odehrál 6.3.2011 a nebyl nikým šetřen. Pachatelé ve věku kolem patnácti let tak nemohli za své provinění, v souladu se zákonem, obdržet příslušný trest. Všímavý občan ohlásil na městskou policii destruktivní ničení herního prvku na dětském hřišti na ul. P. Křivky v Brně - Novém Lískovci. Dětské houpadlo, určené pro malé děti, bylo zničeno statnými mládenci. Dvoučlenná hlídka policie však na místo dorazila až za 40 minut po ohlášení, což již bylo zbytečné, protože mladí pachatelé se z místa vzdálili.¹⁴³ Usuzuji, že se v tomto případě jednalo o vandalismus motivovaný nudou a předváděním se před kamarády, protože se odehrál v oblasti panelového sídliště a jeho aktéři „zabíjeli“ nudu „trumfováním“ své síly.

¹⁴³ Havetta, T. *K čemu nám je MP Brno? Lískáček, zpravodaj Městské části Brno - Nový Lískovec*, 2011, č. 5, s. 8

Případ 4

Je na místě také uvést jednoznačný případ hravého vandalismu, který se odehrál v Brně před sedmi lety. Tento případ také dokazuje, že vandalismus je zdrojem získání společenské prestiže uvnitř malé sociální skupiny – party. Kdo vyryje víc sprostých slov na lavičku, vytrhá víc květin z výsadby městské zeleně, vyhrává a získává post „kápa“. Společenská prestiž však není získávána jen uvnitř malých part, ale i vzájemně mezi partami. V Brně řádily party mladých lidí, které mezi sebou vzájemně soutěžily, která z nich podpálí víc odpadkových košů. Bylo to v době, kdy se obnovoval městský mobiliář a řada brněnských městských částí sáhla po designově „vychytaných“, účelných a cenově přijatelných odpadkových koších, jejichž jedinou slabinou bylo, že byly plastové a nebyly příliš odolné proti shoření. Party mládeže se „šikovaly“ prostřednictvím svých blogů na internetu a vystavovaly na odiv své úlovky představované seškvařeným plastem košů. Naše městská část tehdy také přišla o několik těchto odpadkových košů. Policie ČR a městská policie neměly dostatečné možnosti konkrétní pachatele poškozování cizí věci, žhářství a narušování veřejného pořádku zajistit.

„Pokud se o děti po vyučování nikdo nestará“ ...dospívají zhusta malí nezbedové v neužitečné, ba škodlivé živly společnosti, jejichž žalářování a ošetřování v káznících pohlcuje ohromnou část důchodu státního.“

Rukověť školství obecného, 1892

Závěr

Děti se dnes rodí do světa chaosu. Na mládež se všech stran útočí různá lákadla, nepoznané výzvy, avšak ne vždy mající pozitivní vliv na vývoj osobnosti. Už staré přísloví hovoří o zakázaném ovoci, které chutná nejvíce. Každá nastupující mladá generace chce ochutnat z toho svého stromu poznání. Mnohdy jsou tato poznání trpká, která zanechají na vyvíjející se osobnosti zklamání, nedůvěru ve společnost, ústící v únik či agresi. Trpká zklamání jsou pak přenášena i do období dospělosti, kde vlivem „teď jsem dospělý a už můžu všechno“, narůstají do obrovských rozměrů sociálně patologických jevů, které poškozují a narušují významným způsobem chod společnosti. Ne jinak je to i v dnešní době, avšak jablka poznání jakoby byla dnes o něco trpčí.

Celkový výskyt sociálně patologických jevů a rizikového chování u mladé generace je závažným celospolečenským problémem. Společnost vynakládá nemalé finanční prostředky, ale i znalosti, vědomosti a um psychologů, pedagogů, v boji proti těmto jevům, které nepřispívají k zdravému, harmonickému a všestrannému rozvoji mladého člověka. A pokud je nezdravě rozvíjen mladý organismus, je nezdravě rozvíjena i společnost, ve které žije a kterou utváří. Prostředí se zvýšenou kriminalitou, včetně těch nejzávažnějších zločinů jichž se dopouští i mladiství, se zvýšeným rizikovým chováním té nejmladší generace, by mělo být varovným ukazatelem pro hýbatele společnosti, kteří by měli vynaložit veškeré své vědění v boji proti těmto nežádoucím jevům. Boj proti sociálně patologickým jevům není jen v rukou orgánů činných v trestním řízení, ba naopak, prioritně by měl být v rukách rodičů, pedagogů, psychologů.

Jak jsem ve své práci vysvětlila, je zapotřebí kooperace rodiny, školy, vrstevníků, organizací volnočasových aktivit, pedagogicko-psychologického poradenství, médií a vůbec celého širokého sociálního prostředí okolo dětí, aby jim pomohli projít cestou dětství do dospělosti bez úrazů na duši i těle, bez následků protispolečenského jednání.

Vandalismus jako nejrozšířenější a pro mladého člověka nejdostupnější sociálně patologický jev, který mnozí lidé ani jako něco nebezpečného nevnímají, dokáže na dětském egu způsobit trvalé stopy, rány, které se ani dospělostí nezacelí. Mladý člověk si tak přináší do dospělého věku pocit moci nad věcmi, pocit moci nad společností, která mu vandalské ničení toleruje. Když dítě vandalsky zničí nějakou věc, rodiče reagují apaticky či snad dítěti fandí, jak jsem zjistila ve svém výzkumu. Je to naštěstí reakce ojedinělá, ale vzhledem k tomu, že při vandalství není mládež příliš často přistižena, bylo by zajímavé dalším výzkumem zjistit názory rodičů, jak oni sami se dívají na vandalismus ve vztahu k svým potomkům.

Ve své bakalářské práci jsem si dala za cíl shromáždit veškerá fakta a poznatky o vandalismus, což se mi, aspoň se tak domnívám, v první kapitole podařilo. Vymezení pojmu vandalismus, jeho projevy, včetně zdůraznění agresivity jako činitele vandalského chování, rizika vandalismu, to vše jsem probádala. Tento souhrn je tak nezbytný pro pochopení vandalismu jako takového a je nezbytný pro studium jeho příčin, a to zejména příčin sociokulturních, které jsou společností a lidmi v ní žijící ovlivnitelné. V hledání příčin jsem svůj cíl také naplnila, protože jsem v práci podala ty nejzásadnější příčiny vzniku vandalství, a to rodinu, školu, vrstevníky, média. Ano, rodina, škola, i tyto instituce mohou být závažnou příčinou vandalského chování, a to zejména nevhodnou výchovou, jak jsem dokázala v teoretické části. Rodina, škola a vrstevníci, to nejbližší co mladý člověk má, by však měli být jednoznačně preventivní složkou v boji proti vandalismus a jako jeho příčina by měli být zcela potlačeni. Preventivní úlohu těchto institucí jsem také podrobně vysvětlila v třetí kapitole, čímž byl další cíl mého bádání splněn. Pokud však rodina a škola ve své výchově selhává nebo si neumí s některými rizikovými typy chování u zvláště „zlobivých“ dětí poradit, nezbyvá nic jiného než se obrátit na pomoc pedagogicko-psychologického poradenství, aby bylo zabráněno nevratným změnám v rozvoji osobnosti jedince. Přesto jsem přesvědčena o tom, že by šlo nalézat další a další sociokulturní vlivy, např. politický systém nebo zvyky, tradice a obyčeje dané společnosti.

V praktické části jsem si dala za cíl porozumět mladé generaci v tom, proč páchají vandalské činy a poznat jejich vztah k tomu negativnímu jevu. Zda jsem tento cíl beze zbytku naplnila nemohu jednoznačně potvrdit, protože z provedeném výzkumu u žáků základních škol a studentů střední školy, vyvstaly nové a nové otázky k dalšímu hlubšímu zkoumání. Jsem jako badatel potěšena zjištěním, že ne všechny mé názory

a vyslovené hypotézy se, o vztahu vandalismu a mladé generace, potvrdily. Víím, že badatel by měl být uspokojen pouze tehdy, pokud se jeho hypotézy potvrdí. Avšak nepotvrzení některých hypotéz, zejména té o přiměřenosti trestu za vandalské poškození věcí, kdy 49 % respondentů uvedlo, že věc opraví sami či s pomocí kamarádů naznačuje, že to s mladou generací není zas až tak špatné a stojí zato jí všemi silami pomáhat překlenout ta bouřlivá období dětství a dospívání. Na druhou stranu jsem však zklamána přístupem mládeže k vandalství, pokud jsou jeho svědky. Můj výzkum prokázal, že 55 % oslovené mladé generace v případě, že se stane svědkem vandalství, na tento čin nijak nereaguje a 6 % se tomuto konání dokonce směje či vandalovi fandí nebo se k němu přidá.. To je jistě protipól tomu, jak se dovede mladá generace hlásit o svá práva a své místo na slunci. Škoda jen, že takto hlasitě nevolají i v případě, když vidí své vrstevníky ničit fasády historických budov.

Domnívám se tedy, že nelehký úkol, který jsem si vytýčila na začátku svého bádání, jsem splnila. Bylo to osobně pro mě velmi zajímavé a pro další práci inspirující bádání. Ale jak už jsem napsala v úvodu, téma vandalismus je nevyčerpatelnou studnicí poznání a proto bádání o tomto jevu nemůže být nikdy ukončeno.

Resumé

Ve své bakalářské práci jsem si vytýčila za cíl upozornit na nebezpečný sociálně patologického jevu, a to vandalismu a vandalství u mladé generace, který je dle mého názoru odborníky opomíjen.

Bakalářská práce se proto zabývá tímto jevem ve vztahu k mladé generace a prostřednictvím čtyř částí práce je možné se s danou problematikou hlouběji seznámit, získat o ní přehled, poznat příčiny i možná řešení.

Při psaní teoretické části jsem se zejména opírala o dostupnou odbornou literaturu, ale čerpala jsem i odborné informace z internetových zdrojů. Také jsem vycházela z vlastních profesních zkušeností.

V první kapitole jsem se zaměřila na samotný pojem vandalismus, jeho projevy, rizika. Dovolila jsem si krátkou stat' o fenoménu graffiti.

Druhou kapitolu jsem věnovala příčinám a hledání příčin vandalismu. Třetí kapitola obsahuje prevenci tohoto sociálně patologického jevu a moje návrhy na optimální řešení.

Ve čtvrté kapitole, teoretické části, jsem se již plně zabývala vlastním výzkumem o vztahu mladé generace a vandalismu. Vycházela jsem z dotazníkového šetření u mladé generace – žáků základních škol a studentů střední školy. Také jsem provedla rozhovor se školními metodiky prevence, abych poznala stránku vandalismu i z pohledů preventistů. Práci jsme doplnila o kazuistiku, uvedla jsem čtyři případy vandalismu, z nichž tři jsou přímo z mé profesní praxe a přímo jsem se účastnila jejich řešení, poslední případ je z místa mého bydliště.

Anotace

Bakalářská práce „Vandalismus, vandalství – projev mladé generace“ se zabývá vandalismem jako sociálně patologickým jevem, se zaměřením na mladou generaci. Práce v teoretické části charakterizuje pojem vandalismus, jeho projevy a rizika. Pojednává o biologických a sociokulturních příčinách. Zabývá se prevencí. Navrhuje optimální řešení prostřednictvím výchovy v rodině a ve škole, v oblasti trestního práva, ovlivňování veřejnosti a komunitního přístupu. V praktické části se práce zabývá výzkumem vztahu mladé generace k vandalismu, jejími názory a postoji. Výzkum byl proveden u žáků 2. stupně základních škol a studentů střední školy.

Klíčová slova

Vandalismus, sociální patologie, sociálně patologické jevy, rizikové chování, antisociální chování, mladá generace (děti a mládež), agresivita, trestná činnost, graffiti (sprejerství), výchova, výchovný styl, rodina, škola, prevence, volnočasové aktivity, pedagogicko-psychologické poradenství.

Summary

The bachelor's degree thesis 'Vandalism – Manifestation of the Young Generation' deals with vandalism as social pathological phenomenon, focusing on the youth. In its theoretical section, the thesis specifies the term 'vandalism', its symptoms and risks involved. It also discusses its biological and social cultural causes. The thesis deals with prevention. It suggests optimum solution by means of family and school upbringing, in the area of criminal law, through influencing the public and community approach. In the practical section the thesis explores the attitude of young people towards vandalism, their opinions and mindset. The research was carried out among upper primary school pupils and secondary school students.

Keywords

Vandalism, social pathology, social pathological phenomena, risk behaviour, antisocial behaviour, young generation (children and youth), aggressiveness, criminal offence, graffiti (spray paint), upbringing, educational style, family, school, prevention, leisure activities, educational and psychological counselling.

Seznam použité literatury a pramenů

Právní předpisy, zákony, vyhlášky:

- 1) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 2) Metodické doporučení MŠMT č.j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

Odborná literatura:

- 3) Antier, E. *Agresivita dětí*. (Přel. Křížová, K.) 1 vyd. Praha: Portál, 2004, 104 s. ISBN 80-7178-808-2
- 4) Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7
- 5) Černíková, V., Stýblová, R. *Mládež a drogy*. In Sborník referátů ze semináře Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 127 s. ISBN 80-85981-22-X
- 6) Doňková, O. Novotný, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: IMS, 2009, 140 s.
- 7) Dubský, J., Urban, L. *Sociální deviace*. 1 vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, 90 s. ISBN 80-7251-202-1
- 8) Elliot, J., Place, M. *Dítě v nesnázích*. (Přel. Kubátová, J., Štěpo, J.) 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 208 s. ISBN 80-247-0182-0
- 9) Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2003, 105 s. ISBN 80-7290-128-1
- 10) Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-X
- 11) Fischer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- 12) Jandourek, J. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0

- 13) Kohoutek, R. *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: CERM akademické nakladatelství s.r.o., 1998, 17 s. ISBN 80-7204-105-3
- 14) Kolektiv autorů. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: IMS, 2008, 224 s.
- 15) Kopecký, K., Krejčí, V. *Rizika virtuální komunikace*. 1. vyd. Praha: Net university, 2010, 34 s. ISBN 978-80-254-7866-0
- 16) Koukolík, F., Drtinová, J. *Vpouřa deprivantů*. 1. vyd. Praha: Makropulos, 1996, 299 s. ISBN 80-901776-8-9
- 17) Kraus, B., Hroncová, J. a kol. *Sociální patologie*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1
- 18) Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
- 19) Krejzlík, I., Říman, J. *Malá Československá encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987, 927 s.
- 20) Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005, 546 s. ISBN 80-7179-813-4
- 21) Lazarová, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů*. 1 vyd. Praha: Agentura STROM, 1998, 62 s. ISBN 80-86106-00-4
- 22) Makarenko, S. A. *O výchově dětí v rodině*. 7. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, 149 s.
- 23) Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5
- 24) Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2
- 25) Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, 334 s. ISBN 80-7178-771-X
- 26) Mazánková, L. *Typologie výchovných potíží*. Brno: IMS, 2007, 46 s.
- 27) Musil, J. *Komunikace v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského Praha, 2007, 144 s. ISBN 978-80-86723-39-6
- 28) Mühlpachr, P. *Sociopatologie*. Brno: IMS, 2009, 194 s.

- 29) Paulička, I., Košková, K. *Všeobecný encyklopedický slovník*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002, 1064 s. ISBN 80-7181-768-6
- 30) Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6
- 31) Ronenová, T. *Psychologická pomoc dětem v nesnázích*. (Přel. Možný, P.) 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 160 s. ISBN 80-7178-370-6
- 32) Rozum, Z. *Rodina jako nejúčinnější činitel prevence asociálního chování dětí a mládeže*. In Sborník referátů ze semináře Mládež a sociálně negativní jevy. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 127 s. ISBN 80-85981-22-X
- 33) Sekot, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 193 s. ISBN 978-80-210-5261-1
- 34) Sochůrek, J. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, 186 s. ISBN 978-80-7372-448-1
- 35) *Universum všeobecná encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 2002, 795 s. ISBN 80-209-1117-1
- 36) Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 403 s. ISBN 80-7178-308-0
- 37) Vágnerová, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007, 356 s. ISBN 978-80-246-0841-9
- 38) Vašina, B., Zášková, H. *Vybrané otázky psychologie zdraví, anomálního a abnormálního vývoje*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996, 136 s. ISBN 80-7042-451-6
- 39) Vízdal, F. *Sociální psychologie I*. Brno: IMS, 2010, 140 s.

Časopisecké a jiné zdroje

- 40) Galko, M., Janík, R. *Adresář organizací působících v sociální oblasti ve městě Brně*. 4. vyd. Brno: Magistrát města Brna, 2009, 200 s.
- 41) Havetta, T. *K čemu je nám MP Brno?* Lískáček, zpravodaj Městské části Brno-Nový Lískovec, 2011, č. 5

42) Kaplanová, J. *Sociální patologie a moje osobní zkušenost – Vandalismus*. Seminární práce. Brno: IMS, 2010

43) Výstava „Vandalismus v MHD“. Brno – Urbancentrum, 2011

Internetové zdroje

44) Doležalová, P. *Přístupy k prevenci rizikového chování*.

<<http://www.msmt.cz/socialni-programy/pristupy-k-prevenci-rizikoveho-chovani>>. 28.12.2011

45) Duspiva, Z. *Vliv elektronických médií na děti a mládež ČR v roce 2003*.

<<http://blisty.cz/art/15104.html>>. 14.12.2011

46) Vyhnálek, J. *Vliv násilí v médiích na vývoj dětí*.

<<http://www.rodina.cz/clanek4514.htm>>. 15.8.2011

47) <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/soutez/zpravy/zaskolak.html>>. 25.10.2011

48) <<http://prevence.sananim.cz/node/126>>. 28.12.2011

49) <<http://prevence.sananim.cz/node/127>>. 28.12.2011

50) <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-prevenci-rizikoveho-chovani>>. 5.1.2012

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Co dělat když - Intervence pedagoga, Vandalismus (Příloha č. 10 Metodického doporučení č.j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních)

Příloha č. 3 – Fotografie projevů vandalského chování (zdroj: vlastní profesní fotoarchiv)

Příloha č. 1 - Dotazník

DOTAZNÍK

Milí žáci, milé žákyně,

jmenuji se Jarmila Kaplanová a nyní při zaměstnání studuji vysokou školu – Institut mezioborových studií Brno Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Pro zpracování své bakalářské práce na téma: „Vandalismus, vandalství – projev mladé generace“, provádím šetření o vandalismu a vandalství u mládeže a ráda bych zjistila právě názor vás, mladých, k tomuto jevu.

Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku a prosím, abyste odpovídali pravdivě. Možná právě vaše pravdivé odpovědi přispějí k řešení tohoto problému a většímu pochopení nás, dospělých, co vás vede k tomuto projevu.

Dotazník je anonymní a vaše odpovědi budou použity **pouze pro účely mého šetření pro bakalářskou práci**.

Děkuji Vám za ochotu a váš čas, který vyplnění dotazníku věnujete.

Jarmila Kaplanová

Instrukce k vyplnění dotazníku: Udělej křížek nebo doplň odpověď, která je pravdivá.

Základní/Střední škola:.....

Třída:..... Věk Chlapec Děvče

1. Setkal(a) jsi se osobně s projevem vandalství? Ano Ne

V případě odpovědi Ano, doplň o jaké setkání se jednalo (např. já sám(a) jsem něco vandalsky poškodil(a), sledoval(a) jsem u toho svého kamaráda, viděl(a) jsem spolužáky ve škole, viděl(a) jsem cizí osobu, atd.):.....

.....

2. Pokud jsi byl(a) svědkem vandalství, jaká byla tvá reakce?

upozornil(a) jsem vandala na jeho špatné chování řekl(a) jsem o tom rodičům

oznámil(a) jsem to třídnímu učiteli oznámil(a) jsem to na policii nic jsem neudělal(a)

jiná reakce (doplň):.....

.....

3. Setkal(a) jsi se zprostředkovaně s projevem vandalství? Ano Ne

V případě odpovědi Ano, doplň o jaké setkání se jednalo (např. z vyprávění kamaráda, učitele, výchovného poradce, rodičů, z televize, viděl jsem posprejovanou tramvaj, atd.):.....

.....

4.Sám(a) jsi něco vandalsky poškodil(a)? Ano Ne

V případě odpovědi Ano:

lavičku v parku, v sídlišti, u domu apod. odpadkový koš na ulici fasádu domu

stromy, keře v parku, v sídlišti, apod. herní zařízení na dětském hřišti (např.houpačka, skluzavka)

prostředek veřejné hromadné dopravy zastávku veřejné hromadné dopravy

zařízení, vybavení ve škole – jaké (doplň.....)

jiné (doplň).....

5.Jak jsi věc vandalsky poškodil(a)? Doplň (např. posprejování, popsání/potržení jízdního řádu, polámání větví stromů, popsání školní lavice, vyrytí nápisů atd.):.....

6.S kým jsi byl(a) při poškozování věci? sám s kamarádem s partou

7.Jaký jsi měl(a) důvod k poškození věci?

vybít si svoji agresivitu z nudy abych se zalíbil(a) kamarádům

abych si získal(a) respekt a uznání kamarádů abych se dostal(a) do party

abych získal(a) postavení v partě abych se pomstil(a) neměl(a) jsem žádný důvod

jiný důvod (doplň):.....

8.Považuješ projevy graffiti (např. na prostředcích veřejné dopravy, fasádách budov, atd.) za vandalství? Ano Ne

V případě odpovědi Ne, doplň co si o graffiti myslíš:.....

9.Byl(a) jsi při provádění vandalství přistižen(a)? Ano Ne

10.V případě odpovědi Ano na otázku č. 9. – Jaká byla reakce tvých rodičů?

Doplň:.....

11.V případě odpovědi Ano na otázku č. 9. – Jaký trest jsi za svůj čin dostal(a)?

Doplň:.....

12.Jaký trest považuješ pro sebe za přiměřený?

škodu zaplatí rodiče škodu zaplatím ze svého kapesného

věc opravím sám věc opravím s pomocí kamarádů, party věc opravím s pomocí rodičů

jiný trest (doplň jaký):

Příloha č. 2 – Co dělat když - Intervence pedagoga, Vandalismus (Příloha č. 10 Metodického doporučení č.j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních)

**CO DĚLAT, KDYŽ - INTERVENCE PEDAGOGA
Rizikové chování ve školním prostředí - rámcový koncept**

Příloha č. 10 *Vandalismus*

Typ rizikového chování

Vandalismus ve školním prostředí se projevuje ničením školního majetku nebo jeho poškozováním a ničením majetku ostatních žáků a žákyň, případně dalších členů školní komunity.

Jedná se buď o významné útoky na věci, které mají za následek **jejich úplné zničení** (ulomené části nábytku, prokopnuté dveře, utržené vodovodní kohoutky, utrhané hadice od hasicích přístrojů, zničené školní pomůcky, učebnice části oblečení) **nebo významné poškození** (čmáranice a nápisy na zdech nebo školním nábytku, popsané a polité učebnice, oloupané nejrůznější rohy, nalepený toaletní papír na stropě apod.)

Důvody pro takové chování jsou nejrůznější a pro vypořádání se s jevem je třeba se jimi zabývat v každém konkrétním případě. Jestliže se jedná o záměr a cíl, pak je třeba použít vůči žákyni/žákovi jiné opatření, než když se jedná o snahu na sebe upozornit, vyrovnat se spolužákům a spolužačkám nebo o následek šikany, či její doprovodný projev.

V různé míře se jev vyskytuje ve všech školách a všech stupních vzdělávací soustavy. Prostory, na jejichž konečné podobě se nějak podíleli i žáci a žákyně jsou terčem útoků méně často, než prostory ostatní a jsou také školní komunitou více střežené.

Východiska

Rizikové situace (místo, terč, čas)

Nejrizikovější čas co do četnosti případů vandalismu je rozhodně **přestávka** mezi vyučovacími hodinami nebo přestávka mezi dopoledním a odpoledním vyučováním. Eliminace jevu v této době pomocí situačních opatření je možná.

Fyzický dohled nad žáky a žákyněmi – jedním ze způsobů kontroly jevu je vykonávání přímého fyzického dohledu (tedy tzv. „dozor“). Přítomnost dospělé osoby na rizikovém místě komplikuje provedení útoku proti věci a řadu vandalů odradí. Dospělá osoba svou přítomností, zejména pohybuje –li se v určeném prostoru, vytváří ve svém „dohledovém okolí“ poměrně bezpečný prostor. Vandalismus tímto opatřením nevytlačíte ze školy, ale ve střeženém prostoru probíhat nebude. Přítomnost dospělé osoby má v těchto případech stejný efekt jako sledování prostoru technickým prostředkem.

Vnitřní kamerové systémy - umístování kamerových systémů do škol není vítanou aktivitou pro Úřad pro ochranu osobních údajů, pro některé rodiče a zástupce pedagogické veřejnosti. Učitelky, učitelé a školští manažeři a manažerky se na tento technický prostředek obvykle dívají jinak. Prostor střežený kamerou je z hlediska vandalismu zcela bezpečný prostor.

Organizované přestávkové aktivity – někteří žáci a žákyně, kteří nevědí, co by měli o přestávce dělat, vyplňují tuto prázdnotu násilím vůči věcem. Nabídka konkrétní činnosti je může nasměrovat k jiným aktivitám. Jedná se např. o možnost trávit přestávky venku, v tělocvičně apod.

Místa k sezení - nejrůznější sedací kouty, lavičky, židle v rozích apod. umožňují vykonávání další přirozené činnosti, tedy posezení s přáteli a nezávazné rokování. Tato místa přitahují zejména žáky a žákyně vyšších ročníků, tedy ty, jejichž případný vandalismus způsobuje největší hmotné škody.

Specifickým rizikovým časem je **vyučovací hodina ve spojení s žákem nebo žákyní, kteří se touto dobou nezdržují ve třídě**. Jedná se o děti, které se z nejrůznějších příčin z vyučovací hodiny uvolňují (někam něco nesou, jdou na toaletu apod.) nebo o žáky a žákyně, kteří přicházejí do školy v průběhu vyučování a jsou vpuštěni bzučákem. Touto dobou se po chodbách pohybuje minimum dospělých a přímý dozor není na chodbách, toaletách a dalších rizikových místech téměř vůbec vykonáván.

Užitečné je proto tento časový úsek velmi pečlivě monitorovat, žáky a žákyně do budovy uprostřed vyučování vpouštět minimálně nebo s asistencí a každého, kdo se pod nejrůznější záminkou ze třídy vprostřed hodiny uvolní, zaznamenat, včetně času, kdy nebyl ve třídě přítomen.

U každého podezření o výskytu daného jevu musí být vždy informován ředitel školy/šk. zařízení.

Kdo řeší + s kým spolupracuje

- Školní poradenské pracoviště (školní psycholog, školní metodik prevence, výchovný poradce, speciální pedagog)
- PPP (pedagogicko-psychologická poradenství)
- SVP (střediska výchovné péče)
- OSPOD (oddělení sociálně právní ochrany dětí)
- Policie ČR

Legislativní rámec

Školní řád (je v souladu se základní platnou legislativou)

Zákon. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), v platném znění

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 40/2009, Sb., trestní zákoník

Vyhláška č. 116/2011, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadanými

Vyhláška č. 291/1991 Sb., o základní škole, ve znění pozdějších předpisů

www.msmt.cz; *webové stránky příslušných krajských*

Jak postupovat

Doporučený postup

1. Podmínky zacházení se školním majetkem zakotvit do školního řádu a to včetně sankcí, které škola použije v případě, že se někdo dopustí úmyslného ničení majetku. Náhrada škody není sankce, ale samozřejmost. Předpokladem je současně písemné stvrzení zákonnými zástupci žáka o seznámení se školním řádem.
2. Náhradu úmyslně způsobené škody důsledně vymáhejte po tom, kdo ji způsobil. U nezletilých potom po jejich zákonném zástupci.
3. Opakovaně s žáky a žákyněmi komunikujte na téma ochrana majetku a zacházení s cizím majetkem.
4. Jestli žák nebo žákyně, kteří škodu způsobili, nejeví ochotu k její nápravě, případně je škoda takového rozsahu, že věc nelze svépomocně opravit, vyrozumívejte o tomto chování zákonné zástupce žáků a žákyní a dohodněte s nimi způsob náhrady škody.
5. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil není ochotný škodu nahradit, vyrozumívejte Policii ČR a oznamte podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
6. U škod, které se dají nahradit tak, že je opraví sám žák nebo žákyně, preferujte tento způsob náhrady škody.
7. O způsobené škodě proveďte záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – co - kdy – kde – jak – proč – čím.....
8. Snažte se vždy dobrat příčiny takového jednání a s ní následně pracovat.

V případě, že se práce s příčinou vymyká vašim možnostem nebo pro ni nemáte zákonné opodstatnění, hledejte na vás navazující instituci nebo organizaci, která s příčinou pracovat může a umí a zprostředkujte kontakt mezi ní a žákem nebo žákyní, kteří se vandalismu dopustili./ např. ped.- psych. poradna, stř. vých. péče/

Kdy hlásit rodičům?

V případě, kdy způsobená škoda je nepatrná nebo malá (dle platného trestního zákoníku činí výše škody nikoliv nepatrné 5.000,- Kč), je třeba věc oznámit rodičům tehdy, jestliže dítě věc poškodilo úmyslně a nejeví žádnou snahu o nápravu. V případě škod

většího rozsahu nebo škod na majetku někoho třetího (spolužák, cizí osoby v průběhu školní exkurze atd.) oznamujte rodičům vždy.

V jakém případě vyrozumět Polici ČR/OSPOD

Kdy hlásit policii?

V případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná, nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy. Musí se jednat o úmyslné poškození nebo zničení věci. Hlásíte také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo poškozená nebo jejich zákonní zástupci.

Kdy hlásit OSPOD?

V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.

Příloha č. 3 - Fotografie projevů vandalského chování (zdroj: vlastní profesní fotoarchiv)

Fotografie 1 Graffiti - vandalismus nebo umění?

Fotografie 2 Graffiti - vandalismus nebo umění?

Fotografie 3 Graffiti - vandalismus nebo umění?

Fotografie 4 Graffiti - vandalismus nebo umění?

Fotografie 5 Graffiti - vandalismus nebo umění?

Fotografie 6 Graffiti - vandalismus nebo umění?

Fotografie 7 Popsané ohrazení sportovního hřiště – „jména hloupých na všech sloupích“

Fotografie 8 Popsané ohrazení sportovního hřiště – „jména hloupých na všech sloupích“

Fotografie 9 Toto je také vandalismus - shořelý odpadkový koš

Fotografie 10 Podpalování odpadkových košů se stalo hitem vandalů

Fotografie 11 I toto je vandalství - znečištěná lavička

Fotografie 12 Vandalství - odpadkový koš „nestačí jen podpálit, musí být i znečištěn“

Fotografie 13 Projev vandalismu - poškozená lavička

Fotografie 14 Také nádoby s výsadbou květin se stávají terčem vandalů